

מפתח ענינים

ב.....	סימון שה
ז.....	סימון שז-שז
לב.....	סימון שח
מזח.....	סימון שט
נה.....	סימון שי
נט.....	סימון שיא
ס.....	סימון שכב
סב.....	סימון שכג
ע.....	סימון שכו
עז.....	סימון שכח
צד.....	סימון של
צח.....	סימון שלא
קב.....	סימון שלב
קג.....	סימון שלד
קט.....	סימון שלז
קיא.....	סימון שלח
קטז.....	סימון שמזא
קיז.....	סימון שמב
קיח.....	סימון שמג

סימן שה

שביתת בהמתו

- א.** אדם מצווה על שביתת בהמתו¹ מן התורה², שנאמר³: למען ינוח שורך וחמורך⁴.
- ב.** ואם בהמתו הוציאה איזה דבר לרשות הרבים⁵, אף שיצאת מאליה - עבר הוא על מצות עשה של תורה⁶. ומדברי סופרים אסור שתצא בו לכרמלית.
- ג.** אבל מותר שתצא הבהמה בחצר, שאף שיש אוסרים באדם אף בחצר משום גזרה שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים⁷, מכל מקום בבהמתו לא גזרו⁸.
- ד.** ויש מקצת דברים שדרך הבהמה לצאת בהם בחול ודברים אלו חשובים לה תכשיט, ומותר שתצא בהם לרשות הרבים בשבת⁹.

מחמור

- ה.** [המחמור אחרי הבהמה, אם תעשה מלאכה גמורה - יעבור על לא תעשה אף על פי שאינה שלו¹⁰].

עשיית מלאכה בה על ידי גוי

- ו.** אסור להשאיל בהמתו לגוי לעשות בה מלאכה, מפני שהגוי עושה בה גם בשבת, ואדם מצווה על שביתת בהמתו.
- ואף להשכירה לו אסור מן התורה, אף על פי שמשכירם הרבה ימים קודם השבת. ואפילו אם מתנה עמו שלא יעשה כלום בשבת והבטיח לו - אין זה מועיל, כי אין הגוי נאמן על כך¹¹.

---

1. אבל אינו מצווה על שביתת בהמה
 2. אבן עזר (ש"ע"ר סי' ס"א)
 3. כדלעיל סי' שא סעיף ..
 4. ש"ע"ר סכ"ב
 5. ש"ע"ר סי' ס"א. פרטי הדברים נתבאר
 6. בש"ע"ר סימן זה ולא נעתקו בחיבור זה.
 7. ע"פ ש"ע"ר סי' רסו ס"ד.
 8. ש"ע"ר סי' רמו ס"ז.
 9. או שעשתה מלאכה (ראה ש"ע"ר סי'
 10. ש"ע"ר סי' רמו ס"ז. הטעם לכך ראה
 11. רמו שם).

ז. מי שיש לו נער נכרי ורוכב על הבהמה כשמוליכה להשקותו – אין צריך למנעו, מפני שהחי נושא את עצמו. אבל צריך למנעו שלא יתן עליה בגדיו שפשטם מעליו, ולא שום דבר¹².

ח. מותר למסור סוס או חמור לרועה נכרי, ואין חוששים שיעשה בהם מלאכה בשבת, מפני שמתירא שלא יהא נתפס כנגב אם ישתמש בהם. ואם רואה אותו או נודע לו שעושה בה מלאכה בשבת – חייב למחות בידו¹³.

רכיבה

מ. אין רוכבין על גבי בהמה, גזרה שמא יבא לחתוך זמורה מאילן המחובר כדי להנהיג בה הבהמה שרוכב עליה¹⁴.

י. וכן לא נתלים עליה ולא נשענים עליה, שאין משתמשיין בבעלי חיים כל עיקר, שכללו חכמים כל שימוש בבעלי חיים בכלל גזרת הרכיבה¹⁵.

יא. ואפילו בצידי הבהמה אסור להשתמש, כגון לשפשף התינוק בצדי גבה כדי לשעשעו, וכן להסמך לצדה.

יב. וכן אסור להשתמש על גבי דבר המונח על צדה מפני שהוא כמשתמש על צדה ממש, לפיכך קרון שהבהמה מוליכה אותו בתוך התחום אף על פי שהנכרי מנהיג הבהמה אסור ליכנס לקרון, מפני שידות הקרון הן על צידי הבהמה¹⁶.

יג. מי שעלה על גבי בהמה בשבת במזיד, היה ראוי לקנסו שישב עליה כל השבת, אך משום צער הבהמה לא רצו לגזור על זה¹⁷.

לטלטלה

יד. אסור לטלטל בהמה חיה או עוף, מפני שאינן ראויין בשבת כשהם חיים¹⁸.

טו. כל בהמה חיה ועוף מדרין אותה ברשות היחיד, דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדין ומסייען ומנענע רגליהן שילכו. ואף על פי שכל מוקצה כשם

12. שוע"ר סי' שה סל"ו. וראה שוע"ר סי' רמו

14. שוע"ר סכ"ג. סי' שלט ס"א.

15. שוע"ר סכ"ג.

16. שוע"ר שם.

17. שוע"ר סכ"ד.

18. שוע"ר סל"ו.

18. שוע"ר סי' שח סע"ח.

שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו – אף על פי כן התירו לו לדדות אותם משום צער בעלי חיים, אם הבעלי חיים צריכים לכך¹⁹. ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ, שמוקצים הם ואסורים בטלטול²⁰.

מז. תרנגולת אסור אפילו לדדות אותה אפילו היא צריכה לכך, מפני שמגבהת עצמה כשמדדים אותה ונמצא ממלטל את כולה, וזה לא התירו משום צער בעלי חיים.

אבל מותר לדחות אותה מאחורה בידים כדי שתכנס ללול אם ברחה ממנו²¹.

יז. בהמה שנפלה לאמת המים – אסור להעלותה בידו אפילו אם תמות שם, מפני שהיא מוקצה, ולא התירו טלטול מוקצה אף במקום צער בעלי חיים, שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה.

ויש מתירים להעלותה בידים, משום צער בעלי חיים. ויש לכמוך על דעתם במקום הפסד מרובה.

ולדברי הכל מותר לומר לנכרי להעלותה²².

דיני האכלת בהמה ראה לקמן סי' שכד.

חליבה

יח. החולב את הבהמה – הרי זה תולדת הדש, שמפרק החלב מהדר²³. שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, שהם שני דברים חלוקים זה מזה ומדובקין זה בזה, ומפרק אחד מתוך חבירו המכסה עליו.

יט. אין החולב חייב אלא כשהוא חולב לכלי ריקן, אבל החולב לתוך כלי שיש בו אוכל – פטור, מפני שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, והרי זה כמפריד אוכל מאוכל.

ומכל מקום, מדברי סופרים אסור לחלוב אפילו לתוך אוכל, לפי שכיון שהבהמה אינה ראויה לאכילה בשבת מחמת איסור שחיטה – אין שם אוכל עליה, והרי היא כפסולת, והמפרק מתוכה החלב שהיא אוכל – הרי זה דומה לדש שמפרק אוכל מתוך הפסולת²⁴.

19. אבל אם אינם צריכים לכך – אסור אפילו לדדות אותם (שוע"ר סע"ט).

22. שוע"ר סכ"ד.

23. שוע"ר סי' שה סכ"ח.

24. שוע"ר שם.

20. שוע"ר שם סע"ט.

21. שוע"ר שם. היינו באופן שאין בזה

חליבה על ידי נכרי

ב. מותר לומר לנכרי לחלוב בהמה בשבת מפני שהיא מצטערת מרוב החלב, ולא גזרו על אמירה לנכרי במקום צער בעלי חיים שהוא מן התורה²⁵. ומכל מקום, צריך שיטול הנכרי את החלב לעצמו, או יחזור הישראל ויקנה החלב מהנכרי בדבר מועט, כדי שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל אלא לצורך עצמו²⁶.

בא. וכל זה לאכול החלב למוצאי שבת, אבל בשבת עצמה אסור לאכול²⁷, אפילו חלב הנכרי מעצמו, ואפילו היא בהמת נכרי, מפני שגזרו חכמים על משקים שזכו מהפירות בשבת, ובכלל זה החלב שנחלב בשבת שהוא משקה הנוגד בשבת²⁸.

חליבה בפה

בב. היוגק בפיו מן הבהמה – אין ביניקה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים, שמפרק כלאחר יד הוא, שאין דרך לינק בפיו אלא לחלוב לתוך כלי ולשתות ממנו²⁹.

חלב אשה

בג. לא תקיל אשה חלב מדדיה לתוך הכלי להניק את בנה, מפני שהחולב לתוך כלי מפרק גמור הוא וחייב משום דש³⁰.

בה. אבל מותר לאשה לקלח מהחלב בכדי שיאחזו התינוק את הדד ויגוק, שכיון שהחלב הזה הולך לאיבוד – אין בו משום מפרק מן התורה אלא מדברי סופרים, ולצורך התינוק לא גזרו³¹.

לקנות ממנו החלב (שם סל"א).
 27. וממילא אסור אפילו בטלטול מדין מוקצה (שוע"ר סי' שה סל"ב).
 28. שוע"ר סי' שה סל"ב.
 29. ע"פ שוע"ר סי' שכח ס"מ.
 30. שוע"ר סי' שכח סמ"א.
 31. שוע"ר שם.

25. ולענין חליבה בשבת ע"י מכונת חליבה דנו בזה הפוסקים בני זמנינו, הובאו דבריהם בשש"כ פכ"ז סמ"ח והערה קנט. פסקי תשובות סי' שה אות ב. ועוד.
 26. שוע"ר סי' שה סכ"ט. ואם הנכרי חלב מעצמו – מותר ליטול ממנו החלב בחינם (שם ס"ל). וכן אם הנכרי שכור לו לשנה שיחלוב בכל עת שצריך לחלוב – אין צריך

בן. המצטערת מפני החלב – יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה, שכיון שהחלב הזה הולך לאיבוד – אין בו משום מפרק אלא מדברי סופרים, ומשום צערה לא גזרו³².

בדה"ש סי' קלח סק"ל. פסקי תשובות שם
 אות ח. וצ"ע דעת רבנו בזה.
 לענין הוצאת דם או ליחה מהמכה שיש בו
 משום מפרק – ראה לקמן סימן שכח סעיף
 .. ואילך.

---

32. שוע"ר סי' של ס"ט. וראה שוע"ר סי'
 שכח ס"מ סי' תקה ס"ח סוגים שונים של
 צער.
 ולענין שאיבת החלב במשאבה שיש לה
 בית קיבול ואח"כ לשפוך החלב – ראה

סימן שו־שז

**דיני הילוך, ממצוא חפצך ודבר דבר, מקח וממכר,
שכר שבת ואמירה לנכרי**

"וכברתו מעשות דרכיך, ממצוא חפצך, ודבר דבר"¹.

מעשות דרכיך

א. ["וכברתו מעשות דרכיך" - דרשו חכמים? שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול³. לפיכך, אסור לרוץ בשבת, או לקפץ דהיינו לעקור שתי רגליו בבת אחת, או לדלג דהיינו לעקור רגלו השניה קודם שיניח הראשונה, או לפסוע פסיעה גסה⁴ דהיינו כל שיש בה יותר מאמה מראש גודל רגל זו עד ראש גודל רגל השניה⁵].

ב. [ואם יש לפניו מעט רפש וטיט ויש לו צער קצת לטנף רגלו - רשאי לפוסעו בפסיעה גסה, שלא להרבות בהילוך⁶. ואם יש לפניו אמת המים - התירו אפילו לדלג עליה, כדי שלא להרבות בהילוך⁷].

ואם מקום הרפש רחב הרבה שאינו יכול לפסוע עליה - ידלג עליה, ואם גם לדלג אינו יכול - אזי יקיפנה (משמעות קו"א שם. אבל ראה שם בסוף הקו"א "ואף את"ל כו"ו. וצ"ע).

7. בענין האיסור להרבות בהילוך - ראה לקמן סי' שכ"ג. וש"נ.

7. ואם אינו יכול לדלג עליה - אזי יקיף אותה. ואם אי אפשר להקיפה - אסור לו לעבור בתוכה אף אם אינו חושש ללכלוך גופו במים, משום חשש סחיטה (קו"א שם). וראה לעיל סי' שב סעיף...

ואם הולך לדבר מצוה ואין לו דרך אחרת - התירו לו לעבור במים (שוע"ר סי' תרי"ג סי"ג. וראה שם ס"ח וסי' שב סכ"א).

1. ישעיה נח, יג.
2. שבת קיג, ב.
3. וראה שוע"ר סי' שח ס"א: "הזהירו נביאים וציוו שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול".
4. ואף בחול אין לפסוע פסיעה גסה, מפני שנוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (שוע"ר שבהערה שלאח"ז ובסי' צ ס"ג). וראה שוע"ר סי' רעא סוסי"ט.
5. שוע"ר השלמה לסי' שא (נדפס במקומו במהדורה החדשה של שו"ע אדה"ז הוצאת קה"ת תשס"ב).
6. קו"א סי' שא סק"א. והטעם, שאין סברא כלל לומר שאסור לו להרבות בהילוך גם כן וחיוב לילך באמצע הרפש לקצר (קו"א שם).

לדבר מצוה או תענוג

- ג. [כמה דברים אמורים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה⁸ - ירוץ⁹].
- ד. [וכן משום עונג שבת התירו דברים אלו שאיסורם משום דרך חול, כי כשמתענג בהם יש כאן ענין ענג שבת ולא דרך חול¹⁰].
- ה. לפיכך בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם - מותר¹¹. וכן מותר לרוץ כדי לראות כל דבר שמתענגים בו¹². וכן מותר לטייל בשבת¹³].

ממצוא חפצין

במעשה

ה. "ממצוא חפצין" - דרשו חכמים¹⁴: חפצין [צרכין] אסורים לבקשם בשבת, אפילו בדבר שאינו עושה בו שום מלאכה, אלא שעושה איזה מעשה המותר ומעשה זה הוא בשביל לעשות אחר השבת איזה דבר שאסור לעשותו בשבת, שנמצא מזמין עצמו בשבת בפועל ממש לדבר האסור בשבת¹⁵.

בהליכה

ו. ואפילו בהליכה בלבד, כגון שמהלך בשדהו לראות מה היא צריכה אחר השבת מעידור וניכוש וכיוצא בהם מדברים האסורים בשבת - אסור, שנמצא מזמין עצמו בשבת בפועל ממש לדבר האסור בשבת¹⁶.

חשוב עונג כו". וצ"ע).

12. ע"פ שוע"ר שם קו"א סק"ב. ע"ש.

13. רמ"א שם. וראה גם שוע"ר סי' שז סכ"א. אבל ראה קונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אות כה ש"הטיוול ביום השבת קדש הוא בלתי מרוצה כלל וכלל", "ובפרט .. שאז כל העולם מטיילים - לא ינקה מרע ח"ו, ושומר נפשו ירחק מזה".

14. שבת קיג, סוע"א.

15. שוע"ר סי' שו ס"ב. וראה גם סי' רמד סי"ח.

16. שוע"ר שם.

8. כגון לבית הכנסת, וכן לכל דבר מצוה (שוע"ר סי' צ סי"ג).

9. ע"פ שוע"ר השמטה הנ"ל וסי' צ שם. וכל שכן לפסוע פסיעה גסה.

10. שוע"ר סי' שא קו"א סק"ב.

11. שו"ע הב"י שם ס"ב. שוע"ר שם קו"א סק"א. ועפ"ז יש לומר שגם מותר לרוץ מפני הגשמים, שאם התירו לרוץ לבחורים המתענגים אף שאין זה שיהיה לכל נפש, כל שכן שמותר לרוץ מפני צער רטיבות הגשמים (ע"פ קו"א שם. וראה גם שוע"ר סי' תד ס"ג. אבל ראה קו"א שם בהמשך דבריו "אם תמצי לומר שמניעת צער אינו

ז. כמה דברים אמורים? כשניכר הדבר הדבר שמתכוין לצרכים אסורים, כגון זה שהולך בשדהו, שמה מבקש שם אם לא לראות מה היא צריכה?¹⁷ אבל אם הוא בענין שאין הדבר ניכר שמתכוין לחפצים האסורים אלא לחפצים המותרים - הרי זה מותר¹⁸.

ח. אסור לילך בשבת עד סוף התחום או אמצעו ולהתעכב שם עד שתחשך כדי למהר דרכו משם והלאה במוצאי שבת, כדי לשכור פועלים או לתלוש פירות מחוברים וכיוצא בזה דברים שאין שום צד היתר בעולם לעשותם בשבת, שכיון שהולך משם והלאה במוצאי שבת - ניכר הדבר שעיקר הילכו היה בשביל כך¹⁹.

ט. אבל מותר להחשיך על התחום כדי להביא בהמתו או פירות תלושים שאינם מוקצים מחוץ לתחום במוצאי שבת, שהבאת הבהמה יש בה צד היתר להביאה בשבת, כגון אם היו שם סוכות שומרים שכל אחת מובלעת בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים של חבירתה, שעל ידי זה יכול לילך אפילו כמה פרסאות בשבת, מפני שכולם נחשבות כעיר ארוכה, וכן הבאת הפירות יש בה צד היתר להביאה בשבת, כגון אם היו שם מחיצות מקיפות את הדרך ממקום הפירות עד ביתו²⁰.

י. ומותר להחשיך על התחום כדי לשמור על הפירות, ששמירת פירות אפילו מחוברים הוא דבר המותר בשבת²¹.

בדבור

יא. אמירה לחבירו בשבת שיעשה לו מלאכה למחר - אסור משום "ממצוא חפצך"²², שעל ידי אמירה זו עושה חבירו למחר ונמצא שהוא מוצא חפציו בשבת על ידי אמירה זו שאומר לחבירו²³.

נאסרו אלא דברים שאיסורם נתלה בגופם, אבל דברים שאיסורם נתלה בדבר אחר ואילולי אותו דבר היו דברים אלו בעצמם מותרים בשבת - מותר להתעסק בהם (ע"פ שוע"ר סי' שז סט"ו, ע"ש. וראה עוד תוספת ביאור בזה בסי' רסג קו"א סק"ח).

21. שוע"ר סי' שז סוס"ג. וראה גם סי' רסו

ס"כ.

22. שוע"ר שם ס"ה.

23. שוע"ר סי' שז ס"א.

17. שאף שהטיוול בשדה דבר המותר הוא מצד עצמו וגם ההרהור בצרכי שדהו הוא דבר המותר, אעפ"כ כיון שניכר לכל שמטייל שם בשביל כך - אסור משום "ממצוא חפצך" (שוע"ר סי' שז סכ"א).

18. שוע"ר סי' שז ס"ב.

19. שוע"ר שם.

20. ע"פ שוע"ר שם ס"ג. ואף על פי שעכשיו אין שם סוכות שומרים ולא מחיצות - מכל מקום מותר, מפני שלא

יב. וכן אמירה לנכרי בשבת שיעשה לו מלאכה למחר - אסור משום "ממצוא חפצך"²⁴.

יג. וכן אסור לומר לחבירו: "לך למקום פלוני למחר ואם לא תמצא במקום פלוני לך למקום פלוני", מפני שלשון זה מוכיח שמשלחו לקנות איזה חפץ שהוא דבר האסור²⁵ בשבת²⁶.

יד. מותר לומר לפועל: "הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב?" אף על פי שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשוכרו למלאכה, לפי שלא נאסר אלא דבר מפורש שנאמר: "ודבר דבר" - דבור אסור, הרהור דהיינו מה שמבין מתוך דבריו - הרי זה מותר.

אבל לא יאמר לו: "היה נכון עמי לערב", שזהו כמדבר בפירוש שרוצה לשוכרו²⁷.
מז. לא יאמר בשבת לבני ביתו: "נישן היום כדי לעשות מלאכתינו בערב"²⁸.

מז. מותר לומר לנכרי [או לישראל חבירו]²⁹ איזה ציווי שייבין ממנו לעשות מלאכה אחר השבת, או לרמוז לו מלאכה לעשותה אחר השבת, שלא נאסר אלא דיבור בלבד, שנאמר: "ודבר דבר"³⁰.

יז. לא אסרו לדבר בחפציו בשבת אלא בחפצים האסורים לעשותם בשבת ואי אפשר להמציא צד היתר בעולם לעשותה בשבת, כגון לומר לחבירו בשבת שיביא למחר פירות המוקצים לתוך ביתו, שטלטול מוקצה אין צד היתר בעולם לעשותו בשבת³¹.

אבל אם יוכל להמציא צד היתר לעשות בשבת אותה מלאכה עצמה שרוצה

27. שוע"ר סי' שז סי"ד.

28. שוע"ר סי' רצ ס"ו. האיסור הוא גם כשאומר על עצמו "אישן היום כדי שאוכל לעשות מלאכה בערב", אלא שכשאומר כן לבני ביתו האיסור הוא משום "ממצוא חפצך", משא"כ כשאומר כן על עצמו האיסור הוא משום "ודבר דבר" (ראה שוע"ר סי' שז ס"א).

29. שוע"ר שם סט"ז.

30. שוע"ר שם ס"ז.

31. שוע"ר שם סט"ו.

24. שוע"ר סי' שו ס"ה. קו"א סי' רסג סק"ח. והטעם, דכיון שהנכרי אסור לו לעשות בשבת בשביל הישראל, א"כ כשאומר לו לעשות למחר - הרי מתעסק בדבר האסור לו היום (קו"א שם).

אבל אין באמירה זו לנכרי משום שבות מדברי סופרים, שזהו רק כשהנכרי עושה בשבת (שוע"ר סי' שו שם. והחילוק בין איסור שבות לאיסור "ממצוא חפצך" הוא לענין צורך מצוה - ראה שוע"ר שם).

25. כדלקמן סעיף .. (בשוע"ר ס"ה).

26. ע"פ שוע"ר סי' שו ס"ו.

לעשות אחר השבת - מותר לומר בשבת לחבירו שיעשנה אחר השבת אפילו אם עכשיו אין שם אותו צד היתר. כיצד? אומר אדם לחבירו: "לכרך פלוני אני הולך למחר, לך עמי", מפני שיוכל להמציא צד היתר בשבת אלו היה שם סוכות שומרים.³²

ואין היתר אלא כשאומר בלשון: הליכה, אבל לא יאמר בלשון נסיעה, שהרי לזה אין סוכות שומרים מועילים.³³

יח. מותר לומר לחבירו: "שמור לי פירותי שבתחומך ואני אשמור לך פירותיך שבתחומי". ואף על פי שהוא אסור לו לילך ולשמור פירותיו שבתחום חבירו - אין איסור באמירתו לחבירו, כיון שלחבירו מותר הוא, וגם יש היתר על ידי בורגנין.³⁴

בהרהור

ימ. מותר להרהר בעסקיו אפילו היאך לעשות מלאכות גמורות אחר השבת, שלא אסרו אלא דיבור לבד שנאמר: "ודבר דבר", דיבור - אסור, אבל הרהור - מותר.³⁵ ומכל מקום אם יש לו מתוך ההרהור טירדת הלב או גדוד דאגה - אסור.³⁶

ב. ומצוה שלא להרהר כלל בעסקיו,³⁷ משום עונג שבת, אלא יהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה. וזה שכתוב³⁸: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד, אלא יראה אדם בכל שבת כאלו כל מלאכתו עשויה, ואין לך עונג גדול מזה.³⁹

שא סק"ב).

32. שוע"ר שם.

38. שמות ..

33. שוע"ר שם.

39. שוע"ר סי' שו שם. ואם אינו יכול לפעול בעצמו "כאילו כל מלאכתו עשויה", וממילא הוא מצטער באם לא יהרהר איך לעשותה במוצאי שבת - לכאורה מותר להרהר בזה (ועל דרך המתענה בשבת מפני שמתענג בזה - ראה שוע"ר סי' רפח ס"ז). וראה גם שוע"ר סי' שז ס"ב. ועצ"ע (ע"פ לקו"ש ח"א ע' 80 הערה 5). וראה גם קו"א סי' שא סק"ב קרוב לסופו.

34. שוע"ר שם סי"ז. וראה הביאור באריכות בשוע"ר סי' רסג קו"א סק"ח.

35. שוע"ר סי' שו סכ"א. וראה גם שם ס"א שאם מזמין עצמו בשבת עצמו בהרהור לבד - מותר. וראה בשלחן שלמה אות א שמתיר להסתכל בחלון ראוה בשבת גם אם מתכוין לקנות הסחורה אחר השבת.

36. שוע"ר שם.

37. אע"פ שאין איסור מן הדין (קו"א סי'

לצורך מצוה

בא. והתירו איסור זה של "ממצוא חפצך" לצורך מצוה, שנאמר: "חפצך" - חפצך אסורים, חפצי שמים - מותרים⁴⁰.

לפיכך מחשיבין על התחום⁴¹ כדי לעשות חוץ לתחום צרכי כלה או צרכי מת דהיינו ארון ותכריכים ולהביאם לעיר⁴².

בב. ויכול לומר להכירו שיחשיך על התחום לעשות דברים אלו ולהביאם לו. ויכול לומר לו: "לך למקום פלוני למחר ואם לא במקום פלוני לך למקום פלוני". ויכול לומר לו בפירוש "קח במנה ואם לא תמצא במנה קח במאתיים".

אבל לא יזכיר לו סכום מקח, כלומר שלא יאמר לו סך ידוע שלא להוסיף עליו, לפי שאמירה זו אינה אלא הצלת ממונו ואין בה צורך למצוה⁴³.

וכן לא יזכיר לו סך דמים, דהיינו שלא יאמר לו: "לך לאיש פלוני שאני חייב לו כך וכך וקח ממונו צרכי המצוה הזאת ואהיה חייב לו סך הכל כך וכך", שצירוף סך זה אין בו צורך למצוה⁴⁴.

בג. ומותר לשדך⁴⁵, שדיבור של מצוה הוא⁴⁶.

בד. וכן מותר לדבר עם המלמד אם רוצה להישכר⁴⁷ ללמדו ספר, או אפילו ללמדו אומנות שזהו גם כן מצוה, שאם לא תהא לו אומנות לפרנס עצמו - ילסטם את הבריות⁴⁸.

אבל אסור לשכור המלמד בשבת. ואפילו להזכיר לו סכום מעות - אסור, שזהו שבות גמור ולא התירוהו לצורך מצוה⁴⁹.

לגמור השידוך בדיבור, אבל לא לעשות קנין (קנין סודר), כיון שזהו שבות חמור ולא התירוהו לצורך מצוה (בדה"ש סי' קז סקי"ד).

46. וחפצי שמים מותר לדבר בהם בשבת אם יש צורך למצוה בדיבור זה (שוע"ר סי' שז ס"א).

47. אבל לשכר אותו בפועל - אסור, כדלקמן סעיף ..

48. ראה שוע"ר סי' קנו ס"ב.

49. שוע"ר סי' שו סי"ג.

40. ע"פ שוע"ר סי' שו ס"ה. שאיסור "ממצוא חפצך" אינו משום שבות שאסור גם לצורך מצוה (שוע"ר שם. אבל ראה סי' רמד סי"ב, וצע"ק).

41. אבל אסור לצאת מחוץ לתחום אפילו לצורך מצוה - ראה לדוגמא שוע"ר סי' תקפו סכ"ג.

42. שוע"ר סי' שו ס"ו. וראה גם שוע"ר סי' רצג ס"ב.

43. שוע"ר סי' שו שם.

44. שוע"ר שם.

45. היינו לדבר מענין השידוך או אפילו

כה. מי שאבדה לו אבידה - מותר שיכריזו בשבת שמי שיודע בה יבוא ויגיד. ואפילו האבידה היא דבר שאסור לטלטלו בשבת - מותר להכריז בשבת, מפני שהשבת אבידה - מצוה, ולומר למו שיודע ממנה שישבינה - אמירה זו היא מחפצי שמים שמותרים בשבת⁵⁰.

לצורך רבים

כו. מותר לפקח על עסקי רבים בשבת, כגון לילך לשלטון לפקח על עסקי רבים⁵¹. ואין בזה משום "ממצוא חפצך ודבר דבר", שצרכי רבים הם כמו חפצי שמים⁵².

כז. ומכל מקום לא התירו אלא לפקח ולהתעסק בדברים בלבד, שאינו אסור בצרכי יחיד אלא משום "ממצוא חפצך ודבר דבר", אבל כל דבר האסור משום שבות גמור - לא התירו לצרכי רבים, כמו שלא התירו לצורך מצוה⁵³.

קריאת שטרות ושאר דברי כתב

כח. שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות ומקח וממכר ומשכונות וחשבוניות וכל כיוצא בהם מחפצים האסורים לעשות בשבת - אסור לקרותם בשבת משום "ממצוא חפצך"⁵⁴.

כט. ואפילו לעיין בהם בלא קריאה - אסור. ולא אמרו שדבור אסור הרהור מותר אלא כשאין הדבר ניכר שמהרהר בחפצים האסורים, אבל כאן שניכר לכל שמהרהר בחפצים האסורים בשטר - הרי זה בכלל איסור "ממצוא חפצך"⁵⁵.
ל. וגזרו על כל כתב⁵⁶ שלא לקרות בו בשבת אף על פי שאין בו מחפצים

50. שוע"ר שם סכ"ה.

51. וראה שוע"ר שם סכ"ז שיש מקום לומר שאף צרכי היחיד אם הדבר נוגע לתיקון המדינה והוא מזדמן תדיר - נקרא צורך רבים, אלא שלכתחילה אין לסמוך על זה.

52. שוע"ר שם ס"ב.

53. שוע"ר שם.

54. שוע"ר סי' שז סכ"א.

55. שוע"ר שם. וראה בדה"ש סי' קז

וקמ"ג שעיתונים (אפילו על טהרת הקדש)

56. וראה שוע"ר שם סכ"ז שיש מקום

לומר שאף צרכי היחיד אם הדבר נוגע לתיקון המדינה והוא מזדמן תדיר - נקרא צורך רבים, אלא שלכתחילה אין לסמוך על זה.

57. שוע"ר שם ס"ב.

58. שוע"ר שם.

59. שוע"ר סי' שז סכ"א.

60. שוע"ר שם. וראה בדה"ש סי' קז

וקמ"ג שעיתונים (אפילו על טהרת הקדש)

האסורים, גזרה שמא יקרא בשמרי הדיוטות⁵⁷. ואפילו לעיין בלא קריאה - אסור, גזרה שמא יעיין בשמרי הדיוטות⁵⁸.

לא. אגרות של שאלת שלום - אסור לקרותן. ואפילו לעיין בהם בלא קריאה - אסור, גזירה משום שמרי הדיוטות⁵⁹.

ויש מתירין לקרות אגרת השלוחה לו שאינו יודע מה כתוב בה, כי שמא יש בה דבר שצריך לו לגופו⁶⁰. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים. ומכל מקום לא יקרא בה בפיו אלא יעיין בלא קריאה⁶¹.

לב. כותל או וילון שיש בו צורות חיות או דיוקנאות של בני אדם ממעשים שהיו, כגון מלחמת דוד וגלית, וכתוב תחתיהם זו צורת חיה פלונית וזה דיוקן פלוני - אסור לקרות כתב זה בשבת, גזרה שמא יקרא בשמרי הדיוטות. ואפילו לעיין בהם בלא קריאה - אסור⁶².

קריאת ספרים

לג. ספרי מלחמות ודברי הימים של מלכי אומות העולם⁶³, וכן מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק - אסור לקרותן בשבת, ואפילו לעיין בהם בלא קריאה - אסור, גזירה משום שמרי הדיוטות, אף אם כתובים בלשון הקדש. ואף בחול

אבל ראה לשון רבנו בקו"א שם "אם תמצו לומר לאסור כמו בכתב שתחתייה", משמע שמסתפק בדבר, אבל מהמשך לשונו שם "וכן אם תמצו לומר דמיירי בכתב שתחתייה", משמע שלמסקנה נראה לו להתיר להסתכל בתמונות בלבד. וראה בדה"ש סי' קז סק"מ שכל כיתוב על דבר שיש בו קדושה, כמו פרוכת או ארון הקדש או בימה וכיוצא בזה - אין בהם איסור קריאה בשבת, כי לא יבואו להחליף בין דבר שיש בו קדושה לשמרי הדיוטות של חולין.

63. כמו כן אסור לקרוא בעיתונים (אפילו הדתיים) על חדשות מהעולם. אבל חדשות הנוגעות לחיי העם היהודי - מותר לקרוא, ובפרט אם מדובר בצרכי רבים כמבואר לקמן סעיף .. שזהו כדבר מצוה.

שעל הפרוכת אם מותר לקראו בשבת, ונוטה להתיר מכמה טעמים, ע"ש.

57. שוע"ר שם סכ"ב.

58. שוע"ר שם.

59. שוע"ר סי' שז סכ"ה. ואין צריך לומר באגרות השלוחות למצוא חפץ אע"פ שהוא מחפצים המותרים לעשותם בשבת, שיש לגזור בהן משום חפצים האסורים.

60. ואינו דומה לשמרי הדיוטות שאין בהם צורך הגוף אלא צורך ממונו (שוע"ר שם).

61. שוע"ר שם.

62. שוע"ר שם סכ"ט. וראה קובץ אהלי שם ח"ה ע' פז ואילך בענין קריאת כיתובית שתחת תמונות של צדיקים בספרים וכיו"ב. אבל בדיוקנאות ותמונות עצמן מותר להסתכל, כדמשמע מלשון רבנו בפנים.

אסור משום "מושב לצים". ובדברי חשק יש עוד איסור, שמגרה יצר הרע בעצמו. ומי שחיברן ומי שהעתיקן, ואין צריך לומר המדפיסין - הם בכלל מחטיאי הרבים⁶⁴.

לד. אבל אותן ספרי דברי הימים שיוצא מהם ענייני מוסר ויראת שמים, כגון ספר יוסיפון וכיוצא בו - מותר לקרותן אפילו בשבת, אפילו כתובים בלעז. ומכל מקום, אין ראוי לבני אדם להרבות בהם⁶⁵.

לה. יש אומרים שאסור ללמוד בשבת וביום טוב אלא בדברי תורה ויראת שמים. ויש מתירים בכל ספרי חכמות וספרי רפואות, מפני שדבר חכמה אינו מתחלף בשטרי הדיוטות, ואין לגזור על זה בשביל זה. וכן נוהגין להקל⁶⁶.

לצורך מצוה

לו. לצורך מצוה⁶⁷ - אין לגזור משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות, שהרי איסור הקריאה בשטרי הדיוטות אינו אלא משום "ממצוא חפצך", ואיסור "ממצוא חפצך" - לא שייך בדבר מצוה⁶⁸.

הנהגים להזכיר נשמות מתוך הכתב הוא כדבר מצוה, שנודרין לצדקה בעד הזכרת נשמתם⁶⁹.

וצרכי רבים דינם כדבר מצוה⁷⁰.

לעונג שבת

לז. [איסור זה של קריאת שטרי הדיוטות - לא דחינן להו משום מצות ענג, שהיא מצוה הבאה בעבירה⁷¹].

ודבר דבר

לח. "ודבר דבר" - דרשו חכמים⁷²: שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול⁷³. ואף על פי שאין דיבור זה שבשבת מועיל לו כלום לעשייה שיעשה

64. שוע"ר שם ס"ל. שאין לגזור בדבר מצוה בחפצים המותרים

65. שוע"ר שם. שמא יקרא בשטרי הדיוטות ויעבור על

66. שוע"ר שם סל"א. איסור "ממצוא חפצך" (שוע"ר שם).

67. כגון הזמנה לסעודות מצוה וכיו"ב. 69. שוע"ר סי' שז סוף סכ"ה.

68. שוע"ר שם סכ"ג. שחפצי שמים 70. שוע"ר שם סכ"ד.

האסורים בשבת לעשותם - מותר לדבר 71. שוע"ר סי' שא קו"א סק"ב, עיין שם.

בם, ולא גזרו בחפצי שמים שמא יטעו 72. שבת קיג, רע"ב.

להתיר גם חפצי הדיוט, אם כן כל שכן 73. שוע"ר סי' שז ס"א. וראה גם שוע"ר

למחר, ואין לאסור משום "ממצוא חפצך", שאינו מוצא חפציו על ידי אמירה זו⁷⁴, אף על פי כן אסור משום "ודבר דבר".

לפיכך, לא יאמר דבר פלוני אעשה למחר, ואפילו דבר שאינו אסור לעשותו בשבת עצמה אלא מדברי סופרים, כגון שכירות ומקח וממכר וכיוצא בהם⁷⁵.

למ. לא אסרו לדבר בחפציו בשבת אלא בחפצים האסורים לעשותם בשבת ואי אפשר להמציא צד היתר בעולם לעשותה בשבת, כגון לומר על עצמו בשבת שיביא למחר פירות המוקצים לתוך ביתו, שטלטול מוקצה אין צד היתר בעולם לעשותו בשבת⁷⁶.

אבל אם יוכל להמציא צד היתר לעשות בשבת אותה מלאכה עצמה שרוצה לעשות אחר השבת - מותר לומר בשבת על עצמו שיעשנה אחר השבת אפילו אם עכשיו אין שם אותו צד היתר, כיצד אומר אדם לחבירו: "לכרך פלוני אני הולך למחר", מפני שיוכל להמציא צד היתר בשבת לילך לכרך ההוא אילו היה שם סוכות שומרים⁷⁷.

מ. ואין היתר אלא כשאומר בלשון: "אני הולך", אבל לא יאמר בלשון שמשמעו אני נוסע, שהרי לזה אין סוכות שומרים מועילים⁷⁸.

מא. אסור להרבות בשבת בשיחת דברים בטלים⁷⁹ אפילו שאין בהם זכר עשיית מלאכה כלל, שלא יהא דיבור השבת כדיבור החול⁸⁰.

מב. המחייבים עצמם ליתן כך וכך מעות אחר השבת לדבר של רשות - אסור משום "ודבר דבר"⁸¹.

כמבואר הטעם בשוע"ר סי' רעו ס"י ובקו"א סק"ג, ע"ש.

77. שוע"ר סי' שז סט"ו, עיין שם הטעם באריכות.

78. שוע"ר סי' שז סוסט"ו.

79. אבל בספר התניא (בסופו) מזהיר "שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו" בשבת, ומבאר שם הטעם ש"בחינת שמור בפנימיות היא השביתה מדבורים גשמיים, כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כו".

80. שוע"ר סי' שז ס"ב וסוסי"ג.

81. שוע"ר סי' שו סט"ו. וראה לקמן סעיף ..

ס' שח ס"א "הזהירו נביאים וציוו: שלא יהא .. שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר "ודבר דבר".

74. ואינו דומה לאומר לחבירו שיעשה לו למחר שאמירה זו מועלת לעשייה שלמחר, שעל ידי אמירה זו עושה חבירו למחר, ונמצא שהוא מוצא חפציו בשבת על ידי אמירה זו ואסור משום ממצוא חפצך, מה שאין כן כשאומר על עצמו שיעשה דבר פלוני למחר (שוע"ר סי' שז ס"א).

75. שוע"ר שם.

76. ואף שאפשר לטלטל המוקצה בגופו אפילו לצורך המוקצה עצמו, כדלקמן סי' שח סעיף .., אין זה מועיל להתיר לענינו,

לצורך מצוה

מג. חפצי שמים מותר לדבר בהם בשבת כשיש צורך למצוה בדיבור זה, אבל אסור לומר מצוה פלונית אעשה למחר אם היא מצוה שאסור לעשותה בשבת, כי אין אמירתו מועלת כלום לעשייה שלמחר.⁸²

מד. מותר לפסוק צדקה לעניים, שדיבור של מצוה הוא.⁸³

מה. יש אומרים שבמקום שנוהגין לומר לקורא בתורה "מי שברך" והוא נודר לצדקה - אסור לו לפסוק כמה יתן, אלא יאמר לו סתם: "עשה לי מי שברך".

והמנהג להקל בזה, מפני שמותר לפסוק לצדקה בשבת.⁸⁴

לעונג שבת

מו. [משום עונג שבת התירו דברים אלו שאיסורם משום דרך חול, כי כשמתענג בהם יש כאן ענין ענג שבת ולא דרך חול].⁸⁵

לפיכך, בני אדם שסיפור שמועות וחידושים הוא עונג להם - מותרים לספרם בשבת כמו בחול. אבל גם בחול אין לבני תורה להרבות בשיחה זו, משום מושב לצים.⁸⁶

מז. אבל מי שאינו מתענג בריבוי השמועות - אסור לספרם בשבת כדי שיתענג בהם הבירור.⁸⁷

דברי צער

מח. אסור לספר איזה דבר שנזכר בו צער, כגון ממיתת אוהבו וכיוצא בזה.⁸⁸

בו משום לצים, אף לבני תורה. וראה לקו"ש ח"א ע' 246 שמצד ביטול תורה רק עם הארץ שאינו יכול ללמוד הותר לו לדבר דברים בטלים, אבל לשאר בני אדם אפילו מעט אסור, כמבואר בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ו. וראה לשון רבנו בסי' קנו סט"ז.
87. שוע"ר סי' שז ס"ב.

88. שוע"ר שם ס"ה. וראה בדה"ש סי' קז סקמ"ג שמטעם זה יש להמנע מלקרוא בשבת עיתונים (אפילו דתיים) שיש בהם

82. שוע"ר סי' שז ס"א.

83. שוע"ר סי' שז ס"ד. אבל אסור להקדיש בשבת - ראה לקמן סעיף .. ובהערה ..

84. שוע"ר סי' שז סט"ו.

85. ע"פ שוע"ר סי' שא קו"א סק"ב. ולפ"ז כל האיסור של "ודבר דבר" התירו במקום עונג שבת.

86. שוע"ר סי' שז ס"ב. משמע שרק "להרבות" - אסור, אבל לדבר קצת - אין

לחשב חשבונות

מז. אסור לאדם לחשוב חשבונותיו בפיו⁸⁹ בשבת, גזרה שמא יכתוב⁹⁰.

נ. ואפילו חשבון שעבר כבר אלא שצריך לו עדיין לידע אותו, כגון "כך וכך הוצאתי על בנין פלוני לשכר הפועלים", ועדיין נשאר בידו משכר הפועלים שצריך לידע מה שנתן להם כדי שידע מה שמגיע להם עדיין - אסור. ואפילו אם לפי חשבון זה לא יגיע להם כלום, מכל מקום עכשיו קודם החשבון זה מסתפק לו שמא מגיע להם כלום - הרי זה חשבון הצריך לו, ויש לגזור שמא יכתבו לזכרון⁹¹.

נא. אבל אם ידוע לו שאין מגיע להם כלום ממנו - הרי זה חשבון שאין צריך לו כלל, ומותר לחשבו בשבת⁹². וכן "כמה סאים תבואה היה לנו בשנה פלונית", "כמה דינרים הוציא בחתונת בנו" וכיוצא באלו - המחשב אותם בשבת כמחשב אותם בחול.

ובלבד שלא ירבה בהם, שאסור להרבות בשיחה בטלה בשבת⁹³.

מקח וממכר

נב. אסור לקנות או למכור וכן לשכור או להשכיר בשבת⁹⁴, בין שמוכר או שמשכיר בפה בלבד, בין שמוסר לו היום את החפץ, גזירה שמא יכתוב⁹⁵.

93. שוע"ר שם סי"ג.

94. וראה שוע"ר סי' שפב ס"ח ש"שכירות אסורה בשבת משום שדומה למקח וממכר, שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר כמו שהלוקח נותן בעד המכר". וראה שם ההבדל בין מכירה לשכירות לענין לקנות רשות מן הנכרי על מנת להתיר טלטול.

95. שוע"ר סי' שו ס"ד. וראה שוע"ר סי' תקיז סי' שאיסור מקח וממכר מפורש בכתוב בנחמיה (י, לב. יג, טו ואילך). וראה שוע"ר סי' רסא סוס"ב גבי שבות של קנין בכלל שהוא חמור משאר כל השבותים שאיסורו מפורש בדברי קבלה.

מודעות אבל או דברי הספד, כיון שזה מביא לידי צער.

89. אבל בהרהור - ראה לעיל סעיף... אבל ראה שוע"ר סי' פה ס"א שמשמע שהאיסור כאן הוא אף בהרהור. וראה תה"ד סי' פה ס"א וסי' שו סי"ט.

90. שוע"ר סי' שז סי"ג. ולפי זה גם חשבונות של מצוה (הנוגעים אליו) אסור לחשב, שהרי האיסור לחשב חשבונותיו הוא משום שבות, ולא התירו שבות לצורך מצוה.

91. שוע"ר שם.

92. שוע"ר שם. וראה גם שוע"ר סי' שא קו"א סק"ב.

ואפילו אם אינו קוצץ עמו דמי המקח והשכירות - אסור. ואפילו אינו מזכיר לו שם דמים כלל אלא שאומר לו לשון מכירה או שכירות - אסור.⁹⁶

לצורך שבת

נג. מותר ליקח מן החנוני מיני מאכל ומשקה בשבת⁹⁷ לצורך השבת⁹⁸ בהקפה⁹⁹.
ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים כלל¹⁰⁰, דהיינו "תן לי בעד כך וכך מעות"¹⁰¹,
וכן לא יזכיר לו שם מדה¹⁰², דהיינו "תן לי כך וכך מדות"¹⁰³, וכן לא יאמר "מכור
לי", אלא "תן לי"¹⁰⁴.

נד. מותר לומר לחבירו או לחנוני שיתן לו במגניז¹⁰⁵, ואין זה דומה למקח וממכר,
לפי שאף בעל הבית בתוך ביתו דרכו להיות מונה כמה הוא נוטל, שלא
יטול אלא כפי הצורך.

אבל לא יאמר לו סכום מגניז, שלא יאמר "הרי יש לך בידי כך וכך תן לי עוד כך
וכך ויהיה לך בידי כך וכך", שהרי זה דומה למקח וממכר¹⁰⁶.

נה. מותר להזכיר שם משקל, דהיינו שיאמר לו "תן לי ליטרא", דאינו מכוין
למשקל אלא לומר לו כמה הוא צריך¹⁰⁷.

אתן לך בעד זה שאקח היום", מפני שזהו
סכום מקח שאסור להזכיר בשבת (שוע"ר
סי' תק ס"א).

101. שוע"ר סי' שכג ס"א.

102. שוע"ר סי' שו ס"ז. סי' שכג ס"א.

103. שוע"ר שם.

104. שוע"ר סי' שו ס"ד. בכל אלו הטעם
הוא משום שכשאומר בלשונות האסורים -
הרי זה דומה למקח וממכר, משא"כ
כשאומר באופן המותר - הרי זה דומה
לשאלה המתרת בשבת.

105. כגון תן לי כך וכך בקבוקים של יין
או של משקאות וכיו"ב.

106. שוע"ר סי' שכג ס"ג. וראה גם סי' שו
ס"ד.

107. שוע"ר סי' תק ס"ז. אבל אסור לשקול
בשבת כדלקמן סי' שכג סעיף ..

וראה שוע"ר סי' שא קו"א סק"ב שהביא
את דעת התוס' שבת קיג, ב ד"ה שלא
ורא"ש שם פט"ו סי' ב שאיסור מקח
וממכר הוא רק משום "ממצוא חפצך".

96. שוע"ר סי' שו ס"ד. וראה גם שוע"ר
סי' שז סט"ו בסוגריים השניים.

97. שוע"ר סי' תקיז ס"א.

98. שוע"ר סי' שו ס"ד. וראה גם שם
סט"ו. וראה תהל"ד סי' שו סק"ג.

99. שוע"ר סי' שו ס"ז. דכשאינו נתן לו
מעות אזי אין נראה כמקח וממכר אלא
כשאלה (שוע"ר סי' תקיז סוס"ו). ומותר
לומר לו אשלם לך אחר השבת (שוע"ר סי'
שכג ס"א). ויכול החנווני לתבוע אותו
למחר שיפרע לו (שוע"ר סי' תקכה ס"א).

100. שוע"ר סי' שו ס"ז. שם ס"ז. סי' שכג
ס"א. סי' תקיז ס"א. וגם לא יאמר הלוקח
למכור "מה שאתה נוטל למחר בעד זה אני

לצורך מצוה

נז. לא התירו לקנות בשבת אפילו לצורך מצוה אלא בדרך המותר לדבר הרשות, דהיינו בהקפה, בלי הזכרת שם דמים, ולא שם מדה, ולא סכום מנין, ולא דמים, ואם חסר אחד מאלו - הרי זה שבות גמור כשאר השבותים, שלא התירו לצורך מצוה¹⁰⁸.

נז. ערב פסח שחל בשבת ושכח ולא מכר חמצו לנכרי בערב שבת - לא ימכרו לנכרי בשבת. ואפילו אינו לוקח ממנו מעות כלל אלא קוצץ עמו סכום המקח ומקנה לו החמץ באחד מדרכי הקניה - הרי זה אסור אפילו במקום הפסד מרובה. ואף על פי שמכירה זו היא לצורך מצות ביעור חמץ - לא התירו חכמים בשבת, שמקח וממכר גמור לא התירו אפילו לצורך מצוה¹⁰⁹.

נח. לא התירו שכירות בשבת אפילו לצורך מצוה¹¹⁰, שזהו שבות גמור ולא התירוהו לצורך מצוה.

נמ. הנוהגין להכריז מצות בבית הכנסת מי שיתן יותר הוא יזכה בהן - היה ראוי לאסור משום מקח וממכר שהוא שבות גמור ולא הותר לדבר מצוה, אלא שאפשר ליישב המנהג בדוחק ולומר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כי אם בחפיץ הנקנה¹¹¹.

והנכון, כמו שנוהגין קצת אנשי מעשה שכל מה שהוציא בפיו ליתן נותן לצדקה, אפילו קנה חבירו המצוה, שאז אינו דומה כלל למקח וממכר אלא לפסיקת צדקה¹¹². וכל ירא שמים יזהר בזה¹¹³.

לקנות על ידי נכרי

ס. ואפילו על ידי נכרי אסור לקנות בשבת¹¹⁴. ואפילו בערב שבת אסור לומר לנכרי שיקנה לו למחר מיני מאכל. ואפילו אומר לנכרי שיקנה לו בעד מעות שלו ואחר השבת יחזיר לו מעותיו - הרי זה אסור, שהרי הנכרי הוא שלוהו לקנות בשבת¹¹⁵.

(שוע"ר שם).

108. שוע"ר סי' שו ס"ז. וראה גם שם

113. שוע"ר שם.

סוסי"ז.

114. שוע"ר סי' שו שם. וכן אסור למכור

109. שוע"ר סי' תמח סט"ז.

ע"י גוי (שו"ת רבנו סי' ו. וראה שם אופני

110. שוע"ר שם סכ"ב.

ההיתר למכור ע"י גוי).

111. אבל אסור לקנות בשבת מקומות

115. ע"פ שוע"ר סי' תקיז ס"ז.

בבית הכנסת (שוע"ר סי' שו סט"ז).

112. ובדרך זה מותר אפילו לקנות מקומות

סא. אבל מותר ליתן מעות לנכרי מערב שבת שיקנה לו חפץ פלוני, ובלבד שלא יאמר לו "קנה בשבת"¹¹⁶. וגם לא יאמר לו שהוא הולך בדרך במוצאי שבת ויצטרך הנכרי לקנותו בשבת, שהרי זה כאומר לו בפירוש לקנות בשבת. וכן הדין בנותן כלים לנכרי למכור¹¹⁷.

סב. מותר לומר לנכרי בערב שבת: "הילך מעות בהלואה וקנה בהם חפץ פלוני למחר ואני אחזור ואקחנו ממך אחר השבת בפירעון חוב מעות אלו ואתן לך ריוח"¹¹⁸.

לקנות מנכרי

סג. מותר ליקח מנכרי בשבת בהקפה בלא פיסוק דמים¹¹⁹. אבל אסור לשלם לו המעות בשבת עצמו אף אם הוא דבר ששומתו ידוע, אפילו אם מראה לפני הנכרי את המעות כדי שיטול מעצמו, ואפילו על ידי נכרי אחר אסור לשלם לו, שכל שהמעות מגיעין ליד המוכר – ניכר הדבר שהוא מקח וממכר. ולא התירו אלא כשאינו נותן לו מעות, דאזי אין נראה כמקח וממכר אלא כשאלה¹²⁰.

הלואה והשאלה

סד. השואל דבר מחבירו בשבת – לא יאמר לו "הלוני", אלא "השאיילני", שהמלוה את חבירו אינו יכול לתבעו בפחות משלשים יום, ויש לחוש שמא יכתוב המלוה על פנקסו כדי שלא ישכח לתבעו בסוף שלשים יום, אבל המשאיל את חבירו יכול לתבעו מיד ואם כן אין לחוש לשכחה ולכך אין חוששים שמא יבוא לכתוב¹²¹.

סה. וכשם שאין לוויין בשבת אלא בלשון שאלה – כך אין פורעין אלא בלשון חזרה¹²².

סו. ובלשון לעז שאין חילוק בין "הלוני" ל"השאיילני" – לא יאמר לשון שאלה, אלא יאמר "תן לי". ויכול לסיים גם כן "ואחזור ואתן לך"¹²³.

היא עיר מעורבת (שוע"ר סי' רנב סי"ג).
ואם המוכר הוא אומן העושה כלים – ראה שוע"ר שם סעי' יב"ג.

120. שוע"ר סי' תקיז ס"ו.

121. שוע"ר סי' שז ס"ה.

122. שוע"ר שם.

123. שוע"ר שם.

116. וצריך שיהיה החפץ מצוי לקנותו גם בשאר הימים (שוע"ר סי' שז ס"ט).

117. שוע"ר סי' שז ס"ט.

118. שוע"ר שם ס"י. כלומר יוסיף לו במחיר החפץ שקנה.

119. שוע"ר סי' רנב סי"ב.

ומותר ליקח ממנו אפילו בביתו ובחנותו ולהביא לבית ישראל אפילו דרך הרחוב אם

סז. השואל מחברו - אסור לומר לו סכום מדה, דהיינו "תן לי כך וכך מדות וכבר יש לך בידי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך", לפי שדומה למקח וממכר¹²⁴.

וכן לא יאמר לו סכום מנין, דהיינו "הרי יש לך בידי כך וכך השאילני עוד כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך", שהרי זה דומה למקח וממכר¹²⁵.

סח. השואל מחבירו מיני מאכל ומשקה שהם צורך השבת ואין הלה מאמינו - יכול להניח משכון אצלו. ויניחנו בסתם, ולא יאמר לו "הילך משכון", שזהו כמעשה חול¹²⁶.

מתנה

סט. אסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת¹²⁷. לפיכך, הנוהגים ליתן כלים במתנה לחתן הדרוש - לא יפה הם עושים¹²⁸.

ע. ומותר ליתן מתנה בשבת כשהיא לצורך השבת¹²⁹. וכן מותר ליתן מתנה בשבת לצורך מצוה¹³⁰.

130. שוע"ר סי' תמד ס"ט. וראה גם סי' תקכו סכ"ח. כגון ערב פסח שחל בשבת ונשאר לו כמות מסויימת של חמץ - מותר ליתן לגוי במתנה גמורה כדי שלא יעבור עליו בפסח בבל יראה (שוע"ר סי' תמד ס"ט ובקו"א שם סק"ב. סי' תמח סט"ז). אבל לענין אתרוג ביום הראשון של סוכות שצריך להיות שלו - אין זקוקים להיתר של צורך מצוה, "כיון שקונה אותו על מנת להחזירו נמצא שאינו קונה אותו אלא מצותו בלבד" (שוע"ר סי' שו סי"ז).

וכן מותר להפקיר בשבת לצורך מצוה, כגון לבטל ולהפקיר חמץ בערב פסח שחל בשבת (קו"א סי' תמד סוסק"ב. וראה שוע"ר סי' שפ ס"א ש"לסלק עצמו מרשותו מותר אף בשבת" (ומשמע אף שלא לצורך מצוה). וראה שוע"ר סי' שלד ס"ז).

124. שוע"ר ס"א.

125. שוע"ר ס"ג.

126. שוע"ר סי' שז ס"כ.

127. שוע"ר סי' שו סט"ו. סי' תמד ס"ט. סי' תקכד ס"א. טעם האיסור, משום שבנתינת מתנה הוא מוציא החפץ לגמרי מרשותו לרשות חברו, ודומה למקח וממכר שיוצא המקח מרשות מוכר לרשות לוקח (ע"פ שוע"ר סי' שו סעי' יד-טו).

128. שוע"ר סי' שו שם.

129. שוע"ר שם. שוע"ר סי' שכג ס"ח. כגון אוכל ומשקה שלצורך השבת (ראה שוע"ר סי' שו שם), או כלים לצורך השבת (ראה שוע"ר סי' שכג שם. וראה גם קצוה"ש סי' קז ס"ט), או כל דבר אחר אחר שהוא לצורך השבת (משמעות לשון רבנו סי' שכג שם וסי' תמד ס"ט). וראה שוע"ר סי' שכה סעי' א-ג לענין ליתן לנכרי בשבת.

קנין

עא. אין קונין קנין בשבת בשום דרך מדרכי ההקנאה¹³¹, מפני שדומה למקח וממכר. ואין צריך לומר בקנין סודר, שסתמו עומד לכתיבה ושמה יכתוב בשבת¹³².

חופה וקידושין

עב. אין מקדשין את האשה בשבת, גזרה שמא יכתוב¹³³. ואין כונסין אשה לחופה אפילו קידשה מבעוד יום, מפני שעל ידי כן קונה אותה ליורשה, ואסור לקנות קנין בשבת¹³⁴.

ואחר החופה יש ליחדן יחוד גמור הראוי לכיאה קודם השבת, כדי לחוש לסברא שיחוד גמור הוא הנקרא חופה ולא חופה שלנו, ואסור לעשותו בתחלה בשבת¹³⁵.

פדיון הבן

עג. אין פודין את הבן אפילו בכלי ששוה חמשה סלעים, מפני שדומה למקח וממכר. ואין לו ליתן המעות לכהן בערב שבת, לפי שאז לא יוכל לברך, שכיון שעדיין לא חלה עליו המצוה - איך יאמר "וציונו", ובשבת שהוא זמנה גם כן לא יוכל לברך, כיון שאז אינו עושה כלום. לכן ימתין עד יום א' בשבת¹³⁶.
ואפילו אם כלו לו חדש שהוא עשרים ותשעה יום שתים עשרה שעות ותשצ"ג חלקים ביום שישי - לא יפדהו ביום שישי, לפי שחדש שבתורה הוא שלשים ימים שלמים, ולכן צריך שיגיע ליום שלשים ואחד בשעת הפדיון¹³⁷.

131. שו"ע"ר שם ס"ה.

132. שו"ע"ר שם ס"ח.

133. ואם עבר ופדה בשבת בין בשוגג בין במזיד - מה שעשה עשוי (שו"ע"ר שם ס"ו).

134. שו"ע"ר שם ס"ו. וראה גם סידור רבנו "דיני פדיון הבן" "מצות עשה לפדות .. מיום שלשים ולמעלה, דהיינו ביום ל"א".

135. וראה עוד שם: "ואם פדאו קודם - אינו פדוי".

131. ואפילו נתן לו חדר ורוצה לקנותו על ידי סגירת הדלת שהיא נקראת חזקה לענין שלא יוכל לחזור בו הנותן - אסור לסגרה בשבת (שו"ע"ר סי' שו סט"ו).

132. שו"ע"ר סי' שו סט"ו. וראה לשון רבנו סי' שלט ס"ד: "אסור לקנות קנין בשבת מפני שהוא בכלל גזרת מקח וממכר שגזרו משום שמא יכתוב".

133. שו"ע"ר סי' שלט ס"ד. ומטעם זה גם לא מגרשים בשבת (שו"ע"ר שם).

הקדש

עד. אסור להקדיש שום חפץ לגבוה, שכיון שמקדיש חפץ מסויים - הרי הוא מוציאו באמירה זו מרשותו לרשות גבוה, ודומה למקח וממכר¹³⁸. ואם עבר והקדיש בין בשוגג בין במזיד - מה שעשה עשוי¹³⁹.

עה. ולפי זה אסור להקדיש בשבת לבית הכנסת שום חפץ, כגון ספר תורה או עמרה או טם לספר תורה.

ויש שלימד זכות [להיתר], שלא אסרו אלא להקדיש חפץ למזבח או לבדק הבית, שאותו החפץ יוצא לגמרי מרשותו לרשות גבוה שאין לו עוד שום זכות וחלק בו, ודומה למקח וממכר, אבל כשמקדיש חפץ לבית הכנסת - יש לו חלק וזכות בו בתוך כל אנשי העיר, שיש להם זכות בהקדשות של בית הכנסת למכרה כשיצמרכו, ואינו דומה למקח וממכר שיוצא המקח לגמרי מרשות מוכר לרשות לוקח.

ומכל מקום, טוב לזהר כשמקדיש חפץ לבית הכנסת בשבת, שיקדישו בפיו מערב שבת אפילו בינו לבין עצמו, ואז אף שמביאו בשבת לבית הכנסת אינו אלא מפרסם ההקדש שהקדיש מערב שבת, וזה מותר לדברי הכל¹⁴⁰.

לדון ולענוש

עו. אין דנין דיני ממונות בשבת, גזרה שמא יכתבו¹⁴¹.

עז. אסור להכריז בשבת על קרקע הנמכרת שכל מי שיש לו זכות עליה יבא ויגיד ואם לאו יאבד זכותו, מפני שמה שאומר "ואם לאו יאבד זכותו" הוא כדן את הדין¹⁴².

עה. אין עונשין בשבת. ולכן מי שנתחייב איזה עונש - אסור לתופסו ולהכניסו לבית הסהר כדי שלא יברח, ואם יברח - אין עלינו כלום¹⁴³.

140. שוע"ר סי' שו סי"ד.

141. שוע"ר שם סי"ג. והוא שבות גמור ולא התירוהו אפילו לצרכי רבים (שוע"ר סי' שו סכ"ז).

142. שוע"ר שם.

143. שוע"ר שם.

138. שוע"ר סי' שו סי"ד. וראה גם סי' שלט ס"ו. ואינו דומה לפסיקת צדקה בשבת שמותר כדלעיל סעיף ..., משום ששם כשמחייב עצמו שיתן איזה דבר לגבוה - עדיין לא יצא שום דבר מרשותו על ידי אמירה זו (שוע"ר שם).

139. ע"פ שוע"ר סי' שלט ס"ז.

שכר שבת

עמ. אין משתכרין בשבת אפילו בדבר המותר, גזירה משום מקח וממכר¹⁴⁴. כיצד, כגון השוכר את הפועל לשמור ומשלם לו בעד כל יום ויום והוא משמרם גם בשבת, שזהו דבר המותר לשמור - לא יתן לו שכר בעד יום השבת בפני עצמו¹⁴⁵. ואם נתן לו - אסור לו לקבל ממנו¹⁴⁶.

פ. אבל מותר ליטול בהבלעה עם שאר הימים. ולא יאמר לו "תן לי שכר השבת", אלא "תן לי שכר החודש" וכיוצא בזה שהשבת מובלע בחול¹⁴⁷.

פא. לא נקרא הבלעה אלא כשהיה שכר השבת מובלע בשכר שאר הימים בשעת השמירה, דהיינו כשהתנה עמו שישלם לו כך וכך בעד שמירת כל החדש¹⁴⁸. אבל אם התנה עמו לשלם לו כך וכך בעד כל יום ויום, אף על פי שמשלם לו בסוף החדש שכר השבתות בהבלעה עם שאר הימים - אין זה כלום, כי כל יום ויום ששמור נתחייב לו בעל הבית לשלם בסוף היום השכר של אותו היום, שהרי אם הוא רוצה לא ישמור לו עוד, ואם כן שכר השבת הוא בפני עצמו¹⁴⁹.

פב. ואפילו השכיר חדר לדור בו - לא יטול שכר שבת אלא בהבלעה¹⁵⁰. וכן הדין במלוי ברכית לנכרים¹⁵¹.

אבל אם שכרו לשבוע או לחודש או לשנה - לא ינכה לו כנגד השבתות, שלא אסרו אלא ליטול שכר יום השבת בפני עצמו¹⁵².

שההיתר לזה הוא משום שהתשלום הוא גם: א) על השימוש במלון לפני ואחרי השבת, ב) על הוצאות ואחזקת המלון, ואז שכר שבת הוא בהבלעה.

151. שו"ע"ר שם. אמנם גבי ריבית בנקאית שהיא על בסיס יומי, כתבו האחרונים (רוכזו בפסקי תשובות שם) להתיר מכמה טעמים, ואחד מהטעמים, משום, שהבנק מחשב חישוב יומי מחצות היום עד חצות היום שלמחרת, וא"כ שכר שבת הוא בהבלעה. אך לפי טעם זה יו"ט שחל בערב שבת או ביום ראשון - יש לאסור. וראה עוד טעמים להיתר בפסקי תשובות שם.

152. שו"ע"ר שם ס"ח.

144. וראה גם שו"ע"ר סי' רמג סי"ב.
145. ושמירתו בשבת הוא כשומר חנם שפטור מגניבה ואבידה (שו"ע"ר סי' שו"ח).
146. שו"ע"ר סי' שו"ח.

147. שו"ע"ר שם. היינו שכר שבוע או אפילו שלשה או שני ימים (שו"ע"ר שם. סי' רמג סי"א).

148. ראה גם שו"ע"ר סי' רמג סי"א.

149. שו"ע"ר סי' שו שם. סי' רמג סי"ב.

150. שו"ע"ר סי' רמו סוס"א. סי' שו"ט.

ועפ"ז כתב בבדה"ש סי' קז סק"ה "לא יפה עושים בעלי המלון שלוקחים שכר לינה של השבת". אמנם כתבו האחרונים (רוכזו בפסקי תשובות סי' שו"ק"ב)

לצורך מצוה

פג. אסור לשכור חזן להתפלל בשבת או יום טוב אף על פי ששכרוהו מבעוד יום, שאסור לו ליטול שכר שבת או יום טוב. והוא הדין לשכר התוקע בראש השנה¹⁵³.

ויש מתירין, מפני שבמקום מצוה לא גזרו על שכר שבת, שאין איסורו אלא משום גזירת שכירות בשבת, שהיא עצמה אינה אסורה אלא משום גזרה שמא יכתוב. וכן המנהג להקל¹⁵⁴.

ומכל מקום, לדברי הכל אינו רואה סימן ברכה משכר זה לעולם¹⁵⁵, הואיל והוא שכר השבת, אף שהתירוהו לצורך מצוה¹⁵⁶.

פד. ואם הוא מושכר לשנה או לחודש או לשבוע, שיתפלל גם בחול ומשלמין לו בעד השבתות והחול בבת אחת - הרי זה שכר שבת בהבלעה ומותר לדברי הכל¹⁵⁷.

ריוח ממשחק

פה. המשחק כדי להרויח - אסור, מפני שדומה למקח וממכר¹⁵⁸.

אמירה לנכרי

פז. כל דבר שאסור לעשות בשבת מן הדין¹⁵⁹ - אסור לומר לנכרי אפילו מבעוד יום לעשותו בשבת¹⁶⁰. ואפילו אינו צריך לדבר זה עד לאחר השבת, כגון שאומר לו קודם השבת לשכור לו פועלים בשבת שיעשו לו מלאכה אחר השבת - אסור.

המותר לכאורה, יש ללמוד מדברי רבנו בס"י שלד ס"ז "ומדת חסידות שלא ליטול שכר על טורח ההצלה שבשבת אע"פ שאינו שכר שבת, כי החסיד יש לו לוותר משלו בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה".

157. שוע"ר שם.

158. שוע"ר סי' שלח ס"ו.

159. אפילו מדברי סופרים (שוע"ר סל"ז).

160. והוא שבות מדברי סופרים (שוע"ר סי' שו ס"ה), משום שכשהנכרי עושה בשבת הוא עושה בשליחות הישראל,

153. הובא גם בשוע"ר סי' תקפה סי"א בחצע"ג.

154. ראה גם שוע"ר סי' תקכו סי"ד, ושם "אין למחות ביד מי שמיקל לעצמו". אבל בס"י תקפה שם לא הובאה דעה זו כלל.

155. הובא גם בשוע"ר סי' תקפה שם. דהיינו מה שמרויח כאן מפסיד כנגד זה ממקום אחר (ראה שוע"ר סי' רנא ס"א. סי' תסח ס"ג).

156. שוע"ר סי' שו סי"א. על היחס לענין נטילת שכר שבת בכלל אפילו במקום

אבל דבר שאינו אלא חומרא בעלמא לישראל עצמו¹⁶¹ - יכול לומר לנכרי בשבת לעשותו¹⁶².

פז. כל פסיק רישיה - אין בו איסור אמירה לנכרי¹⁶³, כיון שהאיסור נעשה מאליו בלא מתכוין, והישראל אינו אומר לו כלל לעשותו אלא שולחו לעשות דבר המותר, אם כן אף שמאליו נעשה האיסור - הרי לא נעשה בשליחותו של הישראל, שהישראל לא ציווהו על ככה, והגוי אינו מוזהר כלל על השבת, אלא שאסור לנו לשלחו לעשות איסור¹⁶⁴.

כשיש צד היתר לישראל

פח. אסור לומר לנכרי לעשות בשבת אף אם יוכל להמציא צד היתר לישראל לעשותו, כיון שעכשיו אין שם אותו צד היתר¹⁶⁵.

פז. אבל אם יש שם צד היתר באמת שיוכל הישראל לעשות בהיתר אותו דבר עצמו שהנכרי עושה באיסור - יש מתירין לומר לנכרי סתם בלשון שאין מוזכר בו בפירוש שיעשה איסור והנכרי עושה מעצמו באיסור¹⁶⁶.

ברמז

צ. כל דבר שאסור לומר לנכרי לעשותו בשבת - אסור אפילו לרמזו לו לעשותו¹⁶⁷.

להדליק הנורה (שו"ת אגרות משה ח"ב סי' סח). וכן כל כיוצא בזה.

164. שוע"ר סי' רנג ס"י.

165. וזה אסור אף אם יש צד ודרך שיוכל הישראל להגיע לאותו דבר שהנכרי עושה לו בלי שיעשה את המלאכה שהנכרי צריך לעשות, כגון שאומר לנכרי "הבא לי מים לשתות מן הנהר" אע"פ שיוכל הישראל לילך בעצמו לנהר ולשתות שם - אין זה מועיל כלום להתיר האמירה לנכרי (שוע"ר סי' שז סט"ז). וראה גם שוע"ר סי' רעו קו"א סק"ג.

166. שוע"ר סי' שז סט"ז. וראה לעיל סי' רעו ס"ה.

167. שוע"ר שם ס"ז.

ומדברי סופרים יש שליחות לנכרי לחומרא (שוע"ר סי' רמג ס"א). ומטעם זה אפילו בלא אמירה אליו - אסור, וצריך למחות בידו (קו"א סי' רסג סק"ח). וראה לעיל קיצור הלכות ח"א סי' רמג ס"א הערה 1.

161. היינו בכל מקום שמוזכר בדברי הפוסקים או בשוע"ר "טוב להחמיר" זהו חומרא בעלמא ואין חיוב בדבר (ראה קו"א סי' רמו רסק"ג), ובזה מותר לומר לנכרי לעשותו.

162. שוע"ר סי' שז ס"ו.

163. שוע"ר סי' רנג סכ"ח. סי' רנט ס"ז.

סי' רעז ס"ה. ולכן אם שכחו לנתק את הנורה במקרה, מותר לומר לנכרי לפתוח ולסגור את דלת המקרה, כיון שאינו מתכוין

צא. והוא הדין שאסור לומר לו איזה ציווי לעשות דבר המותר בענין שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה בשבת, כגון לומר לנכרי שיקנה חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר, שהרי זהו כמצווהו להסיר הפחם, אלא שהוא ברמז¹⁶⁸.

חיוב מחאה

צב. ואפילו אם הנכרי בא מעצמו להסיר הפחם בלא רמיות הישראל - צריך למחות בידו אם עושה בשביל הישראל, כיון שהנר הוא של ישראל¹⁶⁹.

אמירה המותרת

צג. ואם אינו אומר לו שום ציווי אלא שאומר לפניו איזה דבר שמבין ממנו לעשות מלאכה בשבת - הרי זה מותר, אם הנכרי עושה זאת לדעת עצמו להשלים פעולתו, כגון נכרי שהביא אגרת חתומה או קשורה שאין הישראל יכול לפותחה ולקוראה¹⁷⁰ - יכול לומר לנכרי "איני יכול לקרותה כל זמן שאינה פתוחה", והנכרי פותחה מעצמו, שהרי אינו אומר לו שום ציווי אפילו ברמז אלא שהנכרי מבין מעצמו שצריך לעשות כן. ואין צריך למחות בידו, כיון שלדעת עצמו הוא עושה להשלים פעולתו בשליחות אגרת זו¹⁷¹.

צד. מותר לומר לנכרי אחר השבת: "מדוע לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה". ואף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנו בשבת הבאה - אין בכך כלום, כיון שאומר לו כן בחול¹⁷². ואין באמירתו זו שום רמז ציווי לעשותה בשבת הבאה, אלא שהנכרי מבין כן מעצמו.

והוא שעשיית מלאכה זו היא בענין שאינו צריך למחות כשרואה את הנכרי עושה אותה בשבת, כגון שאין המלאכה נעשית כחפצים של ישראל, והנכרי אינו שכירו של ישראל, אלא רגיל לעשות לו בטובת הנאה¹⁷³.

168. שוע"ר שם.

171. שוע"ר שם.

169. שוע"ר שם. וכדלעיל סי' רעו ס"ה ובהערות שם.

172. ומשמע שבשבת עצמה אסור לו לומר כן. ונראה שאין האיסור משום "ממצוא חפצך" (שבזה רק דבור מפורש אסור כמבואר לעיל סעיף ..) אלא משום שבות, שכיון שאומר לו כן בשבת - יש באמירתו רמז ציווי שיעשה זאת עכשיו.

170. משום איסור סתירה בכלים מדברי סופרים, היינו שבירת החותמת [או משום איסור התרת הקשר] (משמעות שוע"ר סי' תקיט ס"ו. אבל צ"ע משוע"ר סי' שיד סי"ז.

173. כמבואר לעיל סי' רעו ס"ה ובהערות שם. וראה שם הערה 17.

וראה גם תהל"ד סי' שז אות י'. וראה לקמן סי' שמ סעיף.. והערה.. לענין פתיחת מעטפות שלנו.

לצורך מצוה

צה. אסור לעשות מלאכה [של תורה¹⁷⁴] על ידי נכרי אפילו לצורך מצוה אף על פי שאמר לו קודם השבת¹⁷⁵. אבל דבר שאינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות - מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת לצורך מצוה¹⁷⁶.

צו. הלוקח בית או שדה בארץ ישראל מן הנכרי - מותר לו לומר לנכרי לכתוב לו שטר מכירה בשבת אם הנכרי הולך לדרך בשבת, ומעלהו בערכאות שלהם לחתום לו, שאמירה לנכרי אינה אסורה אלא מדברי סופרים, ומשום ישוב ארץ ישראל - לא גזרו, אף על פי שגזרו בשאר מצות¹⁷⁷.

צז. אסור לומר לגוי אפילו מערב שבת שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבואו להספידו, שאין דוחין שום איסור מפני הספדו¹⁷⁸.

צח. אבל חולה שהכביד עליו חליו וירא פן ימות ומבקש שישלח אחר קרוביו - מותר אפילו לשכור גוי בשבת להביא קרוביו במוצאי שבת¹⁷⁹, כדי שלא תיטרף דעתו עליו אם לא יעשו רצונו¹⁸⁰.

במקום הפסד

צמ. יש אומרים שבמקום הפסד לא גזרו על שבות, כגון למלטל על ידי נכרי סחורה מוקצה הנפסדת על ידי גשמים, ואפילו להביאה לבית דרך כרמלית אם אי אפשר בענין אחר. ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד גדול¹⁸¹. והוא הדין לצורך גדול אף על פי שלא שייך שם הפסד¹⁸².

נכרי (שוע"ר סי' שז שם), וכדלקמן סי' שכת סעיף ..
 177. שוע"ר סי' שז סכ"ד. מלבד מילה, כדלקמן סי' שלא סעיף ..
 178. שוע"ר סי' שז סכ"ב.
 179. אף שלא התירו שכירות בשבת אפילו לצורך מצוה - כאן התירו (שוע"ר סי' שז סכ"ב).
 180. שוע"ר סי' שז סכ"ב.
 181. ראה גם שוע"ר סי' שלד סוס"ב.
 182. שוע"ר סי' שז סכ"ב.

174. ויש מי שאומר שלא גזרו שבות אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו לעשות מלאכה גמורה של תורה, אבל רבו האומרים שלא התירו שבות במקום מצוה, ודבריהם עיקר (שוע"ר סי' רעו ס"ח). וראה לעיל שם סעיף טז.
 175. שוע"ר סי' שז ס"ה.
 176. שוע"ר סי' שז סכ"ב. משום שאז הוא שבות דשבות והתירוהו לצורך מצוה (שוע"ר סי' שז ס"ה. סי' רעו ס"ט. סי' שלא ס"ז).
 וכן אם יש שם מקצת חולי - מותר ע"י

ק. אם באו מים שוטפים ומפסידים נכסיו - מותר לקרות לנכרי לשם אף על פי שיודע שבודאי יתקן הנכרי מעצמו את ההפסד במלאכה גמורה. רק שיוהר שלא לומר לו שום רמז ציווי לתקן. אבל מותר לומר לפניו: "כל המציל הפסד זה אינו מפסיד שכר טרחו". ויש אומרים שלא התירו אלא בדליקה בלבד¹⁸³. והמיקל כסברא הראשונה בכל הפסד מרובה - לא הפסיד¹⁸⁴.

לצורך נכרי

קא. לא אסרו אמירה לנכרי אלא לעשות בשביל ישראל, אבל מותר לומר לו שיעשה מלאכה לצורך עצמו או לצורך נכרי אחר.

ומותר לומר לו כן אפילו אם מניע לישראל הנאה מזה, כגון שאומר לנכרי "כבה דלקתך" וכונתו שלא תעבור הדלקה מבית הנכרי לבית הישראל, וכל כיוצא בזה¹⁸⁵.

קב. אבל אסור לומר לו: "טול כלים אלו או חפץ זה ועשה בו מלאכתך בשבת", ואפילו אם הוא מקנה לו לגמרי את החפץ הזה שהמלאכה נעשית בו, כגון שאומר לו: "טול בשר זה ובשל אותו לצרכך בשבת", כיון שאומר לו לעשות מלאכה בשלו - הרי זה נראה כשלוחו, אף שהנכרי מתכוין במלאכה להנאת עצמו¹⁸⁶.

קג. ואם הנכרי עושה המלאכה לצרכו בכלים וחפצים של הישראל - אין צריך למחות בו כשרואהו¹⁸⁷.

במקום צער בעלי חיים

קד. לא גזרו על אמירה לנכרי במקום צער בעלי חיים, שהוא מן התורה¹⁸⁸, לפיכך מותר לומר לנכרי לחלוב הבהמה [של ישראל¹⁸⁹] בשבת, מפני שהיא מצמערת מרוב החלב¹⁹⁰.

תורה בשב ואל תעשה, כאן לא העמידו דבריהם ודחו דבריהם משום צער בעלי חיים (שוע"ר חו"מ הל' עוברי דרכים וצער בעלי חיים קו"א סק"ה).
189. שוע"ר סי' תקה סוס"ז. וכ"ה משמעות שוע"ר סי' שה סכ"ט.
190. שוע"ר שם. סי' תקה שם. וראה הל' עוברי דרכים וצער בעלי חיים קו"א סק"ג. בדה"ש סי' קלב סק"ג.

183. כדלקמן סי' שלד סעיף ..
184. שוע"ר סי' שז ס"ב.
185. שוע"ר שם סל"ה. וראה גם שוע"ר סי' שכה ס"ג. קו"א סי' רמה סק"ד.
186. שוע"ר שם. וראה גם שוע"ר חלק חו"מ הל' שאלה ושכירות וחסומה סכ"ט.
187. שוע"ר סי' שז סל"ה.
188. דכיון שהתורה הקפידה על צער בעלי חיים - לא רצו חכמים לצערם בגזירתם. ואף שהעמידו חכמים דבריהם במקום של

קה. לא התירו משום צער בעלי חיים אלא האמירה לנכרי שיעשה בשביל עצמו, אבל לא שיעשה בשביל ישראל, שכשעושה בשביל ישראל הרי הוא שלוחו ממש, לפיכך, צריך שיטול הנכרי את החלב לעצמו, או שיחזור ויקנה החלב מן הנכרי בדבר מועט, כדי שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל¹⁹¹.

קן. בהמה שנפלה לאמת המים – מותר לומר לנכרי להעלותה, משום צער בעלי חיים¹⁹².

הנאה ממעשה הנכרי

קז. ישראל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה בשבת – מותר ליהנות בה לערב לאחר שהמתין בכדי שיעשה¹⁹³, שאם נתיר לו להנות במוצאי שבת מיד יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד, שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני הבריות¹⁹⁴.

193. שו"ע"ר סי' שז סל"ד. ואפילו אחרים שלא נעשית המלאכה בשבילם – צריכים להמתין כן, שכל שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל – החמירו חכמים שלא לחלק בין מי שנשעה בשבילו לאחרים, אבל אם נעשה איסור של דברי סופרים בשביל ישראל – מותר לאחרים מיד (שו"ע"ר סי' שכה ס"ט. וראה סי' תקטו ס"א וקו"א סק"א בהגהה).
ואם הוא דבר של פרהסיה – ראה שו"ע"ר סי' רמד ס"ז. סי' שכה סעי' כא-כב.

194. שו"ע"ר סי' שיח ס"א. וראה גם שו"ע"ר סי' שכה ס"ט. דעה הב' בסי' תקטו ס"א.

191. שו"ע"ר סי' שה שם. וראה קו"א סי' רנב סק"ו (באמצע): "שאמירה זו דחוייה היא ולא הותרה, שצער בעלי חיים דוחה שבות דרבנן, הלכך כל מאי דאפשר עבדינן, דהיינו שיקנה החלב כדי שיהיה טורח בשביל עצמו, שאף שהותרה אפילו האמירה, מכל מקום, כיון שאפשר שיעשה בשביל עצמו – למה יעשה בשביל ישראל? יעשה בשביל עצמו, כדי להקל איסור האמירה, שנעשה כאומר לו עשה מלאכתך".

192. שו"ע"ר סי' שה סכ"ו. ולענין אם יכול הישראל עצמו להעלותה – ראה לעיל סימן שה סעיף ..

סימן שח

דיני מוקצה:

האיסור וטעמיו

אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ואמרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם, כמו שיתבאר.

ומפני מה נגעו באיסור זה? שלא יהא הטלטול בשבת כמלטול החול², כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה כלים מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה³: "למען ינוח".

ועוד, מפני גדר הוצאה נגעו בה, שמא ישכח⁴ ויוציא הדבר שממלטל בידו לרשות הרבים⁵.

ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא במלים כל ימיהם, כגון הטיילין ויושבי קרנות, שכל ימיהם הם שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר לטלטל כשאר

-
1. יש לציין שאיסור מוקצה חמור בכמה ענינים מכמה איסורי דרבנן, כגון: מוקצה חמור מכרמלית (שוע"ר סי' רנב קו"א יד).
  2. גבי מוקצה גזרינן גזרה (שוע"ר שם).
  3. המוקצה הוא דבר שיש לו מתירין, לפיכך הולכין בספיקו להחמיר (שוע"ר סי' תצו ס"ח).
  4. החמירו בספיקו אף ביו"ט שני (שוע"ר סי' תקטו סוס"ד).
  5. איסור גדול לטלטל מוקצה (סידור רבנו הלכתא רבתא לשבתא). טלטול מוקצה עושה פגם בקדושת הנפש (תניא ח"א ספמ"ו). איסורי מוקצה שכיחי טובא, ולכן צריך להיות בקיא בהלכותיהם (תניא אגה"ק סי' כג).
  6. שאמרו: מה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול, ק"ו שלא יהא הטלטול בשבת כטלטול החול (שוע"ר
  7. ס"א).
  8. שמות כג, יב.
  9. היינו שישכח שהיום שבת או שישכח מאיסור הוצאה בשבת, אבל לא שישכח שחפץ בידו, כי אז לא היה עובר על איסור הוצאה (שוע"ר סי' רנב סי"ז), וגם אין לחשוש שישכח שיש לו חפץ בידו ויצא בו, שהרי רואה החפץ בידו (שוע"ר סי' שג סכ"ג).
  10. וראה גם לקמן ס"ב "עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה". וכ"ה בשוע"ר סי' תקטו סוס"ד "שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה .. משום גדר ההוצאה, כמ"ש בסימן ש"ח". ולפי טעם זה היה מן הראוי לאסור אפילו טלטול כלים שצריך להם, אלא שאין גוזרים על הציבור יותר מדאי (שוע"ר סי' א).

הימים - נמצא שלא שבת שביתה הניכרת, לפיכך שביתה מדבר זה היא שביתה השוה בכל אדם⁶.

שלבי האיסור

ב. בימי דוד ושלמה או קודם לכן, דבר שאינו ראוי בשבת - היה אסור לטלטל. אבל כל דבר הראוי בשבת - היה מותר לטלטל אפילו שלא לצורך כלל⁷.

ובימי נחמיה בן חכליה שהיו העם מזלזלים באיסור שבת⁸, עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה, וגזרו על כל הכלים שלא לטלטלם כלל, אפילו לצורך תשמישן המיוחד להם, חוץ מהכלים הצריכים ביותר לסעודת שבת, כגון כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהם⁹.

ואחר כך כשראו חכמים שחזרו העם להזהר קצת באיסור שבת - חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיות, דהיינו שהוא מיוחד לתשמיש המותר בשבת, לצורך גופו [דהיינו שרוצה להשתמש איזה תשמיש כגוף הכלי¹⁰], או לצורך מקומו [דהיינו שצריך להשתמש איזה תשמיש במקום שכלי זה מונח שם¹¹].

ואחר כך כשראו שחזרו העם להזהר יותר - חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיות אפילו לצורך הכלי עצמו, דהיינו שחושש עליו שלא ישבר או שלא יגנב.

אבל לטלטלם שלא לצורך כלל - עדיין לא נמנו עליו חכמים להתירו ונשאר עומד באיסורו¹².

ג. לא אסרו לטלטל שלא לצורך אלא כשאין צריך לו כלל כל היום, אבל אם ישתמש בו היום והוא נושא או אצלו כדי שיהיה מוכן לו - מותר, שהרי זה מלטול לצורך¹³.

ד. לא גזרו בימי נחמיה אלא על כלים, ולא על אוכלים וספרים. לפיכך כל מיני אוכלים ומשקים המותרים בשבת¹⁴ - מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל.

10. שוע"ר ס"ד.

11. שוע"ר שם.

12. ע"פ שוע"ר ס"ז. אבל מותר לטלטלם אפילו לצורך דבר שאינו ניטל, כגון לכסות המוקצה וכיו"ב, כדלקמן סי' שי סעיף ..

13. שוע"ר סי"ח.

14. אבל אוכלים ומשקים האסורים - ראה לקמן סעיף ..

6. שוע"ר ס"א.

7. שוע"ר סי"ז.

8. כמ"ש (נחמיה יג, טו): "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערמות וגו'" (שוע"ר שם).

9. לצורך תשמישן בלבד, אבל שלא לצורך תשמישן המיוחד להן - דינם בזה כשאר כל הכלים (שוע"ר סי"ז).

וכן כל מיני ספרים שמותר לקרות בהם¹⁵ - מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל¹⁶.

אופני הטלטול

- ה. כל מוקצה כשם שאסור לטלטל כולו - כך אסור לטלטל מקצתו¹⁷.
- ו. כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל מותר ליגע בו בידיו¹⁸, ובלבד שלא יגע אפילו מקצתו¹⁹, ולכן מותר ליגע במנורה שהנרות דולקות עליה אם אינה תלויה באויר או בתנור שהאש דולקת בתוכו²⁰. וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה, וכן להניחו על גביו²¹.
- ז. אף שמוקצה מותר בנגיעה בעלמא אפילו בידיו - אסור לנגוע במוקצה לצורך המוקצה, אפילו על ידי כלי, ולכן אסור לכפות כלי על מוקצה כל שהכלי נוגע במוקצה²².

יגע כ"כ בחוזק שאי אפשר שלא יתנדנד קצת. וראה שוע"ר סי' תקיח ס"ז גבי לעלות בסולם ביו"ט, "ואין חוששין שמא יזיזנו מעט דאף אם יזיזנו הוא דבר שאין מתכוין ומותר".

אף שמבואר כאן שטלטול מקצתו כדין טלטול כולו, הרי שטלטול מקצתו התירו במקום צער בעלי חיים (שוע"ר סע"ט), ובמקום הפסד מרובה (שוע"ר סי' רסו) אלא במקום צער בעלי חיים והפסד מרובה יחד (ראה שוע"ר סי' שה סכ"ו בסוגריים).

20. שוע"ר סי"ד.

21. שוע"ר שם. ובאופן זה מותר אף אם המוקצה מתנענע, לפי שהוא טלטול מן הצד (שוע"ר סי' רסה ס"ו), כיון שהוא לצורך דבר המותר, אבל אם הוא לצורך המוקצה - אסור אם המוקצה מתנענע על ידי כך (שוע"ר סי' שי ס"י. סי' תקיג ס"ג).

22. ראה גם שוע"ר סי' תצה סט"ו "ואפילו ליגע בהן אסור אלא א"כ נוגע בהן לצורך דבר המותר".

15. כדלעיל סימן שו"ש סעיף ..

16. שוע"ר סי"ז. אבל ספרים האסורים לקרוא בשבת - אסור לטלטלם (שוע"ר סי' שז סל"א). ולענין סוגי כתבים האסורים לקרוא בשבת, אם הם חשובים בעיניו ומקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש - אסור לטלטלם בשבת, שהרי אינו ראוי לכלום בשבת. אבל אם אינו מקפיד עליהם - מותר לטלטלם ואין בהם משום מוקצה (ראה שוע"ר סי' שז סכ"ו וסכ"ח).

17. שוע"ר סי' שח סע"ט. סי' שיא ס"ח. סי' תקיח ס"ו.

18. אפילו הראוי לאכילה, ולא גזרינן שמא יאכלנו (קו"א סי' רסג סוסק"ז).

19. ובמקום שקרוב לודאי שמא בנגיעתו יגע מקצתו אסור אפילו נגיעה בעלמא (ראה שוע"ר סי' תקיג ס"ג גבי ביצה קרוב הדבר). וראה שוע"ר סי' רסה ס"ו שאפילו במקום שיש ספק שמא ינדנד בנגיעתו אסור לנגוע, ונראה לומר הטעם ע"פ מה שכתב בסי' רעז קו"א סק"א שהחשש הוא שמא

- ויש חולקין על זה ומתירים נגיעה במוקצה אף לצורך המוקצה כל שאינו מנענעו²³.
- ח. כל מוקצה אינו אסור בהנאה להשתמש בו בלא טלטול, ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה²⁴. ולכן מותר לישב עליו²⁵.
- ז. כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול דהיינו בידיו, אבל מותר לטלטלו בגופו²⁶ [אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו²⁷], וזה נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך החול²⁸, ולכן מותר לישב על דבר מוקצה אף אם הוא מתנענע תחתיו בישיבתו, שטלטול כלאחר יד הוא²⁹.
- י. וכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן לצורך מקומו דרך הילכו, או אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו³⁰.
- ואין צריך לומר שמותר לטלטל מוקצה על ידי ניפוח, שאין לך טלטול כלאחר יד גדול מזה³¹.

שמירת המוקצה

- י. מותר לשמור המוקצה בשבת³².

27. כדלקמן גבי רגליו, וכ"ה בשוע"ר סי' שיא סט"ו. סי' רעו קו"א סק"ג. סי' שא קו"א סק"י. וראה סי' רסו סי"ט שמי שנזכר שיש לו מעות בכיסו בשבת יכול לילך עם המעות שבכיסו להיכן שירצה על מנת להצניעו. וראה קו"א סי' שא שם שאין הכוונה שיכול לטלטל המוקצה בגופו כל היום, אלא מיד שנזכר צריך לילך עם המעות על מנת להצניעו, ואין לו לעמוד סתם כך אפילו שהיה מועטת, אלא אם כן עומד לפוש לצורך הליכתו.

28. שוע"ר סט"ו. וראה גם סי' רנט קו"א סק"ג בסופו.

29. שוע"ר סי"ד וסנ"ב.

30. ראה גם שוע"ר סי' שיא סט"ו. סי' רסו סוף סי"ט.

31. שוע"ר סט"ו.

32. שוע"ר סי' רסו ס"כ. סי' שו ס"ג.

23. ע"פ שוע"ר סי' שי ס"י. וראה גם סי' תקיג ס"ג. ומסתימת לשון רבנו בס"י שלח ס"ח נראה שכן הוא להלכה.

24. כגון להצית אש ביו"ט תחת עצי מוקצה אע"פ שאינו מזיזם כלל (שוע"ר סי"ד. וראה גם סי' תקא סי"א. סי' תקט סט"ז ובקו"א סק"ג. סי' תקז קו"א סוף סק"ד).

25. שוע"ר סי"ד. וראה גם סי' תקט קו"א שם, שמתעם זה מותר לסמוך כרעי המטה על גבי אבן, ובלבד שלא יטלטל האבן בידיו.

26. כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו (שוע"ר סי' רעו ס"י), או בראשו (ראה שוע"ר סי' שה סכ"ד), או ברגליו (כבפנים), או בגופו (ראה שוע"ר סי' שיא סט"ו) או בכיס הבגד (ראה שוע"ר סי' רסו סוף סי"ט וסי' שא סל"ט).

כשהמוקצה בידיו

יא. אם שכח³³ ונטל בידו מוקצה גמור – רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה³⁴, כיון שכבר הוא בידו. ויש מי שאוסר במוקצה גמור. וראוי לחוש לדבריו³⁵, אלא אם כן במקום הפסד³⁶.

סוגי המוקצה

כלי שמלאכתו לאיסור

יב. כלי שמלאכתו לאיסור דהיינו שהכלי הוא מיוחד להשתמש בו תשמיש האסור בשבת – מותר לטלטלו בין לצורך גופו כגון לסמוך בו כלים וכיוצא בזה, בין לצורך מקומו. אבל לצורך הכלי עצמו כגון שהכלי מונח במקום שירא שלא יגנב משם או שלא יפול וישבר – אסור³⁷.

יג. ואם מחשב עליו להשתמש בו במקום אחר, או שמוחשב להשתמש איזה תשמיש במקום זה שהכלי מונח שם – מותר לו לטלטלו, אף אם עיקר כוונתו בטלטולו הוא כדי שלא יגנב או ישבר במקום זה³⁸.

יד. כשמטלטלו לצורך מקומו³⁹ – אין צריך להשליכו מידו מיד שפינתו ממקום זה הצריך לו, אלא מותר להניחו באיזה מקום שירצה להצניעו שם, שכיון שכבר הוא בידו רשאי לטלטלו יותר ממה שצריך לו⁴⁰.

37. שוע"ר סי"ב. ובמקום הפסד מרובה יש להתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אף לצורך עצמו, ע"י שיניח בתוכו או על גביו כיכר או שאר דבר המותר (שוע"ר סכ"ב).
38. שוע"ר סי"ב. וראה מנחת שבת סי' פח סקל"ה שכן הדין גם אם אינו רוצה להשתמש בו עכשיו אלא אח"כ, שמותר לו כעת לטלטל מחמה לצל.
39. וכן לצורך גופו לאחר גמר השימוש, ראה לקמן סי' שלא סעיף .. גבי סכין של מילה.
40. שוע"ר סי"ג. וראה לעיל הערה 26.

33. אבל ראה שוע"ר סי' שז סל"ו בסוגריים שכתב "בזדון או בשגגה".
34. וראה גם שוע"ר סי' תנו ס"ט. וראה לעיל הערה 26 מה שהובא מקו"א סי' שא סק"י.
35. ראה שוע"ר סעיף עד ובסי' שא קו"א סוסק"י שהיינו "טוב להחמיר". וראה עוד שם שטוב להחמיר גם אם לקח בהיתר כגון גרף של רעי.
36. שוע"ר סי"ג. וראה גם לקמן סי' שלא גבי סכין של מילה שיכול לטלטלה לאחר המילה בעודה בידו להיכן שירצה להצניעו, והיינו כדי לשמרו.

מז. תפילין - אין דינם ככלי שמלאכתו להיתר, הואיל והן מיוחדים ללובשן לשם מצוה ובשבת אסור ללובשן לשם מצוה, לפיכך אסור לטלטלן אפילו לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנב⁴¹. אבל לצורך גופן כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין, או לצורך מקומן - מותר לטלטלן, כדין כלי שמלאכתו לאיסור, שמכל מקום יש להם תורת כלי ומלבוש⁴².

מז. וכן שופר או הצוצרות ושאר כלי שיר - אסור לטלטלם כי אם לצורך גופם או מקומם, כדין כלי שמלאכתו לאיסור, שאסור לתקוע או לומר בכלי שיר בשבת⁴³.

יז. נר של שעוה או של חלב - נקרא כלי שמלאכתו לאיסור, ואפילו גדלק כבר בחול או בשבת שעברה⁴⁴. אבל אם דלקה בבין השמשות שבת זו - הוקצית לכל היום כולו⁴⁵.

יח. מחט שלימה - מותר לטלטלה לצורך גופו⁴⁶ כדין כלי שמלאכתו לאיסור⁴⁷.

יט. כבודות [=מטאטא] שמכבדין בהן הקרקע - הרי הן ככלי שמלאכתו להיתר לדברי המתירין לכבד בהן בשבת קרקע המרוצף. אבל לדברי האוסרין לכבד בשבת אף קרקע המרוצף - אסור לטלטלן כי אם לצורך גופן או מקומן ככלי שמלאכתו לאיסור⁴⁸.

כ. מה שמורה על השעות - מן הדין אין איסור ברור בדבר ולא היתר ברור, אבל נתפשט המנהג לאוסרו בטלטול⁴⁹, כי אם לצורך גופו לתשמיש המותר

47. שוע"ר שם. אבל לצורך מקומו - לא שייך במחט, שהרי מקום המחט לא ראוי לכולם.

48. שוע"ר ספ"ז.

49. אבל שעונים קטנים שלנו (הן של כיס והן שעל היד) - הוי כתכשיט ומותר לטלטלם (פמ"ג אשל אברהם סי' שח ס"ק עח. משנה ברורה שם ס"ק קסח. בדה"ש סי' קח סק"ג). אבל בגדולים התלויים על הקיר - אסור לטלטלם (משנ"ב שם.

בדה"ש שם). ובבדה"ש שם מסתפק בשעונים שאינם גדולים המונחים על השירה או על הארון, אם מותר לטלטלם שלא לצורך גופם ומקומם. ואם עמד

41. והיינו כשאין חשש של בזיון התפילין (ראה שוע"ר שם), אבל אם יש חשש לבזיון התפילין כגון שנרטבים ע"י הגשם וכיו"ב - מותר. וראה לקמן סי' שלד סעיף .. שמצילין התפילין מפני הדליקה.

42. שוע"ר סי"ט.

43. שוע"ר ס"ב.

44. שוע"ר סל"ג.

45. שם. וכדלעיל קיצור הלכות ח"א סי' רעט ס"א.

46. כגון ליטול בה את הקוץ, ובלבד שיזהר בנטילתו שלא יוציא דם בודאי, כדלעיל סי' שטז סעיף .. (ע"פ שוע"ר סל"ח).

בשבת או לצורך מקומו ככלי שמלאכתו לאיסור, לפי שנעשה למדידת הזמן ויש לדמותה למדידה האסורה בשבת.⁵⁰

כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר

כא. כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר - מותר לטלטלו אף לצורך הכלי עצמו כדין כלי שמלאכתו להיתר, הואיל והוא מיוחד גם כן למלאכת היתר.⁵¹

כלים מאוסים

כב. כלי מאוס שמלאכתו לאיסור שאדם מסיח ומקצה דעתו מלהשתמש בו במלאכה אחרת של היתר מחמת מיאוסו - אין לו דין מוקצה בשביל כך, ומותר לטלטלו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, מפני שמכל מקום ראוי הוא לכסות בו כלים.⁵²

כלים שהקצה אותם

כג. כלים שהקצה אותם מלהשתמש בו שום תשמיש כגון כלים המוכנים ועומדים לסחורה שאין רגילים להשתמש בהם - אין להם דין מוקצה להאסר בטלטול, לפי שלא הסיח דעתו עדיין מהם לגמרי מלהשתמש בהם.⁵³

מוקצה מחמת חסרון כיס

כד. כל כלי שהוא עומד לסחורה והוא מקפיד עליו שלא להשתמש בו שום תשמיש - אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו או לצורך גופו כגון שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף כלי זה.⁵⁴ וזה הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס.

כמו כוסות של מקיזי דם - אסור לטלטלם כלל בשבת (שוע"ר סי' רסו שם).

53. שוע"ר ס"ג.

54. והוא שנמלך כן משחשכה, אבל אם נמלך כן מבעוד יום - מותר לטלטלו, משחשבה מועלת למוקצה (שוע"ר ס"ד).

קטע זה מוקף בשוע"ר בסוגריים, ונראה שאדה"ז הסתפק אם מחשבה מועלת גם למוקצה מחמת חסרון כיס, ואמנם בסי'

השעון מלכת מחמת איזה קלקול - ראה בדה"ש שם שמצדד לאסור. וראה פסקי תשובות סי' שח אות לב דעות שונות בזה. אבל שעון זהב אצל נשים הוי תכשיט גם כאשר אינו פועל.

50. שוע"ר ספ"ח.

51. שוע"ר סכ"א.

52. שוע"ר ס"ב. סי' רסו סכ"ג. סי' רעט ס"ז. אבל אם אינם ראויים גם לכיסוי כלים,

בה. וכן כלי שמלאכתו לאיסור והוא יקר ביותר ומקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר שלא יפחתו דמיו⁵⁵ - אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו או לצורך גופו⁵⁶.

בו. סכין של שחיטה ושל מילה - אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם, כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם תשמיש אחר המותר בשבת⁵⁷.

בז. נייר חלק העומד לכתיבה הוא מוקצה מחמת חסרון כים, כיון שמקפיד עליו שלא להשתמש עליו שום תשמיש שלא יתלכלך. ועוד, שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו - אין עליו תורת כלי כלל⁵⁸.

מוקצה מחמת גופו

בח. כל דבר שאין תורת כלי עליו ואינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה, כגון אבנים⁵⁹ ומעות ועצים וקורות ועפר⁶⁰ וחול וקמח ועיסה של ישראל⁶¹ והמת⁶² ובעלי חיים⁶³ וכל כיוצא בדברים אלו, אפילו דבר שהוא ראוי להשתמש

מותר לטלטלה גם לכל צרכיו. אבל אם אין הדרך לייחד האבנים לתשמיש זה - אין זה מועיל כלום, אלא אם כן ייחדם לכך לעולם שאז ירד עליהם תורת כלי (שוע"ר סנ"ג).
60. אבל אפר אינו מוקצה (כשהוסק מבעוד יום), הואיל וראוי לכסות בו רוק או צואה (שוע"ר סי' שי ס"ז).

61. אבל עיסה של גוי - ראה שוע"ר סי' שכה ס"ו.

62. וראה לקמן סי' שיא אופן המותר לטלטל מת בשבת.

63. ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה - אסור לטלטלו (שוע"ר סע"ח. ויתרה מזה ראה שוע"ר סי' שט ס"ב, שאפילו בחשש סכנת חולי לא התירו טלטול מוקצה). וראה שוע"ר סי' שטז

סי"ח שאם פרעוש עוקצתו התירו לאחזו ולזרקו בידו, שלא גזרו בזה במקום צער. וראה לעיל סי' שה סעי' .. אם מותר לדדותם או לטלטלם במקום צער בעלי חיים.

רנט בקו"א סק"א כותב רבנו "דמחשבה גרידא לא מהני למוקצה מחמת חסרון כים, דכיון דקפדי עלייהו בודאי לאו אורחיה לייחודיה להכי, ובכחאי גוונא לא מהני מחשבה". וצ"ע מהי משנה אחרונה.

55. בכלל זה גם: מקלט רדיו, מצלמה, מחשב, וכן כל שאר מכשירים יקרים שמלאכתם לאיסור ומקפידים שלא להשתמש בהם תשמיש אחר.

56. שוע"ר ס"ד.

57. שוע"ר ס"ה.

58. שוע"ר ס"ו. ובימינו יש מקילים בנייר, כיון שהרבה משתמשים בו גם שלא לכתיבה, ורק נייר מיוחד (כגון למדפסת או לפאקס) - הוא מוקצה (ראה פסקי תשובות הערה 4).

59. ואם רוצה להשתמש בהם בשבת אם הוא דבר שדרך לייחדם אותם לתשמיש זה (כגון לפצוע בהם אגוזים), אם חשב עליהם מערב שבת להשתמש למחר תשמיש זה -

בו איזה תשמיש המותר בשבת - אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם, כיון שאין תורת כלי עליהם. וזהו הנקרא מוקצה מחמת גופו⁶⁴.

ב.מ. ובכלל מוקצה זה, הוא כל מאכלות האסורות בהנאה, שאינו יכול להאכילן אפילו לכלבים, ואפילו אין איסורן אלא מדברי סופרים, כגון סתם יינם וכיוצא בו, ואפילו אין איסורן אלא בו ביום בלבד, כגון מבל שיכול לתקנו במוצאי שבת ולאכלו, וכן כל כיוצא בזה - הוא מוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו⁶⁵.

ל. מאכלות האסורות באכילה ומותרות בהנאה שיכול להאכילן לכלבים, אם הן מוכנים ועומדים להאכילן לכלבים, כגון נבלות וטרפות וכיוצא בהן - מותר לטלטלן כשאר מאכלי בהמה. ואם אינן עומדים לכלבים, מפני שאין איסורן אלא בשבת ואינן עומדים אלא לאכילת אדם במוצאי שבת - אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן⁶⁶.

מאכלים שאינם ראויים לאכילה

ל.א. [פירות שאינן נאכלין חיין - הרי הן מוקצה⁶⁷]. והוא הדין שאר דברים כיוצא בו שאינן ראויין לאכילה חיין, ואף שראויין לכלבים, הרי אינן עומדים לכלבים אלא לאכילת אדם במוצאי שבת⁶⁸.

ל.ב. אבל בשר חי - מותר לטלטלו, מפני שראוי לאכילת אדם, שיש בני אדם שכוססין בשר חי⁶⁹.

ל.ג. דג חי שאינו מלוח - אסור לטלטלו, מפני שאינו ראוי לשום אדם, ואינו עומד להשליכן לכלבים⁷⁰.

כלים שנשברו בשבת

ל.ד. כלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת, אם אין השברים ראויים לשום מלאכה - הרי הם מוקצה גמור, לפי שאין תורת כלי עליהם, ואסור לטלטלם בשבת⁷¹.

69. ובימינו שאין כוססין בשר חי כלל, יש

מחמירים שהוי מוקצה, ולדעתם יש ליהדר

שלא לטלטל בשבת עוף או בשר קפוא

(ראה שש"כ פי"א הערה כ).

70. שוע"ר ס"ט.

71. שוע"ר ס"ו.

64. שוע"ר ס"ח.

65. שוע"ר ס"ט.

66. שוע"ר ס"ט.

67. שוע"ר סי' שכה ס"ז. וראה גם

קצה"ש סי' קיא ס"ג.

68. שוע"ר ס"ח.

לה. כלים המוקצים מחמת חיסרון כים שנשתברו בשבת אף על פי שהשברים אינם מוקצים מחמת חיסרון כים - אסור לטלטלם בו ביום, שמתוך שהוקצו מדעת האדם בבין השמשות כשהיה הכלי המוקצה שלם עדיין - הוקצו לכל היום כולו.⁷²

לז. כל הכלים שדלתות קבועות בהם, בין שהדלת הוא מהצד בין שהוא כיסוי על גבי הכלים, ונתפרקו הדלתות מהם בין שנתפרקו בשבת בין קודם השבת - מותר לטלטל אותן הדלתות, מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהם שם כלי אגב אביהן, ואף שנתפרקו אחר כך מהכלים - לא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהן, הואיל וראויות להחזירן ולחברן אל הכלים.⁷³

אבל דלתות הבית שנתפרקו מן הבית בין שנתפרקו בשבת בין קודם השבת - אסור לטלטלן, מפני שלא היה שם כלי עליהן מעולם.⁷⁴

לח. מחט שניטל חודה או חור שלה - אסור לטלטלה מפני שבטל תורת כלי ממנה. ואם ייחד [מערב שבת] מחט זו לאיזה תשמיש - נעשה עליה תורת כלי, ומותר לטלטלה אם ייחדה לתשמיש המותר בשבת.⁷⁵

לח. שירי מחצלאות שבלו אף על פי שאינן ראויות לישיב עליהן - מותר לטלטלן, שלא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהן הואיל והן ראויות עדיין לכסות בהן איזה טיגוף.⁷⁶

למ. אבל שירי בגדים שבלו אם אין בכל אחת מהן שלש אצבעות על שלש אצבעות - אסור לטלטלן, מפני שאינן ראויות לא לעניים ולא לעשירים. ואם ייחדן לקנח בהם איזה טיגוף - מותרים בטלטול לכל אדם.⁷⁷

וראה עוד בדה"ש שם שאוסר לטלטל כפתור חדש לצורך עצמו ככלי שמלאכתו לאיסור. ועוד כתב שם שאם הכלי הוא מוקצה מחמת חיסרון כים אזי גם הידית שלו הוא מוקצה כמותו.

72. שו"ע"ר סל"ה. וראה לקמן סי' שיג סעיף .. אם מותר להחזיר הדלת בשבת.

73. שו"ע"ר סל"ט.

74. שו"ע"ר ס"מ.

75. שו"ע"ר סמ"א.

72. שו"ע"ר סכ"ז.
73. שו"ע"ר סל"ד. ומזה מוכן שמותר לטלטל כפתור שנפל בערב שבת או בשבת, הואיל והיה לו שם כלי וראוי להחזירו ולחברו לבגד. וכן כתב המנח"ש סי' פח סק"ב. ובבדה"ש סי' קט סק"ח כתב שרק אם הכפתור עומד להחזירו מותר לטלטלו, ואם לא, אף שראוי להחזירו - אסור לטלטלו לצורך עצמו. אבל לכאורה מלשון אדה"ז שכתב "הואיל וראויות להחזירן" משמע שלא כדבריו.

מ. ואם יש בהן שלש על שלש והן של עני - מותרים העניים למלטם שהן ראויות להן למלאי בנדיהם. אבל עשירים - אסורים למלטם אלא אם כן יש בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים, שאז הן ראויות גם לעשירים.

מא. סנדל שנפסקה רצועתו - ראוי לנועלו ותורת כלי עליו ומותר למלטו בכל ענין⁷⁸.

מב. ספסל ארוך שנשמטה אחת מרגליו - אסור למלטו ולהניחו על ספסל אחר ולישב עליו, גזרה שמא יחזיר לו הרגל ויתקענה שם בחזק ויתחייב משום בונה.

ואם נשברה אחת מרגליו - מותר, שכאן אין לחוש שמא יחזירנה ויתקענה כיון שראשה נשאר בספסל⁷⁹.

כלים שזרקם לאשפה

מג. [שברי כלים או שיירי בגדים שבלו וזרקם לאשפה מבעוד יום - אסור למלטן אף אם יש עליהם תורת כלי, כיון שהקצה אותם מלהשתמש בהם - ביטלם מהיות עוד תורת כלי עליהם⁸⁰].

מד. אבל אם זרקם לאשפה בשבת - מותר למלטם, הואיל והיה עליהם תורת כלי בבין השמשות שהוא תחילת כניסת השבת⁸¹.

שיירי מאכל, עצמות, קליפות וגרעינין

מה. מותר להעביר מעל השלחן פירורין פחותים מכזית אף שאינן עומדים לאכילת אדם, אלא לבהמות או לעופות. וכן עצמות שראויין לכלבים⁸² וקליפי פירות שראויות לבהמה - מותר להעבירם מעל השלחן, מפני שמותרים בטלטול כשאר מאכלי בהמה.

מו. ואם אין הקליפות ראויות לבהמה כגון קליפי אגוזים ושקדים וכיוצא בהם⁸³ - אסור להעבירן מעל השלחן⁸⁴. וכן עצמות קשים כל כך שאף לכלב אינן ראוין - אסור למלטם כעצים ואבנים⁸⁵.

78. שוע"ר סמ"ה. שובת במלון שאין שם כלבים - אסור

79. שוע"ר סמ"ז. לטלטל העצמות (שוע"ר סס"ה).

80. ע"פ שוע"ר סעי' ל, מ, מא. וכן קליפות ביצים.

81. שוע"ר סל"א. שוע"ר ס"ס.

82. ובמקום שאין כלבים מצויים, כגון אם שוע"ר סס"ה.

מז. ואפילו בדבר אחר שבידיו אסור להעבירן כגון לגררן בסכין וכיוצא בו, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה⁸⁶.

מח. ומותר לנער בידיו את הטבלא או את המפה שהקליפות מונחות עליה והן ננערות ונופלות מעליה מאלוהן, שהטבלא לא נעשית בסיס לדבר האסור, הואיל ולא היו הקליפות מונחות עליו בבין השמשות.

מז. ואסור להגביה את הטבלא או המפה עם הקליפות שעליה ולטלטלה למקום אחר אלא צריך לנערן ממנה מיד, כי לא התירו לטלטל מוקצה על ידי דבר אחר טלטול גמור כל שאפשר לנערן ממנו מיד, שהניעור אינו טלטול גמור שכלאחר יד הוא.

נ. ואם הוא בענין שאין הניעור בלבד מועיל לו, שאם ינערן ממנו כאן ויפלו לארץ כאן לא יוכל להשתמש שם בארץ מה שצריך לו - מותר לסלק השלחן למקום אחר אף על פי שהדברים המוקצים מונחים עליו.

נא. ואם יש פת על הטבלא או על המפה שהקליפות עליה - מותר להגביה ולטלטלה לכל מקום שירצה, מפני שהקליפות האלו הן בטלות לגבי הפת⁸⁷.

נב. כל הקליפין והגרענין שאינן ראויין לבהמה - אוכל את האוכל וזרקם בלשונו לאחריו, ולא יזרקם בידיו. וגם לא יזרקם בלשונו לפניו ויסמוך בדעתו שכשיהיו הרבה לפניו וימאסו בעיניו מותר להוציאן משם כדין גרף של רעי, לפי שאין עושיין גרף של רעי לכתחילה⁸⁸.

סולם

נג. סולם של עליה, דהיינו סולם גדול שעשוי לעלות בו על גג הבית - אסור לטלטלו בשבת⁸⁹. ואפילו אין מטלטל את כולו אלא מקצתו, כגון שרוצה לנטותו מעט ממקום למקום - הרי זה אסור⁹⁰.

נד. אבל מותר לעלות ולירד עליו, ואין חוששין שמא יזיזנו מעט, דאף אם יזיזנו הוא דבר שאין מתכווין ומותר⁹¹.

86. שוע"ר שם. וראה גם סי' רנט ק"א שנתבאר בסי' שח", אבל בשוע"ר סי' שח נשמט סעיף זה. וראה מ"א סקל"ח שהוא מטעם שאין עליו תורת כלי.

87. שוע"ר ס"ס.

88. שוע"ר סס"ז.

90. שוע"ר סי' תקיח ס"ד.

91. שוע"ר שם ס"ד.

89. בשוע"ר סי' תקיח ס"ו כתב "מטעם

נח. סולם של בית דהיינו סולם קטן שאינו ראוי לעלות בו על גג הבית ואין משתמשין בו אלא בתוך הבית - מותר לטלטל מזוית לזוית בתוך הבית, אבל אסור להוציאו לרשות הרבים אפילו בעיר המעורבת⁹².

דבר שאין עליו תורת כלי ומשתמש בו

נז. דבר שאין תורת כלי עליו שעשאו כיסוי לכלי, והוא דבר שדרכו לעשותו לכיסוי כגון חתיכות נסרים - נעשה עליו תורת כלי על ידי כן, ומותר לטלטלו כשאר כלים. והוא שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך בענין שתקונו מוכיח עליו שהוא עומד לכך, אף על פי שעדיין לא נשתמש בו לכיסוי לעולם⁹³.

נו. ואם נשתמש בו לכיסוי מבעוד יום אפילו פעם אחת - זהו תורת כלי שלו, ומותר לטלטלו בשבת אף על פי שלא עשה שום מעשה של תיקון.

כדור

נח. אסור לשחוק בכדור בשבת ויום טוב, לפי שאסור לטלטלו מפני שאין תורת כלי עליו. ויש מתירים לטלטלו ולשחוק בו ברשות היחיד. ונהגו מקדם להקל ולא מיחו בידם, הואיל ויש להם על מי שיסמוכו⁹⁴.

בגד שעטנז

נמ. יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז של ישראל אפילו לצורך גופו ומקומו, מפני שאינו ראוי לכלום לא להתלבש בו ולא להציעו תחתיו⁹⁵.

ויש מתירים לצורך גופו או מקומו, מפני שמכל מקום יש תורת כלי עליו אלא שמלאכתו לאיסור.

והעיקר כסברא הראשונה, מפני שאין תורת כלי מועיל אלא לכלי שמלאכתו לאיסור בשבת בלבד ובחול מלאכתו להיתר, אבל אם גם בחול אינו ראוי למלאכה - אין עליו תורת כלי ומלבוש כלל.

ס. ואם ייחדו לכסות בו כלים או להאחיל בו למעלה מראשו - מותר⁹⁶.

92. שוע"ר שם ס"ח. ראה שם הטעם הם קשים מותר לישב ולהשען עליו באריכות. (שוע"ר סי' תקטז ס"ב), ובאופן המבואר

93. שוע"ר סל"ן. בשו"ע י"ד סי' שא ס"ב ברמ"א, וממילא

94. שוע"ר ספ"ג. אינם מוקצה.

95. כשאינם קשים (שוע"ר ספ"ה), ואם 96. שוע"ר ספ"ה.

גרף של רעי

סא. כל דבר ממונף, כגון רעי וקיא וצואה, וכיוצא בהם⁹⁷, אם היו בחצר שהוא דר בה, דהיינו חצר שהוא יוצא ונכנס לתוכה תדיר, שזהו מקום שמקפידין עליו שלא יהא בו טינוף - מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא אפילו בידיו ממש בלא כלי. וזהו הנקרא בכל מקום גרף של רעי⁹⁸, שהתירו לטלטלו מפני כבודו במקום ששיבתו קבועה שם⁹⁹.

כל הקליפין והגרעינין שאינן ראויין לבהמה, אם יש הרבה מהם לפניו והם מאוסים בעיניו - מותר להוציאם משם כדין גרף של רעי¹⁰⁰.

סב. ואם הם בחלק המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולין - אסור להוציאם משם¹⁰¹. וכן אם הם מונחים בחצר אחרת שאינו דר שם או בחצר שאחורי הבית - אסור להוציאם משם. ואם יושב שם - מותר¹⁰².

סד. ואם גרף של רעי עומד במקום שאין מקפידים עליו כשהוא עומד כך, אלא שהוא מלא ואי אפשר להפנות עליו שם - מותר להוציאו משום כבוד הבריות¹⁰³.

סה. אין עושין גרף של רעי לכתחילה, דהיינו שמביא לפניו דבר שעתיד לימאם או שעושה דבר שעתיד לימאם וסומך בדעתו שיוציאונו אחר כך¹⁰⁴. ומכל מקום אם עבר ועשה כן - מותר להוציאו אחר כך¹⁰⁵.

במקום היזק

סו. שברי כלים האסורים בטלטול המונחים במקום שיכולין להזיק, כגון כלי זכוכית שגשברו על השלחן או במקום שהולכים - מותר לטלטל השברים כדי לפנותם שלא יזיקו בהם רבים, שבמקום היזק הגוף של רבים - לא גזרו על איסור מוקצה¹⁰⁶.

97. ויתלכלך בהם - מותר לכפות עליהם כלי (שוע"ר שם).

102. שוע"ר שם.

103. שוע"ר סוסע"ב.

104. ובמקום הפסד - מותר (שוע"ר סי' שלח ס"ט. וראה שוע"ר סי' שח סע"ו).

105. שוע"ר סע"ה. וראה גם סס"ז.

106. שוע"ר סכ"ח.

97. וכן כל מיני לכלוך של קליפות ועצמות שאינן ראויין למאכל דינם כגרף של רעי (שוע"ר סי' שלז ס"ב).

98. שוע"ר סע"ב.

99. שוע"ר סי' שלח ס"ט.

100. ע"פ שוע"ר סס"ז. וראה לקמן סי' שלז סע"י .. שמתעם זה מותר גם לכבדם במטאטא בשבת.

101. ואם ירא מפני התינוק שלא ילך שמה

במקום הפסד

סז. יש אומרים שמותר להציל מעות וכיוצא בהם מפני הדליקה או מפני הליסטים, ויש להקל כדבריהם¹⁰⁷.

על ידי נכרי

סח. על ידי נכרי מותר לטלטל כל מוקצה לצורך גופו או מקומו, אבל לא לצורך המוקצה עצמו¹⁰⁸.

סט. ובמקום הפסד גדול - מותר לטלטל על ידי נכרי אף לצורך המוקצה עצמו, לפיכך סחורה מוקצה הנפסדת מפני הגשמים - מותר לטלטלה על ידי נכרי אם יש שם הפסד גדול¹⁰⁹.

ע. אבל אם מצא ארנק בשבת אפילו בתוך עיר המעורבת - אסור לומר לנכרי ליטלו, שאף שמתירין איסור מוקצה במקום הפסד מרובה, מכל מקום כאן אינו מפסיד כלום משלו אלא שנמנע מהריות.

עא. ומותר לומר לנכרי לשמרו, ואם הנכרי מביאו מעצמו - אין צריך לומר לו כלום¹¹⁰.

נולד

עב. הנולד מותר בשבת¹¹¹. ומהו נולד? דבר שאינו ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות, כגון כלי שנשבר בשבת ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה שהיה יכול להשתמש כשכלי היה שלם אלא תשמיש אחר, כגון כלי משקן שנשברו או ניקבו בשבת ואינו יכול להשתמש בשבריהם למשקים כמקודם, אלא אוכלין או דברים אחרים¹¹².

עושה בשביל ישראל - אין צריך למחות בידו כשעושה מעצמו.

111. שו"ע"ר סי' שח סכ"ג וס"ס. סי' תצה סוסי"ג. אבל ביו"ט יש להחמיר בנולד (שם).

112. סי' תצה שם. ועד"ז כאן סכ"ד. אבל אם אינו ראוי לשימוש כלל - אסור לטלטלו משום מוקצה כדלקמן סעיף ..

107. שו"ע"ר סי' שלד ס"א. סי' שא ס"מ.

108. ע"פ שו"ע"ר סל"ב וסי' רעו ס"י.

109. ע"פ שו"ע"ר סי' שלד סוס"ב. סי' שז סי"ב. וראה גם סי' רסו ס"כ וקו"א סק"ז.

110. שו"ע"ר סי' רסו ס"כ. וראה הטעם לזה בקו"א שם סק"ח "דכיון שציוהו לשמור והוא מביאו מיד, אדעתא דנפשיה קעביד להקל טורח שמירתו כל היום. ואף אם

עג. וכן עצמות וקליפי פירות שנתפרקו בשבת עצמה והרי הן נולד¹¹³ - מותר להעבירן מעל השלחן, אם הן ראויות לכלבים או לבהמה¹¹⁴.

עד. אפר כירה שהוסק בשבת¹¹⁵ - אסור למלטלו¹¹⁶ משום נולד¹¹⁷ [דמעשה חדש הוא, שאתמול היה עצים ועכשיו אפר¹¹⁸], ואינו דומה לשאר נולד בשבת שמותר, מפני שכבר היה בעולם מבעוד יום אלא שנשתנה בשבת¹¹⁹.

---

113. אבל אפר שהוסק מבעוד יום - אין בו משום מוקצה ומותר לטלטלו, כיון שראוי לכסות בו רוק או צואה (שוע"ר סי' שי סי"ז).

116. אפילו לצורך גופו או מקומו.

117. שוע"ר סי' שי סי"ט.

118. שוע"ר סי' תצח סכ"ד.

119. שוע"ר סי' שה סל"ב.

---

113. שאתמול היו מחוברים לבשר או לפרי ונחשבים כבשר או כפרי שעומד לאכילת אדם, והיום שנתפרקו עומדין לכלבים ולבהמות (ע"פ שוע"ר סי' תצה שם).

114. שוע"ר ס"ס. אבל אם אינן ראויות לכלבים ולבהמות - אסורים משום מוקצה, כדלקמן סעיף ..

סימן שט

טלטול על ידי דבר אחר, ובסיס לדבר האסור

טלטול על ידי דבר אחר

א. כל שני דברים אחד אסור לטלטלו ואחד מותר לטלטלו והם סמוכים זה לזה, או זה על זה, בענין שלא נעשה ההיתר בסיס לאיסור¹, ובזמן שמטלטל אחד מהם מיטלטל עמו השני, אם מטלטל האיסור בידו וההיתר מיטלטל עמו - לא התירוהו בשום ענין².

ב. ואם מטלטל ההיתר בידיו והאיסור מיטלטל עמו, אם הוא מתכוין בטלטול זה לצורך האיסור, אפילו להשתמש בו איזה תשמיש המותר כגון לישב או לשכב עליו³, או כגון נר להשתמש לאשו במקום אחר וכל כיוצא בזה - אסור, הואיל ומיטלטל בשביל האיסור. ואין צריך לומר אם מטלטל לצורך האיסור עצמו, כדי לשמרו מאיזה קלקול והפסד, או כדי להצניעו⁴.

ג. אבל אם אין צריך כלל לגוף האיסור, ואינו מטלטלו על ידי ההיתר אלא בשביל דבר המותר, כגון לפנות מקומו - זהו טלטול מן הצד שהתירו חכמים⁵. ואין צריך לומר אם אינו מתכוין כלל לטלטול האיסור, שאין צריך לו כלל רק טלטול ההיתר בלבד, אלא שאי אפשר לו לטלטל ההיתר אלא אם כן יטלטל האיסור על ידו⁶.

כשלא נעשה בסיס לדבר האסור (שם).
 וראה שוע"ר סי' רנט קו"א סק"ג טעם ההיתר, שמכיון שההיתר לא נעשה בסיס לאיסור, א"כ ההיתר הוא חשוב בפני עצמו והוא מטלטל אותו בלבדו, שהוא דבר המותר ואינו משמש כלום לאיסור, וגם ההיתר אינו מטלטל את האיסור אלא הוא מיטלטל מאליו.
 אלא שאם אפשר - צריך לנער האיסור תחילה, כדלקמן סעיף ..
 6. שוע"ר סי"ד.

1. כדלקמן סעי' ..
 2. אלא במת בלבד, כדלקמן סי' שיא.
 3. שזהו מותר כדלעיל סי' שח סעיף ..
 4. שוע"ר סי' שיא סי"ד. וראה גם סי' רעו ס"י. ובאופן זה אסור אפילו לנער האיסור (שוע"ר סי' שט סוס"ו). וראה קו"א סי' רנט סק"ג טעם האיסור, משום שבאופן זה "עיקר טלטולו הוא דבר האסור ואינו מטלטל מן הצד של היתר, אלא מטלטלו כדרכו ע"י ההיתר - שההיתר נעשו לו כידא אריכתא".
 5. שוע"ר סעי' שיא סי"ד. ומותר לטלטלו

ד. לא התירו מלטול על ידי דבר אחר אלא כשדבר האסור כבר הוא מונח על דבר המותר והוא ממלטל בידיו הדבר המותר והדבר האסור מימלטל עמו מאליו, כגון שמנער בידיו את המבלא או את המפה שהקליפות מונחות עליה כבר והן ננערות מעליהן מאליהן. אבל אסור לגררן בדבר אחר שבידיו כגון בסכין וכיוצא בזה – הואיל ואינו מימלטלן מאליו, אלא הוא ממלטלן על ידי הסכין שנעשה לו כיד ארוכה.⁷

נשיאת התינוק כשמוקצה בידיו

ה. נטל אדם את בנו ברשות היחיד והאבן בידו, ואינו חשוב כממלטל את האבן בידיו, והוא שיש לבנו געגועין עליו שאם לא יטלנו יחלה, ולא גזרו על מילטול שלא בידים ממש במקום סכנת חולי, וגם אי אפשר להשליך האבן מיד התינוק מפני שיצעק ויבכה.

ו. אבל אם אין לו געגועין עליו – אסור ליטלו. ואינו דומה לשאר מילטול דבר האסור שמימלטל מאליו על ידי שממלטל בידו את הדבר המותר שעמו, שהתירו חכמים כשאי אפשר לנער האיסור מן ההיתר, לפי שלא התירו כן אלא כשצריך לדבר המותר, אבל כאן אין זה צורך כל כך ליטול את התינוק כשאין לו געגועין עליו.⁸

בסיס לדבר האסור

מדעתו

ז. דבר האסור במלטול שמונח על דבר המותר, אם הניחו עליו מבעוד יום מדעתו על דעת שישאר מונח שם גם בשבת – הרי נעשה ההיתר בסיס להאיסור ונאסר במלטול כמוהו ממש.⁹

ח. אבל אם לא היה בדעתו שישאר מונח שם בשבת ושכח להסירו ממנו קודם

9. שוע"ר ס"ד. ולענין כלי שמלאכתו לאיסור המונח על דבר המותר בטלטול אם יש בזה דין בסיס לדבר האסור, ראה משבצות זהב ריש סי' שח (שמסתפק בזה ונוטה להתיר), ובתהלה לדוד סי' שח סק"א (שחולק עליו וסובר שהדבר המותר נאסר בטלטול ככלי שמלאכתו לאיסור).

7. שוע"ר סי' שח סעיף ס. וראה גם קו"א סי' רנט סק"ג. וראה גם שוע"ר סי' תמו סוס"ז. אבל ראה סי' תמד ס"ג שמתיר לטלטל איסור ע"י דבר אחר שבידיו לצורך מקומו, ומציין לסי' שיא, ובסי' שיא לא כתב חילוק זה.
8. שוע"ר ס"א.

כניסת השבת - לא נעשה בסיס אליו, ומותר לטלטלו אף שגם האיסור שעליו מיטלטל עמו מאליו¹⁰.

אלא שתחילה צריך לנער האיסור אם אפשר¹¹, ואחר-כך יטלטל ההיתר בלבד למקום שצריך אליו. ואם אי-אפשר לנער, או שיהיה איזה הפסד בדבר המותר¹² אם ינער את האיסור, או שלא יספיק לו הניעור להשלים בו הצורך שהוא צריך לטלטלו זה¹³ - מותר לטלטל ההיתר עם האיסור שעליו¹⁴.

מ. לפיכך אם הניח מעות על הכר ושכח ליטלם מעליה קודם השבת והוא צריך לשכב על הכר, כיון שהכר לא נעשה בסיס לדבר האסור - הרי הוא מנער את הכר והמעות נופלים. ואם צריך למקום הכר בענין שאין הניעור מספיק לו - יכול לטלטלו כמות שהוא עם המעות שעליו כדי לפנות מקומו. ואם אין צריך לא לגוף הכר ולא למקומה אלא שחושש שלא יגנבו המעות שעליה - אסור אפילו לנערה כדי שיפלו המעות תחתיה, מפני שלא התירו טלטול על ידי דבר אחר אלא כשמטלטל בשביל דבר המותר, ולא בשביל דבר האסור¹⁵.

י. אבל אם הניחם שם מדעתו על דעת שישארו שם גם בשבת בין שצריך למקום הכר בין שצריך לגופו לשכב על הכר - אסור אפילו להטותו ולנערו, לפי שכיון שנעשו בסיס לאיסור - נעשו איסור כמוהו, ואסור לטלטלו כלל כמו האיסור עצמו¹⁶.

בבין השמשות

יא. ואפילו אם היה בדעתו שלא ישארו שם כל השבת כולה אלא בכניסת השבת בלבד, דהיינו שהיה בדעתו שישארו שם עד לאחר בין השמשות ולנערו, לפי בלבד¹⁷, שאז יסירם משם על ידי ניעור¹⁸ - אין זה מועיל כלום להתיר לו אפילו

-
10. שוע"ר ס"ד.
 11. כי לא התירו לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר טלטול גמור כל שאפשר לנערו ממנו מיד, שהניעור אינו טלטול גמור ע"י דבר אחר שכלאחר יד הוא (שוע"ר סי' שח סעיף סא).
 12. וכ"ה בשוע"ר סי' שי ס"ז. אבל בסי' רעז סוס"ו בסוגריים כתב אפילו בדבר האסור, וכן משמע בשוע"ר סי' שח ס"ה.
 13. מפני שצריך לפנות מקום זה כדי להשתמש בו איזה תשמיש בענין שאם ינער כאן האיסור לא יוכל להשלים צרכו במקום הזה (שוע"ר ס"ד).
 14. שוע"ר שם.
 15. שוע"ר ס"ו. וראה לקמן סי' שיא סעיף ..
 16. שוע"ר ס"ז.
 17. משמע שאם היה דעתו לנערו באמצע בין השמשות - מועלת כוונתו ולא נעשה בסיס לדבר האסור. וראה גם הערה 18.
 18. או ע"י נכרי או ע"י טלטול מן הצד (שוע"ר סי' רעז ס"ו).

הניעור¹⁹ שהיה דעתו עליו, לפי שמתוך שנעשה הדבר בסיס לאיסור בבין השמשות²⁰ שהוא תחלת כניסת השבת - הוקצה לכל השבת כולה, ואין דעתו מועלת להתירו.

ויש אומרים שלא נעשו בסיס לאיסור אלא אם כן היה בדעתו שישארו שם המעות כל השבת כולה, אבל אם היה בדעתו ליטלם משם כאמצע השבת בין על ידי נכרי בין על ידי ניעור [או שאר טלטול מן הצד²¹] - לא נעשה כלל הכר בסיס להם. והעיקר כסברא הראשונה. ומכל מקום במקום הפסד יש לסמוך על סברא האחרונה²².

יב. כשנעשה בסיס לאיסור בבין השמשות אף אם אחר-כך ניטל האיסור מעליו - אסור לטלטלו כל השבת כולה כמו כשהיה האיסור עליו, שמתוך שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל השבת²³.

באמצע השבת

יג. אבל אם לא היה האיסור עליו בין השמשות אלא לאחר כן הניחם עליו נכרי או קטן, אפילו הניחום לדעת הישראל - אף-על-פי-כן מותר לטלטלו אם ניטל האיסור מעליו, הואיל ולא היה מוקצה בבין השמשות.

יד. אבל בעוד שהאיסור עליו - אסור לטלטלה מחמת איסור טלטול המוקצה שעליו. אבל מותר להטותו ולנערו ולהפיל האיסור מעליו ולטלטלו אחר-כך למקום שירצה. ואם צריך למקומה - מטלטלו והוא עליו²⁴.

שלא לצורך

מא. אין ההיתר נעשה בסיס להאיסור אלא אם כן הניחו עליו בכוונה לאיזה צורך, בין לצורך האיסור עצמו בשביל שיתיישב עליו בטוב, בין לצורך דבר אחר המותר²⁵. אבל אם הניחו עליו בדרך אקראי שלא בכוונה לאיזה צורך שצריך

23. שוע"ר ס"ח. כגון מטה שהניח עליה מעות מבעוד יום על דעת שישארו שם בשבת ומשחשיכה ניטלו המעות מעליה על ידי נכרי או קטן - אסור לטלטלה כל השבת כולה (שוע"ר סי' שי"א). וראה עוד שוע"ר סי' שח סעיף עח.

24. שוע"ר סי' שי.
25. וראה שוע"ר סי' רנט ס"ג וסי' שעב

19. אבל לטלטלו ע"י נכרי או בטלטול מן הצד מותר (ראה שוע"ר סי' רעו סעי' ט"י).

20. היינו כל משך בין השמשות (שוע"ר סי' שח סעי"ח. וראה גם סי' שי ס"ז). וראה גם הערה 16.

21. שוע"ר סי' רעז ס"ו.

22. שוע"ר סי' שט ס"ז. סי' רעז שם. וכדלעיל סי' רעט סעיף ט.

לו שיהיה מונח עליו, אלא כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות מקום לכל חפץ בשולי התיבה - לא נעשה זה בסיס לזה, ודינו כשוכח.

מז. ולכן מותר לטלטל המפה שעל השולחן אף על פי שהמנורה עומדת עליה, לפי שאין צריך לו שתהא המנורה על המפה אלא על השולחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שאי אפשר לו לפנות מקום להמנורה בגוף השולחן עצמו, או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום, ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה ולא נאסרה בטלטול²⁶.

בשל חבירו

יז. אם הניח דבר מוקצה על דבר המותר של חבירו שלא מדעתו, אף אם גם דבר המוקצה הוא של חבירו - לא נעשה ההיתר בסיס להאיסור, לפי שאין אדם אוסר חפץ של חבירו שלא מדעתו.

יח. ואם עשה כן לטובת חבירו שמן הסתם נוח לחבירו דבר זה שעשה לטובתו, כגון שנטל ראובן כלי חרס של שמעון והעמידו מבעוד יום תחת הגר בבית שמעון כדי שיפול הגר לתוכו ולא ישרף הבית, ונפל הגר לתוכו קודם בין השמשות והיה בתוכו עד אחר בין השמשות - נעשה הכלי בסיס להגיר ואסור לטלטלו כל השבת כולה, וכן כל כיוצא בזה²⁷.

בסיס לאיסור ולהיתר

יט. אם נעשה בסיס לאיסור ולהיתר, כגון שהניח עליו²⁸ מבעוד יום גם דבר המותר בטלטול²⁹ שחשוב יותר מדבר האסור [והיה מונח שם בבין השמשות³⁰] - הרי הוא עומד עדיין בהיתרו [אף אם משחשיכה ניטל

27. שוע"ר סי"א.

28. וראה מנחת שבת סי' פט ס"כ שמסתפק אם היתר זה מועיל רק בהניח את הדבר המותר ככוונה, או גם בשכח.

29. משמע אף שהניח תחילה את הדבר האסור ורק אח"כ הניח את הדבר המותר, ודלא כחיי אדם כלל סז דין ד. וראה גם מנחת שבת פ"ט סק"ו.

30. שוע"ר סי' שי סי"ח. ולענין זה מספיק

סי"ד שאם מניח את הדבר האסור על מנת שימשש את הדבר המותר - לא נעשה ההיתר בסיס לאיסור. אבל ראה שוע"ר סי' שט ס"ז שאם מניח אבן ע"פ החבית לכסותה הוי החבית בסיס לאבן, למרות שהאבן משמשת את החבית ולא החבית את האבן. וראה בדה"ש סי' קיב סק"ב. תהלה לדוד סי' רנט סק"ה.

26. שוע"ר סי"ט.

ההיתר³¹], כיון שלא נעשה בסיס לאיסור בלבדו. ומותר לטלטלו אף שגם האיסור שעליו מיטלטל עמו מאליו.

ב. אלא שאם אפשר לנער האיסור ממנו - צריך לנערו מתחלה ואחר כך יטלטל ההיתר בלבד למקום שצריך אליו. ואם אי־אפשר לנער האיסור בלבדו מבלעדי ההיתר - ינער גם ההיתר עמו אם אין הפסד בניעורו ואחר כך יטול ההיתר בלבדו ויחזירנו לכלי אם ירצה. ואם לא יספיק לו הניעור להשלים בו הצורך שהוא צריך לטלטול זה - מותר לטלטל ההיתר עם האיסור שעליו³².

בא. אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר - הרי ההיתר בטל אצל האיסור ואסור אפילו לנער האיסור, כמו בכסים לאיסור בלבדו³³.

כיסוי בגדים

בב. כיס התפור בבגד בפיו בלבד והוא כולו תלוי והניח שם מעות מבעוד יום על דעת שישארו שם גם בשבת, שנעשה הכיס בסיס להם, אף־על־פירכּן הבגד לא נעשה בסיס להם - ומותר לטלטל הבגד³⁴ הואיל ואין המעות על עיקר

רסא ס"ב). וכן מוכח מלשון רבנו בסי' שי ס"ד "וככה אחר בין השמשות", משמע שאם ככה בבין השמשות - לא הוקצה. והוא מטעם המבואר בשוע"ר סי' שצג ס"ג, שגבי בין השמשות אמרינן "ספק דברי סופרים להקל".

31. שוע"ר שם.

32. שוע"ר ס"ד.

33. שוע"ר סי' שי סט"ז. וראה שם שענין החשיבות של הדבר נמדד על פי הבעלים. פרטים נוספים בדין זה - ראה לעיל סי' רעט סעיף ז ובהערות.

34. אבל אסור ללבשו גזרה שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים (שוע"ר סי"ד). אבל בעיר המעורבת לפי המנהג שנתבאר לעיל סי' שא סעיף .. והערה .. שאין מקפידין לילך עם חפצים בכיס, אזי מותר גם ללבשו אף שהמעות בכיסו.

אפילו רק תחילת בין השמשות, כדלעיל סי' רעט הערה 15. וראה גם שוע"ר סי' שצג ס"ג. אבל אם בבין השמשות היה מונח רק הדבר האסור ורק משחשכה הניח ההיתר - אינו מועיל כלום, הואיל ובבין השמשות היה בסיס לאיסור בלבדו - נאסר לכל השבת כולה (שם).

ולענין אם הניח ההיתר באמצע בין השמשות, אף שמהלשון בפנים משמע שצריך שיניח ההיתר מבעוד יום, היינו לכתחילה, אבל בדיעבד נראה שמועיל גם אם הניח ההיתר באמצע בין השמשות, כדמשמע מלשון רבנו (סי' שי ס"ח) שהועתק כאן שרק אם "משחשיכה הונח גם ההיתר עליו אינו מועיל כלום", משמע שאם הניח באמצע בין השמשות - מועיל. וכן מוכח ממה שמותר להניח עירובי חצירות בבין השמשות (ראה שוע"ר סי'

הבגד, ודבר המותר הוא שמטלטל בידיו ואיסור מיטלטל עמו מאליו בטלטול מן הצד, שאין בו איסור כשאינו מטלטל בשביל האיסור אלא בשביל דבר המותר³⁵.

בג. אבל אסור להכניס ידו בכיס, אם הניח בו המעות על דעת שישארו בו גם בשבת, שנעשה הכיס בסיס להם³⁶.

בד. אם הכיס כולו תפור לארכו בבגד - נעשה כל הבגד בסיס למעות שבכיס כמו הכיס עצמו, שהכל אחד. ואף אם ניטלו המעות מהכיס משחשכה - אסור לטלטל כל הבגד כל השבת כולה, כיון שנעשה בסיס בבין השמשות. ואם הניחם על דעתו קודם השבת ושכח ליטלם מבעוד יום - צריך לנער המעות מהכיס אם אפשר לנער ואחר־כך יטלטל הבגד לכל מקום שירצה.

מגירה

בה. וכן אם יש מעות בתיבה [מגירה] שבתוך השלחן - אסור לטלטל את השלחן אלא בדרך שנתבאר³⁷. ואם יש על השלחן מבעוד יום דבר המותר בטלטול - נעשה השלחן בבין השמשות בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו³⁸.

בו. תיבה שיש בה דברים המותרים בטלטול ומעות, אם המעות אינן עיקר - מותר לטלטלה כמות שהיא על פי התנאים שנתבארו³⁹.

35. ואין צריך לנער המעות מהכיס תחילה, שכן המדובר כאן שהניח המעות על דעת שישארו בכיס, ואם כן גם אם ינער המעות

עדיין הכיס ישאר באיסורו, שהרי הכיס נעשה בסיס למעות. אבל אם שכח המעות בתוך הכיס שאז אין הכיס נעשה בסיס, אזי

36. שוע"ר סי"ד.

37. לעיל סעי' ..

38. שוע"ר סט"ו.

39. שוע"ר ס"כ. וכדלעיל סעי' ...

סימן שי

דבר שהיה מוקצה בבין השמשות, ביטול כלי מהיכנו, טלטול כלי לצורך המוקצה

דבר שהיה מוקצה בבין השמשות

מחמת איסור

א. דבר שהיה מוקצה בבין השמשות מחמת איסור¹ שגרם לו האדם בידים, ובשבת הלך לו הדבר הגורם לו האיסור - אסור לטלטלו כל השבת כולה², שכיון שבבין השמשות, שהוא תחלת כניסת השבת, היה מוקצה מדעת האדם, שהקצה אותו מדעתו כשגרם לו האיסור - הוקצה לכל השבת כולה³.

ב. וכן דבר שלא היה ראוי בבין השמשות מחמת עצמו, ולא מחמת איזה איסור, ונעשה ראוי משחשכה - אסור בטלטול כל השבת כולה, אם נדחה בידי אדם מלהיות ראוי בין השמשות, שכיון שבבין השמשות היה מוקצה מדעת האדם שהקצה מדעתו כשדחאו בידים - הוקצו לכל השבת כולה.

ג. אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם - לא הוקצה לכל השבת כולה⁴.

ד. כל דבר הראוי לאכילה בשבת אין בו דין מוקצה, אפילו אם הוא עומד

היה איסור בבגד עצמו, אלא מחמת איסור צדדי שבגללה לא יכל לפתוח את מכונת היבוש.

2. כגון נר שהדליקו מבעוד יום וכבה אחר בין השמשות (שוע"ר ס"ד. וראה פרטי הדינים בזה לעיל סי' רעט).

3. שוע"ר ס"ד. וראה לעיל סי' רעט ס"י אם תנאי מועיל בזה.

4. שוע"ר ס"ו. כגון פירות שאינן נאכלין חיין ובשבת נהיו ראויין לאכילה - ראה שוע"ר סי' שכה ס"ז.

1. וראה שוע"ר סי' תקיח סכ"א שזהו דוקא באיסור עצמי, כלומר שהאיסור הוא בדבר עצמו, אבל לא באיסור צדדי, כגון פירות שבתוך בית סתום ואי אפשר להוציאם בשבת מחמת איסור סתירה בשבת, שאין האיסור בפירות עצמן אלא מחמת איסור סתירת בנין בשבת. ומזה יש ללמוד גבי מכונת יבוש הפועלת בבין השמשות שמותר להוציא הבגדים ממנה (אם צריך לכך) אחר שתפסיק לפעול (אם אינו גורם שום פעולה אסורה בפתיחת מכונת היבוש), כיון שבבין השמשות לא

לסחורה, כגון תמרים ושקדים ושאר פירות העומדים להוליכם לסחורה למקום אחר - מותר לאכול מהם בשבת.

ואפילו אם דחה אותם בידים מלאכלו בשבת, כגון תמרים הנלקטים קודם בישולם וכונסים אותם והם מתבשלים שם מאליהם - מותר לאכול מהם קודם גמר בישולם. וכן כל מיני פירות שמניחים אותם לייבשם - מותר לאכול מהם קודם שיתייבשו.⁵

גמרו בידי אדם

ה. אין אומרים מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל השבת כולה אלא בדבר שניתקן ונעשה ראוי מאליו משחשיכה, כגון גר שכבה מאליו משחשיכה, אבל כל דבר שגמרו בידי אדם דהיינו שנגמר תיקונו בשבת ונעשה ראוי על ידי אדם - אין בו משום מוקצה כלל אפילו בבין השמשות בעודו אינו ראוי, מפני שאינו מוקצה דעתו כלל בבין השמשות מליהנות ממנו בשבת, כיון שבידו הוא לתקנו ולעשותו ראוי לכו ביום.⁶

ויש אומרים שלא אמרו כן אלא בדבר שתחלת מלאכת תיקונו כדי לעשותו ראוי היתה קודם השבת ונגמרה בשבת, כגון פת שהתחיל לאפותה דהיינו שנתנה בתנור מבעוד יום אף שבבין השמשות לא היתה ראויה עדיין - אין בה משום מוקצה. אבל דבר שהתחלת תיקונו שעל ידי כך נעשה ראוי היה בשבת - יש בו משום מוקצה, אם היה מוקצה בבין השמשות. ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה.⁷

מוקצה לחצי שבת

ו. דבר שהיה ראוי בבין השמשות⁸ ואחר־כך נתקלקל בענין שנאמר באכילה או

5. שוע"ר ס"ו. חוץ מגרוגרות וצימוקים [תאנים וענבים] שאסור לאכול מהם או לשלולן כשהניחם במוקצה עד לאחר שנתייבשו לגמרי, לפי שהן מסריחות בנתיים ואינן ראויין לאכילה משנשתהו שם מעט עד שיתייבשו לגמרי (שם).

6. שוע"ר סי' שכה ס"ו. ובשעת הדחק או לצורך מצוה יש לסמוך על סברא הראשונה (שוע"ר שם), וכן ביו"ט יש לסמוך על סברא הראשונה משום שהעיקר כסברא הראשונה (שוע"ר סי' תקיז ס"ה).

7. אפילו במקצתו בלבד (שוע"ר ס"ז).

8. שוע"ר סי' שכ"ה ס"ו. כגון פת שנאפה בשבת ע"י נכרי במקום שאוכלים פת פלטר של נכרי - מותר לטלטלה אף שבבין

בטלמול⁹, ואחר-כך חזר וניתקן - חזר להתירו, ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה, שאין אומרים כן אלא כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות שאז הוקצה ליום שלם, אבל כשלא הוקצה עד אחר כך - לא הוקצה לשארית היום, שאין מוקצה לחצי שבת, בין באיסור אכילה בין באיסור טלמול¹⁰.

ביטול כלי מהיכנו

ז. חכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו בשבת מפני שדומה כאילו סותר הכלי¹¹, לפיכך כל דבר שאסור לטלמול - אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו, מפני שאוסר הכלי בטלמול כל זמן שהמוקצה בתוכו, ונמצא מבטל כלי מהיכנו.

ח. ואפילו אם דעתו לנער האיסור אחר כך - אסור¹², כי אסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה¹³.

ט. ואם אפשר לנער האיסור מהכלי מיד שנופל לתוכו - אין כאן ביטול כלי מהיכנו, כיון שאפשר לנער האיסור מיד שיפול שמה ולטלמול הכלי אחר כך כמה שירצה¹⁴.

י. לא גזרו על ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה¹⁵.

יא. דלף שאינו ראוי לכלום בשבת והרי הוא מוקצה ואסור בטלמול - אסור ליתן כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו¹⁶.

האיסור, וגם אין בדעתו לנערו, אלא העיקר הוא שיש לו אפשרות לנערו מיד כשנופל - מותר. אבל אם ניכרת מחשבתו שרוצה לקבל המוקצה לתוך הכלי, אף שדעתו לנערו אח"כ - אסור, שהרי מבטל הכלי לפי שעה.

15. שוע"ר סי' רסו סכ"ה. הן בביטול לכל היום והן בביטול לפי שעה (משמעות שוע"ר שם ובקו"א סקי"א). כמו כן לא גזרו חכמים על ביטול כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים (ראה שוע"ר סי' שה סכ"ו).

16. שוע"ר סי' שלח ס"ט.

9. בין מאליו בין בידי אדם (שוע"ר שם).
 10. שוע"ר שם. וראה גם שוע"ר סי' רעט ס"ו.
 11. שוע"ר סי' רסה ס"ג.
 12. ואם יכול לנער האיסור מהכלי מיד כשיפול לתוכו - ראה לעיל סי' רסה ס"ה והערה 5. ע"ש.
 13. שוע"ר ס"ו. וראה קו"א סי' רסו סקי"א שמשמע טעם האיסור בזה, שנראה כסותר כלי לפי שעה.
 14. שוע"ר סי' רסה ס"ה. וראה גם שוע"ר סי' שח סעיף עח. וראה קו"א סי' רסו סקי"א שאף אם בפועל לא צריך לנער

טלטול בלי לצורך המוקצה

יב. מותר לכפות קערה של חרס על גבי הנר בשביל שלא יאחוז בקורה¹⁷, שמה שהוא מטלטל הקערה בשבת בשביל הצלת הקורה האסורה בטלטול בשבת – אין בזה שום איסור¹⁸, שהכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל¹⁹.

יג. לבנים הסדורים לבנין שהם מוקצים²⁰ – מותר לכסותן מפני הדלף בכלים המותרים בטלטול²¹.

יד. מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו²².

17. אבל צריך שיניח מעט אויר תחתיה

שלא תכבה (שוע"ר סי' רעז ס"ח).

18. שוע"ר סי' רעז ס"ח. וראה גם שוע"ר סי' שי ס"י.

19. שוע"ר סי' שח סע"ב וסע"ח. סי' שלח

ס"ח. סי' תמו קו"א סק"ג. ולענין אם מותר

שהכלי יגע במוקצה – ראה לעיל סי' שח

סעיף ...

20. כדלעיל סעיף ..

21. שוע"ר סי' שלח ס"ח. אבל כלים שמלאכתם לאיסור כיון שאסור לטלטלם

לצורך עצמם כל שכן שאסור לטלטלם לצורך מוקצה אחר.

22. שוע"ר סעיף עח.

סימן שיא

דיני מת בשבת

- א.** המת הוא מוקצה ואסור בטלטול¹.
- ב.** מת המוטל בחמה וירא עליו פן יסריח, אם יש לו דבר המותר בטלטול - מטלטלו על ידו מחמה לצל. ואם לאו - לא יטלטלנו כלל.
- ג.** ואפילו להפכו ממטה למטה - אסור, שלא התירו טלטול מן הצד אלא כשמטלטל לצורך דבר המותר, אבל כאן הוא מטלטל לצורך המת האסור בטלטול².
- ד.** לא התירו טלטול על ידי דבר המותר כמת אלא משום כבודו, אבל לא לצורך כהנים שישארו בבתיהם, או לצורך דבר אחר אפילו הוא דבר מצוה³.
- ה.** מותר לטלטלו על ידי נכרי לצורך מצוה כגון חתונה, אפילו שלא על ידי דבר המותר, שכל שבות דשבות מותר במקום מצוה⁴.
- ו.** לא הצריכו להניח על המת דבר המותר בטלטול אלא כמת ערום, או שהוא לבוש בתכריכים שהן במילין אצלו ואסורים בטלטול כמוהו, אבל מת שהוא לבוש בבגדו שהיה לבוש בו מחיים - אין צריך להניח עליו כלום, שבגד זה הוא מותר בטלטול, שאינו במל אצלו מפני שעתידיהם להפשיטו מעליו ולהלבישו תכריכים⁵.
- ז.** מותר לסוך את המת ולהדיחו, ובלבד שלא יזיז בו שום אבר, שכל מוקצה כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו.
- ח.** ואפילו על ידי דבר המותר אסור לטלטלו כדי לרחצו, אלא אם כן היה מטונף במיט וצואה עד שמאום בעיני רואיו⁶.

בבגדים, ובכל זאת הצריכו חכמים להניח עליו ככר או תינוק (ראה שבת ל, ב), וראה מה שתירץ שם, ובמחזה"ש מאריך לתרץ באופן אחר.
ואולי י"ל, דאמנם חכמים לא הצריכו אצל דוד להניח עליו ככר או תינוק בפועל, אלא אמרו דין שההיתר לטלטל מת הוא ע"י דבר היתר, ככר או תינוק, ומזה הבין שלמה שגם בגדיו של המת הוא כמו ככר ותינוק ומותר לטלטלו ע"י בגדיו.
6. שוע"ר סי"ב.

1. שוע"ר ס"א. וראה גם לעיל סי' שח סעיף ..
2. שוע"ר ס"ב. וראה קו"א סי' רנט סק"ב.
3. שוע"ר ס"ז. וכל זה בטלטול גמור, אבל טלטול מן הצד דהיינו להפכו ממטה למטה - מותר אפילו לצורך כהנים או אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו (שוע"ר ס"ט).
4. שוע"ר ס"ז.
5. שוע"ר ס"י. וראה במג"א סקט"ז שמקשה ע"ז מדוד המלך שהיה לבוש

סימן שכב¹

נולד בשבת

ביצה

א. ביצה שנולדה בשבת – הרי זו אסורה מדברי סופרים באכילה עד לערב, גזרה משום ביצה שנולדה בשבת לאחר יום טוב².
וכיון שהיא אסורה באכילה – אסורה גם כן בטלטול³, שהרי אינה ראויה לכלום בו ביום⁴.

פירות שנשרו בשבת

ב. פירות הנושרין מאליהן בשבת – אסרום חכמים בו ביום לאכילה ובטלטול, משום גזרה שמא יעלה ויתלוש⁵.
ג. ולא פירות בלבד, אלא כל מחובר שנתלש מאליו אף שאינו מאכל אדם הוא בכלל גזרה זו⁶.

נכרי שליקט בשבת

ד. נכרי שליקט פירות מהמחובר לעצמו – אסורים לישראל עד לערב⁷, לפי שהם בכלל גזרה שגזרו על פירות הנושרים מאליהם⁸.

1. סימן זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, ונלקטו מסימנים אחרים.
2. שוע"ר סי' תקיג ס"ב. וביצה שנולדה ביום טוב שחל להיות אחר השבת אסורה באכילה בו ביום מן התורה – ראה שוע"ר סי' תקי"ג ס"א.
3. אפילו לצורך גופה ומקומה (שוע"ר סי' שח ס"ט).
4. שוע"ר סי' תקיג ס"ג. ואע"פ שיכול להאכילה לכלבים, הרי היא אינה עומדת לאכילה לכלבים, אלא לאכילת אדם במוצאי שבת, שהרי אין איסורה אלא
5. בשבת (שוע"ר סי' שח ס"ט).
6. שוע"ר סי' תקא ס"י.
7. שוע"ר סי' שכה ס"ח. וראה גם שוע"ר סי' תקטו ס"ד.
8. אפילו אם הוא בענין שאין בהם משום מוקצה, כגון ששמע את הנכרי אומר מערב שבת למחר אלקוט פירות אלו, והן פירות שנגמר בישולן שהכנה מועלת להן אפילו במחובר (שוע"ר סי' שכה ס"ח. סי' שי ס"ג).
9. שוע"ר סי' שכ"ה ס"ח. סי' שי ס"ג.

וכן נכרי שליקט עשבים מהמחובר – אסור לישראל להשתמש בהם שום תשמיש כמו שאסור להשתמש בפירות הנושרים.

ולכן הם אסורים גם כן במלטול כיון שאינן ראויים לו ביום להשתמש בהם שום תשמיש, והרי הם מוקצים, כמו שפירות הנושרים יש להם דין מוקצה ממעם זה⁹.

---

9. שוע"ר סי' שכה ס"ח. וראה גם סי' שי ס"ג.

סימן שבג

דיני עובדין דחול, ואיסור הכנה משבת לחול, שלא להרבות בהילוך ושלא לטרוח]

מדירה ושקילה בשבת

א. אסור למדוד שום דבר בשבת, בין ביד בין בחבל [בין בכלי¹], מפני שהוא מעשה חול וזלזול שבת².

ב. וכן אסור לשקול בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכן אסור ליקח ביד אחת המשקל וביד השניה דבר לשער משקלו. וכן אסור לשקול מנה כנגד מנה שיודע כבר משקלה³. אבל מותר לשקול בידו, שלוקח הדבר בידו ומשער כמה משקלה⁴.

ג. אין איסור למדוד אלא כשמתכוין למדוד לאיזה צורך, אבל אם מודד שלא לצורך כלל אלא כמתעסק בעלמא - מותר⁵.

ד. השואל מחבירו ואומר לו: השאילני מדה יין - יש איסור משום עובדין דחול במה שהמשאיל מודד לו המדה שמבקש ממנו.

אבל אם אינו מזכיר לו שם מדה אלא: "מלא לי כלי זה" סתם - אינו נראה כמתכוין למדידה אלא למלאות הכלי שמבקש ממנו בלבד, ואין בו משום עובדין דחול⁶.

ה. יש מקילין לומר שכל שאינו מכוין ומצמצם המדה לגמרי שממעט או מוסיף מעט - מותר⁷. אבל במשקל, אפילו אינו מדקדק במשקלו רק פוחת מעט או מוסיף מעט - אסור⁸.

1. ש"ע"ר סי' שבג ס"א.
 2. ש"ע"ר סי' שו ס"ח. איסור זה הוא אף שאינו מודד לצורך מקח וממכר, אלא עצם המדידה אסורה בשבת משום מעשה חול וזלזול שבת. ומפורש בדברי רבנו בסי' שכד ס"ב "שהמדידה אסורה משום עובדין דחול אף שלא במקום מקח וממכר". וכן כתב בסי' שבג ס"א שאף "שאיין לאסור כלל משום מקח וממכר, מכל מקום יש איסור משום עובדין דחול". וראה ש"ע"ר סי' תקן.
 3. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 4. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 5. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 6. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 7. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 8. ש"ע"ר סי' ש"ט.

1. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 2. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 3. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 4. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 5. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 6. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 7. ש"ע"ר סי' ש"ט.
 8. ש"ע"ר סי' ש"ט.

ן. לא ימדוד שעורים לתת לפני בהמתו, אלא משער באומד דעתו⁹.

מדידה של מצוה

ז. מותר למדוד מדידה של מצוה¹⁰, כגון למדוד אם יש במקוה ארבעים סאה¹¹, כיון שהוא מודד שיעורי תורה - אינו נראה כמעשה חול¹².

ח. לא התירו מדידה של מצוה אלא כשהמדידה בעצמה יש בה מצוה, כגון למדוד המקוה וכיוצא בה, אבל אם המדידה בעצמה אין בה שום ענין מצוה אלא שעושה על ידה מצוה¹³ - איך יתלה המצוה בדבר האסור¹⁴.

ט. ומותר למדוד האזור של מי שכואב לו ראשו וללחוש על המדידה כמו שנוהגות הנשים, מפני שהיא מדידה של מצוה¹⁵.

שמדידת זמן (ע"י שעות) - יש לדמותה למדידה האסורה בשבת (ואסורה אף אם לומד על ידה), אבל מסיים שם ש"מן הדין אין איסור ברור בדבר ולא היתר ברור".
15. שוע"ר סי' שו סוסי"ח. והמצוה היא בזה שמרפא את גופו, ורפואת הגוף - מצוה (אליה רבה סי' שו אות כא).
ועפ"ז כתבו הפוסקים (צויינו בספר פסקי תשובות סי' שו אות ז) להתיר לחולה למדוד חום בשבת וכן מותר למדוד את לחץ הדם שלו, שמדידה של מצוה היא לחולה.

ולצורך תינוק הוי כמדידה של מצוה, ראה שוע"ר סי' שכח סכ"ב שדין תינוק הוא כדין חולה שאין בו סכנה. ולכן מותר לתת דייסא או חלב בבקבוקי תינוקות שיש בהם סימנים של מדה אף אם מכויין למדה מוסיימת. וכן כתבו הפוסקים (הובאו בפסקי תשובות אות ח).

ואפשר שראוי שלא לכוין המדה בדיוק אלא יוסיף או יפחית מעט (כדלעיל סעיף ..), כי הדיוק בזה אינו לצורך התינוק כ"כ. וראה גם שמירת שבת כהלכתה פ"א סכ"ט.

9. שוע"ר סי' שכד ס"ב. סי' תקיז ס"ט.
ולענין למדוד לתינוק - ראה להלן הערה ..
10. ומותר לקשור קשר שאינו של קיימא (מן התורה) בשביל למדוד מדידה של מצוה (לקמן סי' שיז סעיף ..). ויש להסתפק אם התירו לשקול בשקילה של מצוה (כגון לשקול כזית מצה לליל הסדר), שכן שקילה חמורה מן המדידה, ובפוסקים הובאו צדדים לכאן ולכאן (ראה בספר פסקי תשובות סי' שו אות ח).
11. ולכאורה מותר גם למדוד שיעור רביעיית לשתית יין לקידוש או לד' כוסות בליל הסדר.

12. שוע"ר סי' שו ס"ח. וראה שוע"ר סי' תנו ס"ט "שביו"ט אסור למדוד אפילו לדבר מצוה". ומפורש יותר בסי' תקו ס"א "ואפילו מתכוין למצוה כגון שמודד קמח עיסתו כדי לידע שיעור חלה - לא ימדוד, אלא יקח באומד הדעת", וטעם לדבר "שהרי היה אפשר למדוד ערב יום טוב".
ואילו כאן לא חילק בין אם היה אפשר למדוד בערב שבת או לאו. וצ"ע.

13. כגון ללימוד תורה.
14. ע"פ שוע"ר סי' שח ספ"ח. וראה שם

לטרורח ולהכין משבת לחול

י. איסור הטורח וההכנה משבת לחול הוא שבות מדברי סופרים¹⁶. לפיכך, אסור להדיח בשר שלא נמלח שחל יום שלישי שלו להיות בשבת כדי שלא יאסר לבישול, שכיון שאינו רוצה לאכלו היום יש איסור בהדחתו משום שטורח משבת לחול¹⁷.

אבל מותר להשקות ירקות תלושים כדי שלא יכמשו, שכיון שירקות הללו ראויים לאכילה ביומן – מותר להשקותן, ואינו ניכר שטורח משבת לחול כי שמא יאכלם היום¹⁸.

יא. [לנתק העלים מן הקלחים כדי להשוותם שיהיו מוכנים לחתכם, וכן להדיח אותו שיהיה מוכן לבשלו בערב מיד, וכן לפצוע אגוזים כדי שיהו מוכנים לאכילת ערב – אסורים בשבת, שהרי הוא טורח ומכין בשבת לחול¹⁹].

הדחת כלים

יב. אין מדיחין כלים בשבת אלא לצורך היום²⁰, כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול בהם, ומותר להדיחם אפילו מיד אחר סעודה שלפניה²¹.

אבל לאחר סעודה שלישית – אסור להדיח כלי סעודה, מפני שטורח ומכין משבת לחול²².

22. שוע"ר ס"ו. וראה שוע"ר סי' תק ס"כ גבי יו"ט שהאיסור הוא "להדיח כלים ולשפשפן .. שעושה מעשה בידים שמדיחין", וכן כתב בסי' תקט סט"ו. ומשמע שאם אינו עושה מעשה בידים, אלא שוטף הכלים במי הברז מבלי לשפשף בידיו – מותר. וכן משמע לכאורה מלשון רבנו כאן "שטורח ומכין", והיינו שיש כאן טירחה בהדחה (שרק אז ניכר שמכין משבת לחול), משא"כ שטיפה בעלמא. אבל ראה לקמן בפנים סעיף .. שאסור להכין משבת לחול גם בטלטול בעלמא.

וראה שוע"ר סי' תמד ס"ח שמשמע שכל האיסור הוא להדיח הכלים במים, אבל לקנח הכלים מותר.

16. שוע"ר סי' שיט סי"ח. אף שהלשון כאן הוא "הטורח וההכנה", וכ"ה בשוע"ר סי' שכג ס"ו, ובסי' תריא ס"ה, אבל לפעמים כותב רק טורח בלבד – ראה שוע"ר סי' שכא ס"ו, ולפעמים כותב הכנה בלבד – ראה שוע"ר סי' שב ס"י. וראה לקמן הערה ...

17. שוע"ר סי' שכא ס"ו. ואפילו ע"י נכרי אסור להדיחו, כי אין כאן הפסד כ"כ אם לא ידיחנו, שיוכל לאכול צלי (שם).

18. שוע"ר שם.

19. שוע"ר סי' תריא ס"ה.

20. שוע"ר סי' שלא סוס"י.

21. כגון להדיחם בליל שבת בשביל סעודת יום השבת.

יג. כלי שתיה - מותר להדיח כל היום, מפני שאין קבע לשתיה. ואם יודע בבידור שלא יצטרך להם עוד - אסור²³.

יד. מדיחים עשרה כוסות, שאם יצטרך - באחד מהם שותה²⁴.

יז. סכין של מילה אסור לרחצו אפילו בעודו בידו, שאין מדיחין כלים בשבת אלא לצורך היום²⁵.

בטלטול בעלמא

יז. אסור להכין משבת לחול אפילו בענין שאין בו שום סרך מלאכה אלא טלטול בעלמא, כגון להביא יין מהמרתף לבית בשבת לצורך הבדלה במוצאי שבת. וכל כיוצא בזה²⁶.

יז. [לא אסרו הכנה משבת לחול אלא בדבר שמתקנו ומקרבנו להנאת האדם על ידי הכנה זו, כגון להכניס יין מן המרתף לבית להבדיל עליו במוצאי שבת, שנמצא מכין בשבת הנאת החול, אבל הנוטל מין מאכל של היתר בידו בשבת ואומר מאכל זה אני אוכל למחר - אין כאן איסור הכנה משבת לחול²⁷].

על ידי נכרי

יח. ואפילו על ידי נכרי אין להקל אלא במקום הפסד מרובה²⁸.

לצורך מצוה

ימ. ערב פסח שחל בשבת ויש לו כלים שדבוק בהם חמץ²⁹ בענין שאי אפשר לקנחם היטב שלא ישאר בהם מאומה - מותר להדיחם בשבת, כיון שיש בהדחה זו צורך מצוה, להעביר החמץ מהכלי כדי לבערו. אבל אם אפשר לו לקנחם היטב - אסור להדיחם בשבת³⁰.

23. שו"ע"ר ס"ו.

27. ע"פ שו"ע"ר סי' תצה סט"ו.

24. שו"ע"ר ס"ז. ולפי טעם זה גם כלי אכילה יכול להדיח כמה שירצה, שאם יצטרך לאכול באחד מהם - אוכל (בדה"ש סי' קמו סק"ל).

28. שו"ע"ר סי' שיט סי"ח וסי' שכא ס"ו.

29. אבל לכתחילה אין לבשל לשבת זו מיני תבשילין שדרכן לידבק בקדרה או בקערה, כדי שלא יצטרך להדיחן בשבת (שו"ע"ר סי' תמד ס"ח).

25. שו"ע"ר סי' שלא ס"י.

30. ע"פ שו"ע"ר סי' תמד ס"ח.

26. שו"ע"ר סי' רנד ס"י. וראה לקמן סי' שמ סעיף .. גבי קיפול טלית בשבת.

הצעת המטה

ב. אין מציעין המטה משבת למוצאי שבת³¹ אף על פי שיש שהות ביום שיוכל לישן עליה בשבת עצמו, כיון שאין דעתו לישן עליה עד למוצאי שבת - הרי הוא מכין משבת לחול.

ומכל מקום, אם המטה עומדת בחדר שדר שם³², ויש בזיון ודבר מגונה הוא אם תעמוד כך בלא הצעה - מותר להציעה שזהו ג"כ לצורך השבת ולכבודו³³.

בא. אבל מציעין המטה מליל שבת ליום שבת. ומציעין אפילו עשר מטות ויותר, שאם יצטרך לישן - באחת מהן יישן³⁴. ומכל מקום טוב יותר להציען מערב שבת³⁵.

לטרוח בשבת

בב. מי שיש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבא - אסור לשלשלם בשבת דרך ארוכה שבנג, מפני שמורח בדבר שאינו לצורך שבת, ומעשה חול וזלזול לשבת. אבל מותר לכסותן מפני המטר³⁶.

בג. אסור לפנות אוצר של תבואה או של כדי יין לדבר הרשות, מפני המורח [שבדבר]³⁷.

בד. חביות של יין שהובאו על עגלה - אסור להורידם בשבת. ואף אם צריך לשתות מהן בשבת - ימשוך משם וישתה. ואם אי אפשר למשוך משם - מותר להוריד כמה שצריך לו לאותה שבת³⁸.

31. קיז סק"ט).

32. היינו שעושה שם כל עניניו כגון אכילה וכיו"ב וכגון שיש לו רק חדר אחד.

33. שוע"ר ס"י.

34. ראה עד"ז לקמן סימן שכג סעיף ..

35. שוע"ר ס"י. וראה שוע"ר סי' רסב ס"א שמכבוד השבת להכין כל עניני הבית בערב שבת.

36. שוע"ר סי' שלח ס"ח. וראה לעיל סי' שח סעיף ..

37. שוע"ר סי' שלג ס"א.

38. שוע"ר שם ס"ה.

31. ענין הצעת המטה המדובר כאן הוא הכנת המטה לשינה (ראה פי' המשניות להרמב"ם שבת פט"ו מ"ג), כפי שהיו עושים בימיהם שהמטות היו מגולות במשך היום ולפני השינה היו מציעים המטה המזרן והכסת ופורסים הסדין והמכסה (ראה שו"ע יו"ד סי' קצה סי"א), וכשעושים כן בשבת בשביל השינה של מוצאי שבת - הרי הוא מכין משבת לחול. אבל סידור המטה שאחר השינה כמו שעושים בימינו - אין בזה שום איסור, ואדרבה זהו מכבוד השבת שתהיה המטה מסודרת עכ"פ כבכל יום חול (בדה"ש סי'

על ידי נכרי

כה. ולא יורידן אפילו על ידי נכרי, אלא במקום הפסד גדול³⁹. ואפילו אם הם מעצמם באים לפנות – צריך למחות בידם, כיון שהחכיות שלו אם יראה וישתוק – לדעתו הם עושים⁴⁰.

לדבר מצוה

כו. אבל לדבר מצוה, כגון להכניס שם אורחים או שאר סעודת מצוה או לקבוע שם בית מדרש – מותר לפנותו⁴¹, אפילו בענין שיש בו יותר טורח יותר, כגון להגביהם ולשלשלם בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מנג' לנג'⁴².

שלא להרבות בהילוך

כז. [אסור להרבות בהילוך בשבת⁴³].

[לפיכך, אם יש לפניו מעט רפש ומיט ויש לו צער קצת לטנף רגליו – רשאי לפוסעו בפסיעה גסה, שלא להרבות בהילוך⁴⁴].

כח. [היה הולך בדרך והגיע לאמת המים ויש לו דרך אחרת להקיף את המים ארוכה מזו – מוטב שירבה בהילוך להקיף את המים⁴⁵, ואל יעבור במים שהוא קרוב לבא לידי סחיטה⁴⁶].

נשיאת משאות

כט. המביא כדי יין לסעודה ממקום למקום דרך מבוי המעורב שרבים מצויים בו – לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו ארבעה או חמישה כדים מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות, וזלזול לשבת הוא כשעושה כן במבוי שרבים מצויים בו, אלא יביאם אחד אחד או שנים שנים בידו, לשנות מדרך החול.

39. שוע"ר שם.

43. ראה במצויין לקמן.

40. שוע"ר סי' שז סל"ז.

44. שוע"ר סי' שא קו"א סק"א.

41. והוא שאין בהן יותר מט"ו סאה

45. אף אם הולך לדבר הרשות (משמעות

[שוע"ר סי' שלג ס"ב עיין שם הטעם].

קו"א סי' שא סק"א.

וראה שם סעי' ב"ד אופן הפינוי.

46. ע"פ שוע"ר סי' תריג סי"ג. אף אם

42. שוע"ר סי' שלג ס"א.

הולך לדבר מצוה (שוע"ר שם).

ואם אי אפשר לו לשנות, כגון שזימן אשחים הרבה וצריך למהר להביאם לפניו - מותר⁴⁷.

ל.א. אבל המביא כדי יין מזויית לזויית או מבית לבית באותה חצר שאין רבים מצוים שם - יותר טוב להביאם בסל ובקופה בבת אחת מלהביא כל אחד ואחד בפני עצמו, מפני שמרבה בהילוך⁴⁸.

טבילת כלים

ל.א. [לדברי האומרים שטבילת כלים היא מן התורה וכן עיקר, אסרו חכמים להטביל כלי חדש⁴⁹ בשבת, מפני שדומה למתקן כלי ממש. ואף לדברי האומרים שאין חיוב טבילתו אלא מדברי סופרים - יש אומרים שחשוב כמתקן ואסור⁵⁰].

ל.ב. ואם נצרך לכלי בשבת - יתן הכלי לנכרי במתנה⁵¹ ויחזור וישאלנו ממנו, ואז אין צריך טבילה כלל⁵². ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים - ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה. ואינו נראה כמתקן, מפני שאין הדבר ניכר שמתכוין להטבילו. ולא יברך על טבילה זו, כדי שלא יהא ניכר שמתכוין לשם טבילה⁵³.

ל.ג. אם עבר והטביל כלים בשבת - אין קונסין אותו שלא להשתמש בהם בו ביום, כיון שיש מתירין לכתחילה⁵⁴.

ל.ד. כוס ששתה בו גוי יין - מותר להדיחו לצורך היום, ואינו חשוב כמתקן כלי, שהרי גוף הכלי היתר הוא אלא שהיין אוסרו, וכשמסירו ממנו - אינו מתקנו⁵⁵.

47. ע"פ שו"ע"ר סי' שכג ס"ח.
 48. שמו"ת ליתן מתנה כשהיא לצורך השבת (שו"ע"ר שם).
 49. ומכל מקום אחר השבת צריך להטבילו בלא ברכה (שו"ע"ר שם).
 50. שו"ע"ר שם.
 51. שו"ע"ר שם. אמנם בחידושי צ"צ על מסכת תרומות פ"ב (בהוצאה החדשה ע' 400) פסק שבמזיד לא ישתמש בהן. וראה בדה"ש סי' קמו סק"ט.
 52. שו"ע"ר שם ס"ט.

47. שו"ע"ר ס"ד. ואף אם האורחים הן מאותה העיר שאין כאן מצות הכנסת אורחים, מכל מקום כיון שהוא נחפז וצריך למהר - אינו צריך לעשות שום שינוי מדרך החול (שו"ע"ר סי' תקי ס"כ).
 48. שו"ע"ר ס"ה. וראה גם שו"ע"ר סי' שלג ס"ג. וראה שו"ע"ר סי' תקי סוסי"ז גבי יו"ט ש(גם) יש בזה טירחא שלא לצורך.
 49. והיינו כלי סעודה מזכוכית או ממתכת שקנה אותו מן הנכרי [או שהיצור שלו נעשה במפעל שבבעלות הנכרי] (ראה שו"ע יו"ד סי' קכ).

הפרשת תרומות ומעשרות

לה. אין מפרישין תרומות ומעשרות⁵⁶, מפני שהוא כמתקן דבר שלא היה מתוקן⁵⁷. ואם הפריש בין בשוגג בין במזיד – מה שעשה עשוי. אלא שאם הפריש במזיד – לא יאכל מזה בו ביום⁵⁸, לא הוא ולא אחרים, כדון העושה כל דבר האסור מדברי סופרים במזיד⁵⁹, שאסור ליהנות ממנו אפילו לאחרים עד למוצאי שבת⁶⁰, ובמוצאי שבת מותר מיד אפילו לו⁶¹.

הוראת היתר

לן. מותר להורות כל הוראה להיתר, ואינו חשוב כמתקן, שהרי דבר זה היה מתוקן מאליו, אלא שלא היה ידוע לשואל עד שבא המורה והורה לו⁶².

56. האיסור נתקנו לאכילה, שלא היו ראויים כלל מקודם לכן מפני שהם טבל (שוע"ר סי' תה ס"ט).

59. אבל בשוגג מותר מיד (משמעות לשון רבנו בפנים. וכן משמע בסי' שיח ס"א).

60. שכיון שנעשה האיסור ע"י ישראל החמירו לאסור לכל אדם (שוע"ר סי' תה ס"ט). אבל אין להם דין מוקצה, כיון שאין איסורן אלא משום קנס – לא רצו לקנוס אלא באכילה ולא בטלטול (שוע"ר שם).

61. שוע"ר סי' שלט ס"ז. וראה הטעם בסי' שיח ס"א.

62. שוע"ר סי'.

56. וכן אין מפרישים חלה בשבת בארץ ישראל (שוע"ר סי' רס ס"ה). ובחוץ לארץ – ראה שוע"ר שם. וסי' רסא ס"ב).

57. וראה גם שוע"ר סי' תקו ס"ה, ושם "שהפרשת תרומות ומעשרות ביו"ט יש בה משום שבות, מפני שהוא כמתקן כלי". ומשום כך צריך לשאול לאנשי ביתו סמוך לחשכה אם הפרישו תרומות ומעשרות (לעיל סי' רס"רב סעיף כג). ופירות טבל שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות – הרי הם מוקצה גמור בשבת ואסור לטלטלם (כדלעיל סי' שח סעיף ..).

58. שקנסו אותו, לפי שעל ידי עשיית

סימן שכו

דיני רחיצה בשבת

מים שהוחמו בערב שבת

א. אסרו חכמים לרחוץ כל גופו או רובו בחמין, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע, אפילו הוחמו מערב שבת¹, מפני הכלנים שהיו מחמין בשבת ואמרו: מערב שבת החמנו².

ב. ולא חילקו חכמים בגזירתם, ואסרו אפילו לשפוך המים על גופו להשתטף³, ואפילו רוחץ כל אבר ואבר לבדו, כיון שעל כל פנים דומה קצת לרחיצה שבמרחץ שרוחץ כל גופו או רובו⁴.

ג. אבל מותר לרחוץ בחמין פניו ידיו ורגליו או שאר אברים⁵, כל שאינו רוחץ רוב גופו⁶.

ד. דין רחיצת קטן כדין רחיצת כל אדם שאסור אפילו בחמין שהוחמו מבעוד יום אלא פניו ידיו ורגליו בלבד⁷.

1. וראה שוע"ר מהדורא בתרא לסי' רנט (תי, ב) שהאיסור הוא רק במים חמים, אבל "פושטין של ערב שבת ודאי שרו". ומשמע מדבריו שם שכל עוד שאין היד סולדת בו הוא בגדר פושטין. וראה גם שוע"ר סי' שיח ס"כ שהמים של רחיצה "מן הסתם הן חמין מאד". וראה קצוה"ש סי' קלג בדה"ש סק"א. תהל"ד סי' שכו סק"ג.

2. שוע"ר סי"א. ואף על פי שלא נחשדו ישראל על השבתות לחלל בזדון, מכל מקום היו נותנים עצים תחת מים צוננים מבעוד יום סמוך לחשכה והם מתבערים והולכים כל השבת ומחממים את המים שעליהם ודבר זה אסור משום גזרה שמא ישכח ויחתה בגחלים משחשכה (שם).

3. שאין זו דרך רחיצה שבמרחץ ששם מכניס גופו ואבריו בתוך המים (שוע"ר

ס"א).

4. שוע"ר סי"א.

5. ולכן יכולה האשה לעשות הפסק טהרה בשבת, ולרחוץ עצמה בחמין שהוחמו בערב שבת כי אינה צריכה לרחוץ אלא פניה של מטה ובין ירכותיה (שוע"ר סי"א). וראה שוע"ר סי' תרי"ג סכ"א לגבי יום כפור).

6. שוע"ר סי"א. ובתוך המרחץ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד (שוע"ר סי' תקיא ס"א). וראה לקמן סעיף .. שאסרו להכנס כלל למרחץ בשבת אפילו להזיע בלבד. וראה לשון רבנו בס"י תרטז ס"א בחצע"ג.

7. שוע"ר סי' שלא סי"א. וראה גם שוע"ר סי' תקיא ס"א. סי' תרטז ס"א. וראה לקמן סי' שמג סעיף ..

חמי טבריא

ה. וכל זה בחמי האש⁸, אבל בחמי טבריה – מותר לרחוץ, אפילו להכניס כל גופו יחד בתוך המים⁹.

ו. ומכל מקום, לא התירו בחמי טבריה אלא כשהם בקרקע, אבל כשהם בכלי – דינם כחמי האש, מפני שכל שהוא בכלי אינו ניכר בין חמי האש לחמי טבריה, ויש לגזור על אלו מפני אלו¹⁰.

ז. ובמקום שאין דרך לרחוץ בחמי טבריה אלא לרפואה – אסור לרחוץ בהם בשבת [כלל]¹¹.

מים שהוחמו בשבת

ח. חמין שהוחמו בשבת אפילו הוחמו בהיתר¹² – אסור לרחוץ בהם אפילו פניו ידיו ורגליו, ואפילו אבר אחד בלבד¹³.

ט. ואפילו לא הוחמו אלא מעט שאין היד סולדת בו – אסור¹⁴.

ראה במהדו"ב שם ש"אסורים ברחיצה ושתיה ככל מלאכה הנעשית מאליה בשבת, כמו פירות הנושרין ומשקין שזבו דאסרו ליהנות שמא יעשה המלאכה בעצמו, וכנכרי שליקט בשביל ישראל". אך צריך עיון אם הדברים שם הם להלכה למעשה, כיון שבשוע"ר סי' שכה ס"ח לא משמע כן. וראה קו"א סי' תקז סק"ד. ויש להאריך בכל זה, ואכ"מ.

13. ע"פ שוע"ר סעי' ג-ד.

14. שוע"ר סוס"ד. וראה גם ס"ה. וראה מהדו"ב שם שבשבת אפילו הופשרו בלבד אסור, ועתב עוד שם ש"אין חילוק בין להפיג צינתם ובין פושרין", ולענין שיעור פושרין כתב ש"אפילו מי הנהר בקיץ מקרי פושרים או בחורף שעמדו מעט בבית". ועל פי זה הבין התהל"ד סק"ג בדעת רבנו ש"מים שנשאבו בשבת בחורף ועמדו קצת בבית הוי כנפשרו בשבת ואסור לרחוץ

8. ולענין להשתמש בברז מים חמים של דוד שמש בשבת – ראה לעיל סי' שיח הערה .. שיש בזה חשש בישול.

9. שוע"ר סוס"א.

10. שוע"ר סוס"א.

11. שוע"ר סי' שכח סמ"ח.

12. באופן שאין בזה חשש בישול כדלעיל סי' שיח סעיף ...

אבל אם הניח מים צוננים בערב שבת על גבי אש גרופה וקטומה, והמים התחממו במהלך השבת – דינם כחמין שהוחמו בערב שבת שמותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, כיון שהמים הונחו על האש מבעוד יום בהיתר (מהדו"ב שם). ועיין גם בלשון שוע"ר ס"א).

ואם המים נתחממו מאליהם בשבת (ודבר זה מצוי בשבתות הקיץ שגם מברז של מים קרים יוצאים לפעמים מים פושרים מחום השמש), או שחיממו הגוי לצורך עצמו –

י. הרוחץ ידיו ולא נגבם יפה - צריך לזוהר שלא לחממם כנגד האש, אפילו במקום שאין היר סולדת בו, מפני שמפשייר המים שעליהן ונמצא כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת¹⁵.

מים צוננים

- יא. מותר לרוחץ במים צוננים, ואפילו להכניס כל גופו יחד בתוך המים¹⁶.
- יב. וצריך לזוהר כל רוחץ שלא לסחוט שערו¹⁷, ואף שלא שייך סחיטה בשער, שהשער קשה ואינו בולע המים בתוכו ממש, מכל מקום אסור מדברי סופרים¹⁸.
- יג. ובמדינות אלו נתפשט המנהג שלא לרוחץ כלל בשבת אפילו בצונן¹⁹, אף על פי שאין איסור בדבר מן הדיון²⁰.
- יד. מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו בדבר שאינו משיר שער. אבל בדבר המשיר שער, בענין שהוא פסיק רישיה ולא ימות - אסור²¹.
- טו. יש להחמיר שלא לרוחץ ידיו במלח או בורית וכיוצא בזה, מפני שנימוח על ידו והרי זה כמוליד בשבת²².

איש חי (פ' פקודי) שעל ידי ניגוב במגבת הוא סחיטה כלאחר יד ומותר, אלא שבכל זאת הוסיף שבמקום השערות לא ינגב בכח כי אם בנחת. וראה עוד בדה"ש שם שכתב שבשערות שעל הידים אין בהם סחיטה, כיון שהשערות אינם צפופות זו לזו.

18. שוע"ר ס"ו. וראה עוד שוע"ר סי' של סוס"א.

19. משמעות לשונו שאפילו לשטוף עצמו במקלחת נהגו לאסור. וראה קצוה"ש סי' קלג בדה"ש שוסק"ח שבמקום צער אין להחמיר במקלחת.

20. שוע"ר ס"ו.

21. ע"פ שוע"ר ס"ח.

22. ע"פ שוע"ר סי'. ולכן צריך לזוהר שלא להשתמש בשבת אלא בסבון נוזלי. וראה עוד לעיל סי' שכ סעיף .. שצריך

בהן", אך מסיים "וזה דבר חדש וכמדומה שלא יעלה על הדעת". אמנם הדבר צריך עיון גם ממה שכתב רבנו בשלחנו ס"ד: "מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש מפני שאין המים שעליו מתחממים כל כך", משמע שאף שמתחממים קצת אין בזה איסור רחיצה.

15. שוע"ר ס"ד.

16. ע"פ שוע"ר ס"א.

17. כאן מדובר אודות איסור סחיטת שערות ראשו בידיו בשעת הרחיצה, אך לענין ניגוב השערות במגבת לאחר הרחיצה - ראה לשון רבנו ס"ו: "הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה", ולא חילק בין ראשו לגופו. וראה גם מנחת שבת סי' פו סק"ו ובמנחה חדשה ובשיוורי המנחה שם. וראה גם קצוה"ש שם בדה"ש סק"ח בשם הבן

רחיצה בנהר

מז. הרוחץ בנהר לא ישוט גופו בנהר²³, כי אין שטין בנהר על פני המים, גזרה שמא יעשה חבית של שייטין, דהיינו כלי של גומא שאשגון אותו ועושין כמין חבית ארוכה ולמדין ל'שוט בו'²⁴.

וכן לא ישיט שום דבר בנהר²⁵, כגון הקסמין שעל פני המים להפצילן לכאן ולכאן לנקות המים²⁶, כי אסור לאדם להשיט דבר בנהר להוליכו מאצלו או להביאו אצלו, מפני שזה גם כן בכלל הגזרה שגזרו שלא ל'שוט בשבת'²⁷.

יז. הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר, שלא ישארו מים עליו ויטלמלם ארבע אמות בכרמלית²⁸.

טבילה בשבת

יח. אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת אפילו הצריך טבילה מן התורה כגון נדה, מפני שאינו נראה כמתקן בשבת אלא כיורד להקר²⁹.

וגם בזמן הזה שטובלים במי מקוה חמה, שאי אפשר לומר את הסברא של "יורד להקר", הרי עדיין יש לומר הסברא של "נראה כרוחץ" כל שחום המים לא הגיע בערב שבת לחום שהיד סולדת בהן, כנזכר לעיל הערה .. שבפושרין של ערב שבת מותר לרוחץ.

ואפילו אם המים במקוה בערב שבת היו חמים מאד שאסור לרוחץ בהם בשבת (אף שהטבילה מותרת כדלקמן הערה ..), וממילא אין לומר הסברא של נראה כרוחץ, יש לומר שכיון שהתירו חכמים לאשה לטבול בשבת (ולא אסרו הטבילה כלל מצד נראה כמתקן, משום הסברא של נראה כמיקר ורוחץ) - נשאר ההיתר גם עכשיו (אף אחר שהתחדשה המציאות של טבילה בחמין במקוה), כיון שאין בדינו לחדש גזירות. וראה גם שו"ת נודע ביהודה מהד"ת או"ח סי' כו מאחר שאמרו סברא

ליזהר שלא לרוחץ הידים אפילו בסבון נזולי אם כוונתו בשביל תענוג שיהיה לו ריח טוב על הידים.

23. שוע"ר ס"ו. אבל מים שבכלי מותר ל'שוט. ולגבי בריכה, אם יש לה שפה שהמים לא יצאו מתוכה - מותר, ואם אין לה שפה - אסור (שוע"ר סי' שלט ס"א).

24. שוע"ר סי' שלט ס"א.

25. אבל בכלי או בבריכה שיש לה שפה - מותר (שוע"ר סי' שלט ס"ט).

26. שוע"ר ס"ו.

27. שוע"ר סי' שלט ס"ט.

28. שוע"ר ס"ו. סי' שא סס"א.

29. שוע"ר ס"ו. ואפילו טובל במים סרוחים שאין דרך להקר בהם, ואפילו בימות הגשמים שאין דרך להקר כלל - מכל מקום פעמים שאדם מלוכלך בטיט וצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים ואפילו במים סרוחים (שוע"ר שם).

יז. ובמדינות אלו נהגו בטבילת אשה: שכל שאין בעלה בעיר, או שבעלה בעיר והיה אפשר לה לטבול ולא טבלה - אינה טובלת בשבת, שכיון שנתפשט המנהג שלא לרחוץ בשבת, אם כן כשטמא טובל ממומאתו - הרי זה נראה כמתקן ולא כיוורד להקר, כיון שאין דרך כלל לרחוץ להקר³⁰.

אבל אם בעלה בעיר ולא היה אפשר לה לטבול קודם השבת, או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת, שלא פשעה במה שלא טבלה קודם לכן - טובלת בשבת³¹.

ב. ומותר לטבול לקרי³², שכיון שטבילה זו אינה מן התורה ואף לא חיוב גמור מדברי סופרים³³ - אינו נראה כמתקן³⁴.

העונה דליל שבת), "מטעם שיתבאר בסי' שכ"ו", אבל מסיים שם "יישר כחם של בני ארץ ישראל וסביבותיהם שנושאים כפיהם .. ואין חוששין לטבול".

33. משמע שיש חיוב מסוים בטבילת בעלה קרי גם בזמן הזה. וראה שוע"ר סי' פח ס"א שעכשיו בטלה תקנת עזרא לגמרי, ומן הדין אף "בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה בט' קבין, וכן פשט המנהג", אבל מזה שממשיך אח"כ לבאר פרטי הדינים בתקנה זו משמע שגם בזמן הזה יש ענין בטבילה זו. וראה גם שוע"ר סי' תריג סי"ט. וראה עוד בלקו"ת (תבא מג, סע"ב) ד"אע"ג דאנן לא קיי"ל כן [שלתפלה צריך טבילה] כמ"ש בשו"ע (שם), מ"מ כתב בתר"י (ברכות פ"ג .. ד"ה כי אתא) שלדברי הכל התפלה מקובלת יותר עם הטבילה". וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 345. וש"נ.

34. וכל שכן שמותר לטבול שלא משום קרי אלא משום תוספת קדושה, כמנהג המקובל מהבעש"ט לטבול בשבת בבקר (ראה לעיל ח"א סי' רפא הערה 1). וראה באריכות בזה בקצוה"ש סי' קלג בדה"ש סק"ח.

זו של נראה כמיקר - "שוב לא אסרו הטבילה כלל, ולא חילקו בין חמין לצונן". וראה לקמן הערה ..

30. אמנם מעיקר הדין מותרת לטבול גם במקרים אלו, שכיון שהתירו חכמים לאשה לטבול בשבת - נשאר ההיתר גם עכשיו, כיון שאין בדינו לחדש גזירות, אלא שמתעם חומרא נהגו לאסור כשאין בעלה בעיר שהטבילה ללא צורך, או כשהיה אפשר לה לטבול קודם השבת ונתרשלה ולא טבלה (קצוה"ש סי' קמו בדה"ש סק"ח).

31. ומברכת (קצוה"ש שם). ונוהגין לטבול בשבת אף במקוה חמה מאד, וכנראה סמכו ההיתר על דברי הקרבן נתנאל שבת סי' כד ס"ק ק בסופו "שטבילה במי מקוה חמין לא הוי בכלל גזירת מרחצאות". וראה עוד שו"ת אבני נזר או"ח סי' תקסו סוסקי"ב. ובאריכות בשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' כ.

וראה שו"ת אבני נזר שם סקי"ב שרק הטבילה מותרת, ולכן הוא מזהיר שלא להשתהות במקוה אחר הטבילה.

32. וראה שוע"ר סי' קכח סנ"ז שהביא רבנו שיש מקומות שנהגו הכהנים שלא לישא כפיהם ביו"ט שחל בשבת "מפני שלא רצו לטבול שחרית" (אחר קיום

כא. וכן המומר ששב בתשובה - מותר לטבול בשבת, שאין טבילתו מן התורה כמו טבילת הגר, ואף אין חיוב גמור מדברי סופרים³⁵.

כב. וכן כל אשה שצריכה לחזור ולטבול לחומרא בעלמא³⁶ - מותרת לטבול בשבת³⁷.

להזיע במרחץ

כה. אסרו חכמים להיכנס למרחץ אפילו להזיע בלבד³⁸, מפני עוברי עבירה שהיו רוחצים במים חמים ואמרו: מזיעים אנהנו³⁹.

מרחץ שהוחם בשבת

כז. מרחץ שהוחם בשבת על ידי גברי בשביל ישראל - צריך להמתין למוצאי שבת עד כדי שיוחם⁴⁰.

---

35. ראה שו"ע יו"ד סי' רסח בסופו. שם
 סי' רסז ו"בנ"כ שם. וראה שו"ע"ר סי'
 תרו סי"ב.
 36. כגון שטבלה בליל ששי ולמחרת
 מצאה ששכחה לגזור צפורן אחד - ראה
 37. שו"ע"ר סי"ז.
 38. אפילו אין כוונתו להזיע לרפואה, כי
 לרפואה אסור להזיע כלל, כדלקמן סימן
 שכה.
 39. שו"ע"ר סי"ב.
 40. ע"פ שו"ע"ר סי"ג.
 ש"ך יו"ד סי' קצז סוסק"א.

סימן שכח

דיני חולה בשבת

רפואות ותרופות

א. אסור לעסוק ברפואות בשבת, גזרה שמא ישחוק סממנים לרפואה, ויתחייב משום טוחן. ואפילו דבר שאין בו סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים¹, מכל מקום כיון שעושה לרפואה וניכר הדבר שמתכוין לרפואה² - אסור, גזרה שמא ישחוק סממנים לרפואה³.

ב. כל אוכלין ומשקין שאינו מאכל בריאים - אסור לאכלו ולשתותו לרפואה, אף על פי שהוא בריא גמור ואין לו שום מיחוש⁴, גזרה משום שחיקת סמנים. אבל אם אינו מתכוין כלל לרפואה אלא לצורך אחר, כגון האוכל שרפים מתוקים וגומע ביצה חיה כדי להנעים הקול - מותר⁵.

ג. כל אוכלין ומשקין שהם מאכל בריאים - מותר לאכלן ולשתותן לרפואה, כגון טחול שיפה ומועיל לשינים, או כרשינין שיפין ומרפאין לבני מעים, כיון שדרך הבריאים לאכלן לפעמים גם שלא לרפואה - מותר לאכלן גם לרפואה⁶.

חולה שיש בו סכנה

ד. מי שיש לו חולי של סכנה - מצוה לחלל עליו את השבת⁷; והזריז - הרי זה

1. כגון שתיית תרופה.

2. כלומר, צריך שני תנאים לאסור: (א) "שעושה לרפואה", (ב) "וניכר הדבר שמתכוין לרפואה".

3. ע"פ שוע"ר ס"א. ובהמשך יתבאר לאלו חולים מותר ולא לו חולים אסור.

4. לענין לקיחת ויטמינים בשבת - ראה פסקי תשובות אות ל דעות שונות בזה.

5. ולענין לקיחת כדורי שינה - ראה בדה"ש סי' קלח סקל"א שמתיר כיון שאין בזה משום רפואה. אבל ראה שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' יז אות ב דכדורי שינה שבזמנינו יש בהם גם חומר מרפא.

5. שוע"ר סמ"ג.

6. שוע"ר שם.

7. והטעם מלבד הלימוד הכללי מהפסוק "וחי בהם" (המובא בסעיף הבא) שמשם למדים לכל המצות (וראה לקו"ש חכ"ז ע' 133 ואילך), בשבת ישנו טעם נוסף: "אמרה תורה חלל עליו אחת כדי שישמור שבתות הרבה" (שוע"ר סי' שו סכ"ט. וראה תניא ח"א פכ"ד שמשמע שסברא זו שייכת בכל המצות). ומטעם זה מחללים שבת: (א) בשביל הקטנים אף שאינם מחוייבים עדיין במצות, (ב) בשביל עוברים שהם פחות מארבעים אף שעדיין אין בהם חיות, כדי

משובח⁸; והשואל - הרי זה שופך דמים; והנשאל - הרי זה מגונה, שהיה לו לדרוש ברכים שמותר⁹.

ה. ואפילו ספק נפשות דוחה את השבת¹⁰, שנאמר¹¹: "אשר יעשה האדם וחי בהם", כלומר: ראה שיהא חי ודאי בעשיית המצות, ולא שיבא על ידי כך לידי ספק סכנה¹².

ו. אפילו בודאי סכנה - אין מחללין אלא ברפואה שהיא ידועה לכל, או על פי מומחה¹³. וכשהיא רפואה ידועה, אף שאין ידוע אם זה יתרפא בה אם לאו - מחללין מספק¹⁴.

ז. חולה שיש בו סכנה שאמרוהו ביום שבת שצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חילול שבת שמונה ימים - אין אומרים נמתין עד הלילה, ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת, אלא יעשו מיד, כי יש לחוש שמא ימות לאחר השמונה ימים אם לא יתחילו לעשות לו הרפואה מיד¹⁵.

ח. השבת רחוויה היא אצל פיקוח נפש, אך לא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת - אינה נדחית בשבילו. לפיכך, במקום שאפשר לעשות לו הרפואה בלי חילול שבת אלא שיצטרכו לשהות שעה מועטת - לא

לא היינו למדים בספק נפשות (שוע"ר סי' שו קו"א סק"א, ע"ש).

וראה שוע"ר סי' שכט ס"ג שמחללין שבת אף במקום שיש בו כמה ספיקות, "שהרי אמרה תורה וחי בהם, שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ע"י שמירת המצות".

13. וראה שו"ת צ"צ או"ח סי' לח שמתיר לעשות בשבת רפואה שהיא סגולה לחולה, אף אם היא מועילה רק לפעמים ולפעמים אינה מועילה, משום ספק נפשות להקל, עיין שם באריכות. וראה גם לעיל סימן שא סעיף .. גבי לצאת לרשות הרבים בקמיע.

14. שוע"ר ס"ב. וראה גם קו"א סי' שו סק"א.

15. שוע"ר סי"ג.

שישמרו שבתות הרבה כשיגדלו (שוע"ר שם וקו"א סק"א).

בענין העדיפות באופן העברת החולה לבית הרפואה אם ע"י מכונית הצלה (מגן דוד) או ע"י רכב פרטי - יש בזה צדדים לכאן ולכאן (ראה בדה"ש סי' קמ סק"ג. פסקי תשובות אות יג).

8. ראה גם שוע"ר סי"ד.

9. שוע"ר ס"ב.

10. מי שמתירא מפני הליסטים שלא יהרגוהו - מותר לכבות הנר, שלא יראוהו שפיקוח נפש דוחה שבת אפילו בחשש ספק סכנה (שוע"ר סי' רעח ס"א).

11. ויקרא יח, ה.

12. שוע"ר ס"ב. וראה גם שוע"ר סי' שכט

סוס"ח. אבל מצד הסברא של "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" -

יחללו כדי לעשותה תיכף ומיד בלי שום שהוי כלל, אם הוא בענין שאין חשש סכנה כלל בשהוי מועט זה¹⁶.

ומכל מקום, אם יש לפנינו נכרים או קטנים - אין אומרים הרי אפשר לעשות על ידי אלו, ולא יתחלל שבת על ידי ישראלים בני מצות, לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה האסורה בשבת - הרי נדחה השבת בשבילו לגבי ישראלים המחוייבים בהצלתו, ואין כאן חילול כלל¹⁷.

ומצוה מן המובחר להשתדל לעשות הכל על ידי ישראלים גדולים בחכמה, ולא על ידי הדיוטות ונשים, כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבאו להקל שלא במקום פקוח נפש, וגם כדי להורות הלכה למעשה ברכים¹⁸.

והרוצה לעשות על ידי נכרי - יגלה לרכים שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי הוא מזומן כאן¹⁹.

מ. חולה שיש בו סכנה - עושין לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה, אף על פי שאין סכנה במניעת הדבר ההוא²⁰, כיון שמכל מקום החולה יש בו סכנה.

ויש אומרים שאין מחללין על ידי ישראל, אלא בדבר שיש לחוש בו שאם לא יעשהו לו יסתכן, אבל כל שאין במניעת אותו דבר סכנה אף שצריך הוא לו ורגילין לעשות לו בחול - אין עושין אותו בשבת, אלא על ידי נכרים, כדין צרכי חולה שאין בו סכנה²¹.

וכן יש לנהוג [אם יש שם נכרי]. אבל אם אין שם נכרי כלל - יש לסמוך על סברא הראשונה. ומכל מקום כל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה²².

16. שוע"ר סי"ג.

17. ואפילו אם בא הישראל להחמיר על עצמו לעשות על ידי נכרי או קטן או מחמת שאינו רוצה לטרוח בעצמו - יש איסור בדבר מדברי סופרים, שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירים אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות, ושמא יבא הדבר שכשלא ימצאו נכרים או קטנים - לא ירצו לחלל על ידי גדולי ישראל (שוע"ר שם).

שבימינו אפשר לסמוך על האחיות שבבתי רפואה, כיון שכל תפקידן היא לטפל בחולים, והן עושות את תפקידן בזריזות ובלא דופי.

19. שוע"ר סי"ג, עיין שם הטעם.

20. כגון להדליק מדורה על מנת לחממו, אף שאפשר לחממו בבגדים (שוע"ר סכ"ד).

21. ולכן אין עושין מדורה לחולה אלא ע"י נכרים, כיון שאפשר לחממו בבגדים (שוע"ר שם).

22. שוע"ר ס"ד. וראה גם סכ"ד. וראה שו"ת צ"צ או"ח סי' לח שאפשר שסברת

18. שניתן לחלל שבת ע"י ישראלים גדולים. וראה בדה"ש סי' קלה סק"ט

י. חולה שהכביד עליו חליו וירא פן ימות ומבקש לשלוח אחר קרוביו ומותו אפילו לשכור גוי רץ שירוץ אפילו כמה פרסאות בשבת, להביא קרוביו במוצאי שבת, כדי שלא תמרפ דעתו עליו אם לא יעשו רצונו.²³

יא. אמדוהו הרופאים שצריך גרוגרת²⁴ אחת, ורצו עשרה והביאו לו²⁵ כל אחד גרוגרת - כולן פטורין; ויש להם שכר מאת ה' אפילו הבריא בראשונה.²⁶

יב. אסור להרבות בשיעור הדבר שהמלאכה נעשית בו, אף שאינו מרבה במורח המלאכה, שהכל נעשית בבת אחת. ואם הדבר בהול - אין מוקדקים בכך, שלא יבא לידי דיחוי ועיכוב.²⁷

יג. חולה שאינו רוצה שיחללו עליו שבת - כופין אותו, שהיא חסידות של שטות.²⁸

יד. ננעלה דלת בפני תינוק - שובר הדלת ומוציאו, שמא יבעת התינוק וימות.²⁹

מכה של חלל

מז. כל מכה של חלל באיברים הפנימיים³⁰ מהשיניים ולפנים ושיניים עצמן בכלל - מחללין עליה את השבת. והוא שנתקלקלו השיניים או אחד משאר איברים הפנימיים מחמת מכה, או שיש בהם בועא וכיוצא בזה.³¹ אבל מיחושים בעלמא אינן נקראים מכה, ואין מחללין עליהם אפילו אם כואב לו מאד.³²

26. שוע"ר סי"ז.

27. שוע"ר סי"ח. לדוגמא, אם צריך להדליק אור ומספיק לו נורה אחת, אין להדליק מגורה שיש בה כמה נורות אף שכולם נדלקים בלחיצה אחת, אלא ידליק מגורה שיש בה נורה אחת.

28. שוע"ר סי"א. וראה גם שוע"ר סי' תריח סי"ב. וראה שם סי"א "עליו הכתוב אומר: ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש".
29. שוע"ר סי"ו. ובכלל זה קטן שהלך לאיבוד ויש מקום לדאוג לשלמו (שש"כ פמ"א סכ"ח).

30. כגון, לב, כבד, טחול, לבלב, כליות, ושאר אברים פנימיים.

31. כמו דלקת.

32. שוע"ר סי"ג. אבל ראה שוע"ר יו"ד סי'

המחלוקת בין שתי הדעות כאן הוא, האם שבת הותרה לגמרי במקום פיקוח נפש או רק דחוייה, והיות ואדה"ז סובר ששבת דחוייה (כמובא לעיל סעיף ..), לכן מחמיר כאן.

23. שוע"ר סי' שו סכ"ב. וראה גם סי' שלט סי"ד. ובזמן הזה התירו לטלפן או לשלוח פקס בשבת ע"י גוי יהודיע לקרובי המשפחה שיבואו במוצאי שבת. ועוד כתבו הפוסקים שכמו כן מותר להודיע לצדיק ע"י גוי שיתפלל עבור חולה שיש בו סכנה, אם החולה מבקש זאת (ראה פסקי תשובות סי' שכח אות ד ובהערה 11). וראה שוע"ר סי' רפח סי"ט.

24. תאנה יבשה.

25. באיסור הוצאה מרשות לרשות.

מז. החושש בעינו ויש בה ציר, או ששותת ממנה דמעות מחמת הכאב, או ששותת דם, או שיש בה ריר שמגליד תמיד, או שהכאב נועץ בה כמו מחט, או שהוא שורף וקודח - מחללין בתחלת החולי של כל אלו, מפני שאו יש סכנה שאם תפקע העין - ימות, שמאור העין תלוי בלב. אבל בסוף החולי של כל אלו, דהיינו שכבר הוא קרוב להתרפאות ולא נשאר בה אלא מקצת חולי שקודחת מעט - אין עושין אפילו על ידי נכרי אלא דבר שהוא משום שבות, כגון לכחול בסמנים השחוקים מאתמול³³.

מז. מחללין על מי שיש בו קדחת חם ביותר, או אפילו אינו חם ביותר אלא שהוא עם קרירות, והוא שבפעם אחת בא עליו החמימות והקרירות. אבל קדחת המצויה שתחלתו קר וסופו חם - אין בו סכנה³⁴.

יח. מכה שעל גב היד או על גב הרגל - הרי היא מכה של חלל, ואפילו עלתה מאליה שלא מחמת הכאת הברזל³⁵.

יט. וכן מחללין על כל מכה שנעשית מחמת ברזל³⁶, אפילו על הכשר מבחוץ שלא על גב היד והרגל³⁷.

כ. מי שנשכו כלב שומה או אחד מזוחלי עפר הממיתים, אפילו ספק אם ממית אם לאו - הרי הם כמכה של חלל³⁸.

33. שוע"ר ס"ו. ואפילו מאליה שלא מחמת הכאת הברזל.

36. היינו מכה שעשתה חתך ביד, ולכן אם החתך נעשה ע"י סכין או ברזל שיש בו חלודה ויש חשש להרעלת דם - אזי מחללין, אבל אם הסכין או הברזל היו נקיים וחדשים - יש לדון כל חתך לגופו, ואם החתך הוא עמוק ויש חשש לשטף דם - מחללים (בדה"ש סי' קלו סק"ב). ואם המכה היא יבשה ועקב כך נצרך הדם או התנפחה היד - יש לבדוק כל מכה לגופה ע"פ רופא (בדה"ש שם).

37. שוע"ר ס"ז.

38. שוע"ר ס"ו.

קפו קו"א סקי"א ד"ה מ"ש הח"צ, שמחלק בין חושש לכאב גדול, ש"כאב גדול מקרי מכה ממש", ומחללין. וראה בבדה"ש סי' קלו סק"הו שכתב עפ"ז שמי שמרגיש כאב גדול באברים הפנימיים ואינו ידוע ממה בא לו הכאב - יש לחוש למכה, והוי ספק סכנה.

33. שוע"ר ס"ט.

34. שם ס"ז. וכיום שהולכים לפי מידות החום, אם החום הוא למעלה משלשים ושמונה מעלות - מותר לו לקחת תרופה להורדת החום (בדה"ש סי' קלח סקל"א). ולענין מדידת חום בשבת (במודד חום עם כספית) - ראה לעיל סימן ש-שז שמותר.

קביעת החולי

בא. כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה³⁹ - מחללין עליו את השבת. ואם רופא אחד אומר צריך חילול ורופא אחד אומר אין צריך חילול - מחללין, שכל ספק נפשות להקל⁴⁰.

בב. ואפילו אין שם רופא מומחה, אלא אחד אומר שהוא מכיר בחולי זה ונראה לו שהוא צריך חילול - מחללין על פיו, כי כל בני אדם חשובין מומחין קצת וספק נפשות להקל⁴¹.

בג. וכל זה בישראל, אבל סתם נכרים שאינן רופאים - אין מחזיקים אותם בבקיאים לחלל שבת על פיהם⁴².

בד. חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר אין צריך - שומעין לחולה⁴³, כי "לב יודע מרת נפשו"⁴⁴; ואם הרופא אומר שאותה התרופה מזיקה לו - שומעין לרופא⁴⁵.

בה. מכה של חלל אינה צריכה אומר, אלא אפילו בסתם שאין שם בקיאין שמכירין בה שצריך חילול, וגם החולה אינו אומר כלום - מחללין עליו. אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שהוא ממתין⁴⁶ ואינה צריכה חילול - אסור לחלל עליו; וכל שכן אם החולה או הבקי אומר שאינו צריך⁴⁷.

בז. מכה שאינה של חלל - נשאלין בבקי ובחולה, אם יאמר אחד מהם שצריך לחילול, או שיאמר שאם לא יחללו אפשר שיכביד עליו חליו ויש לחוש שיסתכן - מחללין; ואם לאו - אין מחללין⁴⁸.

39. אומרים שאין צריך מחללין. וכ"כ בסי' תריח ס"א לענין שאר חולים.

44. משלי יד, י.

45. שוע"ר סי"ב. וראה סי' תריח סוס"א גבי אכילה ביוה"כ.

46. שמכירים בכירור שלא יתגבר החולי יותר ע"י שנמתין (משנ"ב הובאה בבדה"ש סי' קלו סק"ג).

47. שוע"ר ס"ד.

48. שוע"ר ס"ה. וראה גם שוע"ר סי' תריח

סי"ב.

39. אף אם הוא על הבשר מבחוץ (שוע"ר ס"י).

40. שוע"ר ס"י. וראה שוע"ר סי' תריח ס"ו גבי אכילה ביה"כ "אם הרופא היא אשה או נכרי - הרי הוא ככשר שבישראל לענין זה בין להקל בין להחמיר, ונאמן להכחיש רופא הכשר שבישראל". ולכאורה הוא הדין גבי שבת.

41. שוע"ר ס"י.

42. שוע"ר ס"י.

43. ובסי' של ס"ה לענין יולדת תוך שבעה ימים כתב רבנו שאפילו מאה רופאים

סכנת אבר

בז. חולה שיש בו סכנת אבר⁴⁹ – אין מחללין עליו שבת על ידי ישראל באיסור של תורה⁵⁰ כל שאין בו סכנת נפש. אבל מותר לחלל עליו ישראל באיסורי דברי סופרים בידים, כגון לעשות לו כל רפואה האסורה מדברי סופרים⁵¹. ומותר לעשותה בלא שום שינוי מדרך החול, אף שלא נפל למשכב וגם לא חלה ממנו כל גופו⁵².

בח. עצם שיצא ממקומו – אסור להחזירו, מפני שדומה לבונה, ועוד שכל רפואה אסורה. ואפילו לשפשו הרבה בצונן – אסור⁵³. אבל עצם שנשברה – מחזירים אותו למקומו⁵⁴, שאם לא יחזירוהו בשבת – יש בזה סכנה לאותו אבר, ובמקום סכנת אבר – לא גזרו⁵⁵.

חולה שאין בו סכנה

נפל למשכב

בז. חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער כל כך עד שנחלש ממנו כל גופו, שאז אף שהולך כנפל למשכב

הרופא אומר שיש כאן חשש סכנת אבר אם לא יחזירו מיד, או גם בלי קביעת הרופא אם המציאות היא שאם לא מחזירים מיד היד מתנפחת וגורם לכאבים גדולים עד שקשה להחזירו – הרי זה כסכנת אבר ומותר להחזירו בשבת (בדה"ש סי' קלח סקי"ח).

54. אבל אם הדבר כרוך במלאכות דאורייתא כגון צילום ועשיית גבס – אסור ע"י ישראל, אלא יכרוך את השבר בתחבושת ויחזיק כך עד מוצאי שבת (פוסקי זמנינו). אמנם בשבר פתוח או כשיש תזוזה של שברי העצם בעצמות הארוכות, ובודאי שבר בגולגולת או בתוך הגוף – מותר לחלל שבת (שש"כ פל"ב סי"א).

55. שוע"ר סנ"ב.

49. סכנת אבר מוגדרת, שאותו אבר לא יתפקד כלל או שיחלש במידה כזאת שלא יתפקד כראוי (בדה"ש סי' קלח סקי"ח). וכיום בהרבה מקרים דעת הרופאים שבמקרה של זיהום באבר אחד עלול להיות סכנה לכל הגוף, ובמקרה יש לו דין של חולה שיש בו סכנה, ולכן יש להתייחס לכל מקרה לגופו.

50. אבל ע"י נכרי מותר (משמעות שוע"ר סי"ט).

51. כלומר, שיש בה בעשייתה איסור מד"ס, מלבד האיסור הכללי שכל רפואה אסורה מד"ס משום גזרת שחיקת סממנים (שוע"ר סי"ט). ועל ידי נכרי מותר אפילו לחלל במלאכות של תורה.

52. ע"פ שוע"ר סי"ט.

53. שוע"ר סנ"ב. וראה גם סל"ו. ואם

הוא דומה - הרי צרכיו נעשין על ידי נכרי אפילו במלאכות גמורות של תורה, אם צריך לכך⁵⁶.

אבל אין עושין לו על ידי ישראל אפילו דבר האסור מדברי סופרים⁵⁷, אלא בשינוי מדרך החול⁵⁸. ועל ידי שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה גמורה, שכיון שמשנה בעשייתה - אינה אסורה אלא מדברי סופרים.

ואם צריך לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה⁵⁹ - התירו לו, כיון שהוא דבר שאי אפשר לעולם לעשותו על ידי נכרי⁶⁰, והוא חולה בכל גופו⁶¹.

ל. סתם צרכי קטן דינם כחולה שאין בו סכנה⁶², ומותר לומר לנכרי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול⁶³. ומותר להאכילו מוקצה אפילו בידים אם אי אפשר בענין אחר⁶⁴.

האוכל (בדה"ש סי' קלד סק"ז ד"ה הב"י). ולפי זה ברפואה חיצונית שאפשר לעשות ע"י גוי - אסור לעשות ע"י יהודי, אלא אם כן אין שם גוי (שם ד"ה והנה לפי).

61. שוע"ר שם.

62. ומטעם זה מותר לומר לנכרי להדליק נר בשביל הקטנים (שוע"ר סי' רעו ס"ו). וכן להדליק תנור חימום בשבילם אם הם מצטערים (שם סט"ו).

63. שוע"ר סכ"ב. וראה גם שוע"ר כללי שהייה והטמנה בקצרה. וראה בדה"ש סי' קלד סקי"ח שתינוק לענין זה נקרא כל עוד הוא זקוק למאכל המיוחד לקטנים ואינו יכול לאכול ככל האנשים. וראה פסקי תשובות אות טז דעות שונות בזה.

64. שוע"ר שם. וראה שוע"ר סי' תקז קו"א סק"ד שמוקצה מותר "כמו שמותר כל שבות מדברי סופרים". אבל ראה שוע"ר סי' שט ס"ב שלטלטול מוקצה חששו וגזרו אפילו במקום סכנת חולי (של תינוק), כל עוד אין סכנת נפש. וצ"ע.

56. שוע"ר סי"ט. וראה גם ס"ג. כלומר שמותר לעבור על שבות אמירה לנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה (שוע"ר סי' תקז קו"א סק"ד). לפיכך מותר לומר לנכרי לחמם אוכל בשבת (ראה שוע"ר ה"י שהייה והטמנה בקצרה). וכן מותר לומר לנכרי להדליק נר (ראה שוע"ר סי' רעו ס"ו). וכן להדליק תנור חימום (ראה שם סי"ג).

57. ולכן אסור לכבות הנר בשבילו כדי שישן, אף שהכיבוי אסור מדרבנן להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור (ראה שוע"ר סי' רעח ס"א).

58. וצ"ע קצת משוע"ר סי' תקז קו"א סק"ד שכתב שכל שבות מד"ס מותר לצורך חולה שאין בו סכנה, ולא כתב שזהו דוקא בשינוי.

59. והוא הדין לכל סוגי התרופות (בדה"ש סי' קלד סק"ז ד"ה והנה לשון).

60. שכן גם אם הגוי יאכיל או ישקה את היהודי - זה לא מעלה ולא מוריד לגבי האיסור, כי עיקר הפעולה נעשית ע"י האדם

צער גדול

לא. ואם לא נפל למשכב, וגם אינו מצטער כל כך עד שנחלש כל גופו, אבל יש לו צער גדול - מותר לעשות לו על ידי ישראל כל שבות הנעשה בשינוי⁶⁵. אבל אסור לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה. וכן אסור לו לעשות מלאכה גמורה על ידי נכרי, שזהו שבות גמור שלא בשינוי⁶⁶. אבל דבר שאינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות - מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת⁶⁷.

מקצת חולי

לב. ואם אין לו צער גדול אלא מקצת חולי⁶⁸ - אזי מותר לו לעשות כל שבות מדברי סופרים על ידי נכרי⁶⁹. אבל לא על ידי ישראל אפילו בשינוי. ומותר לעשות לו רפואה מבחוץ על ידי נכרי שיניחנה שם עליו, כיון שהוא אינו עושה מעשה בזה. אבל אסור לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה⁷⁰.

מיחוש בעלמא

לג. מי שיש לו מיחוש בעלמא שאין בו חשש סכנה כלל והוא מתחזק והולך כבריא - אסור לעשות לו שום רפואה בשבת, אפילו על ידי נכרי, ואפילו דבר שאין בו משום סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים⁷¹.

לד. החושש בשינוי - לא יגמע בהן חומץ ויפלוט, שניכר הוא שהוא לרפואה. אבל מגמע ובוֹלַע או מטבל בו פתו ויאכלנו כדרכו בחול. ואפילו על ידי נכרי אסור לעשות לו שום דבר אף שאין באותו דבר שום סרך מלאכה אפילו מדברי סופרים, אלא שניכר שהיא לרפואה⁷².

70. שוע"ר ס"כ. ולכן מי שיש לו כאב ראש או כאב אחר - אסור לו לקחת גלולות (כמו אקמול, אספירין, וכיו"ב) להקלת הכאבים. ואם הכאבים חזקים מאד עד שמחליש את גופו - מותר (בדה"ש סי' קלח סקל"א).

71. שוע"ר ס"א וס"כ.

72. שוע"ר סל"ח. ואם כואב לו מאד - ראה לעיל סעיף ..

65. כלומר שבות דשבות. אבל ראה שוע"ר ס"מ שאפילו מלאכה גמורה מותר לעשות בשינוי. וראה גם שוע"ר סי' שז סוסי"ב. וראה באריכות בדה"ש סי' קלד סק"ו.

66. שוע"ר ס"כ. אבל מותר לו לומר לנכרי לעשות מלאכה דרבנן שלא בשינוי (בדה"ש סי' קלד סק"ח).

67. שוע"ר סי' שז סי"ב.

68. כגון נזלת או שיעול.

69. ראה גם שוע"ר סי' שז סי"ב.

ל.ה. אין לועסין מין שרף הנקרא מצטכי, ולא שפין את השינים בסם, בזמן שמתכוין לרפואה. אבל אם אינו מתכוין אלא משום ריח הפה - מותר⁷³.

ל.ו. החושש בגרונו - לא ישתה דבר שניכר שמתכוין לרפואה, אבל מותר לשתות כל דבר שאינו ניכר שמתכוין לרפואה אלא לשתיה⁷⁴.

ל.ז. החושש במעיו ויש לו צער מזה - מותר לכפות עליהם כוס שעירו ממנו חמין, אף על פי שעדיין יש בו הבל, כיון שאין עושין אותו בסממנים כדי שנחוש לשחיקה⁷⁵.

רפואות שונות

ל.ח. אין נותנין יין על גבי העין, כשמתכוין לרפואה⁷⁶.

ל.ט. רוק תפל דהיינו כל שלא טעם כלום משניעור משינתו והוא חזק ומרפא - אסור ליתנו על גבי העין, שאינו נראה כרוחץ, שאין דרך לרוחץ ברוק מפני מאיסותו.

ואם אינו יכול לפתוח עיניו - מותר ללחלחם אפילו ברוק תפל לבדו, שלא אסרו אלא במתכוין לרפואה, וזו אינה רפואה⁷⁷.

מ. שורה אדם קילורין רכין וצלולין מערב שבת ונותן על גבי העין בשבת לרפואה, ואין גוזרים משום שחיקת סמנים, שכיון שהצריכוהו לשרותן מערב שבת - יש לו היכר בזה שאסור לעסוק ברפואות בשבת.

אבל קילור עב אסור ליתנו על גבי העין בשבת, מפני שניכר שהוא לרפואה; ואם הניחו עליה מבעוד יום - מותר⁷⁸.

74. ע"פ שו"ע"ר סל"ט.

75. שו"ע"ר סמ"ה. ויש מתירין להשתמש בסדין או סמיכה חשמלית שחיברה לחשמל בערב שבת וכיסה את הכפתורים (אג"מ ח"ג סי' נ).

76. ע"פ שו"ע"ר סכ"ו.

77. שו"ע"ר סכ"ו.

78. שו"ע"ר סכ"ז. סי' רנב סי"ד.

73. שו"ע"ר סמ"ב. וכן מותר לשאוף טבק אף אם מתכוין לרפואה, כיון ששאיפת הטבק היא משום תענוג - לא ניכר הדבר שעושה לרפואה (משנ"ב סקכ"ז).

לענין הטיפול בנזלת (טיפות אף, משאף וכיו"ב הפותחים את הגודש שבאף וגם מפסיקים לפי שעה את הנזלת) - ראה בדה"ש סי' קלח בסופו שנוטה להחמיר בזה.

סיכת שמנים ומשחות

מא. אין נותנין שמן וחמין מעורבים יחד על גבי מכה ולא על גבי מוך ליתנו עליה, מפני שניכר שמתכוין לרפואה. אבל נותן על בשרו חוץ למכה, שאז אינו מוכח שמתכוין לרפואה, והם שותתים ויורדים למכה⁷⁹.

מב. ומותר לתת עליה חמין לכבדן אם הוחמו מערב שבת⁸⁰; אבל לא יתן חמין על גבי מוך, אם אין המוך מיוחד לכך, משום גזרה שמא יסחוט⁸¹.

מג. אסור לסוך הראש שיש בו חמטין, מפני שהדבר ניכר שמתכוין לרפואה⁸².

מד. מכה שכבר נתרפאה ואין לו צער ממנה – מותר לסוך אותה בשמן לתענוג בעלמא במקומות שדרכן לסוך אף שלא לרפואה⁸³. אבל לא יסוך בחלב מפני שנימוח, ואסור משום מוליד⁸⁴.

הקאה

מה. המצטער מרוב המאכל – אין עושין גרימת קיא בסם, מפני שדומה לרפואה⁸⁵; אבל מותר להכניס ידו לתוך גרונו עד שיקיא⁸⁶.

טיפול לעצירות

מו. אסור לשום פתילה כפי המבעת כדרך שנוהגים לעשות למי שהוא עצור, אלא אם כן ישום אותה בשינוי שיאחזנה בשתי אצבעותיו, משום השרת נימין⁸⁷.

79. שוע"ר סכ"ח.
 80. אבל הוחמו בשבת אפילו בהיתר – אסור לרחוץ בהם, כדלעיל סימן שכו סעיף ..
 81. שוע"ר שם. אבל אם המוך מיוחד לכך – מותר, כדלעיל סימן שכו סעיף ..
 82. שוע"ר סי' שכו סוס"א. וכן מי שעור ידיו או שפתיו יבשות וסדוקות נראה שאסור לו למרוח משחה עליהם, שהרי מרפא העור (משמעות בדה"ש סי' קלו סק"כ).
 83. וכן מי שיש לו גירוי בעור – נראה שמותר לו להשים משחה (נוזלית) להעביר הגירוי (בדה"ש שם).
 84. שוע"ר סכ"ח.
 85. ושלא לצורך – אסור אפילו בחול, משום הפסד אוכלין שבמעיו, שמתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל (שוע"ר סמ"ד).
 86. שוע"ר סמ"ד.
 87. שוע"ר סנ"ה. אבל הפתילות בזמנינו מכניסים אותם לגוף ויש בהם חומר מרפא – אסור, אלא אם כן מכניסן בשינוי מהצד הרחב (בדה"ש סי' קלח סקל"א).

מז. אסור לעשות קריסטיר [=חוקן] אפילו על ידי שינוי, אפילו הכינה מאתמול, משום גזרת שחיקת סמנים. ואם הוא חולה – מותר. ואם אפשר יעשה על ידי נכרי⁸⁸.

מח. אין שותין משקה המשלשל. ואפילו הוא מאכל בריאים ואינו שותהו לרפואה כלל, מפני שכל אלו צער הם, וכתיב⁸⁹: "וקראת לשבת עונג"⁹⁰.

מז. אסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי, שמא יבא להשקותו סמנים המשלשלים⁹¹.

התעמלות לרפואה

נ. אסור לשפשף על הגוף בכה אפילו לתענוג בעלמא⁹², אלא ישפשף ברפיון ידים, כדי לשנות מדרך החול⁹³. ואין צריך לומר כדי שייגע וזיע. וכן אסור לייגע עצמו בשאר דבר כדי שזיע לרפואה, גזרה שמא ישחק וישתה סמנים המביאים זיעה⁹⁴.

רחיצה לרפואה

נא. במקום שאין דרך לרחוץ בחמי טבריא אלא לרפואה - אסור לרחוץ בהם בשבת לרפואה, אפילו אינו שוהה בהם⁹⁵.

רטייה

נב. רטייה⁹⁶ שהסירה מעל גבי המכה במזיד, אפילו עודה בידו - אסור להחזירה, גזרה שמא ימרח ויחליק הגומות שבה ויתחייב משום ממתק.

אבל אם הוחלקה מעל גבי המכה מאליה משחשכה - לא גזרו בזה ומותר להחזירה.

92. שוע"ר סמ"ז.

93. שוע"ר סי' שכז ס"ב.

94. שוע"ר סמ"ז.

95. שוע"ר סמ"ח.

96. חתיכת בד שיש בה חורים ומורחים עליה משחה המרפאה מכה .. ניסוח נכון? ..

88. שוע"ר שם.

89. ישעיה נח, יג.

90. שוע"ר סמ"ט.

91. שוע"ר סמ"ז. ואם התינוק בוכה

ומצעטער מחמת העצירות - מותר אף להשקותו תרופות לשלשול (בדה"ש סי' קלח סק"כ).

ואם נפלה ממנו לגמרי ונפלה על גבי כלי - דינה כהחלקה. אבל אם נפלה על גבי קרקע ובא להחזירה - אסור⁹⁷.

נד. מגלה אדם קצת רטייה ומקנח פי המכה ומחזירה עליה, וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנח פי המכה ומחזירה עליה, שכיון שאינו מסירה כולה בבת אחת - מותר להחזירה. אבל לא יקנח את הרטייה, מפני שהוא ממרח⁹⁸.

נה. מכה שנתרפאה - מותר ליתן עליה רטייה בתחלה בשבת, מפני שאינו אלא כמשמרה שלא יסרטה בגריו⁹⁹.

נה. מותר להניח רטייה על המכה על ידי נכרי אפילו בתחילה, אם יש לו ממנה צער ומקצת חולי.

אבל אסור לומר לנכרי לעשות רטייה בשבת, שמירות הרטייה הוא מלאכה גמורה, ועל ידי נכרי הוא שבות גמור, ולא התירוהו¹⁰⁰.

הוצאת מוגלה או דם מהמכה

נו. המפס מורסא בשבת, אם כדי לעשות לה פה בשביל שיכנס בה האויר לרפואה - הרי זה חייב משום מכה בפטיש¹⁰¹, מפני שהוא מתקן לה פתח העשוי להכניס ולהוציא, להכניס אויר ולהוציא ליחה תמיד.

ואם הפיסה כדי להוציא ממנה הליחה המצערתו בלבד ולא כדי להכניס בו אויר לרפואה - מותר¹⁰².

ויש מי שאומר שלא התירו אלא כשמפיסה לצורך הליחה של עכשיו בלבד ואינו חושש אם תחזור ותסתום, אבל אם הפץ שתשאר כך פתוחה להוציא ליחה תמיד אף שאינו מתכוין להכניס לה אויר - אסור. וטוב לחוש לדבריו לעשות על ידי נכרי¹⁰³.

97. שוע"ר סל"א.

סל"ב).

98. שוע"ר ס"ל.

102. ואע"פ שממילא נעשה הפתח הראוי

99. שוע"ר סל"א. ואין לחוש שמא ימרח או ישחוק סמנים, שכיון שכבר נתרפאה - אינו בהול עליה כל כך שיבא לידי מירוח ושחיקת סמנים (שם).

להכניס ולהוציא, מ"מ כיון שא"צ לכך, הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה. ועוד כיון שאין צריך לתיקון זה ואינו מתכוין לו אף שנעשה מאליו - אין זה חשוב תיקון כלל, והרי זה כאילו לא עשה ולא כלום (שוע"ר

100. שוע"ר סל"א. ואם חלה כל גופו או שיש סכנת אבר - מותר, כדלעיל סעיף..

סל"ב. וראה גם סי' רפ ס"ג).

101. כדלעיל סימן שיד סעיף .. גבי כלי, ומה לי תקון כלי ומה לי תקון מכה (שוע"ר

103. שוע"ר שם.

נז. אסור לחוך שחין שמוציא דם, ויש בו משום חובל; ואינו דומה להוצאת ליחה, שהליחה אינה מחוברת ומובלעת בבשר, אלא כמופקדת ונתונה בתוך כלי, וכשמפים השחין להוציאה - אינו אלא כפותח כלי להוציא מה שבתוכו, מה שאין כן בדם שהוא מחובר ומובלע בבשר¹⁰⁴.

נח. אסור להניח על המכה דבר המושך דם וליחה, שכיוון שהוא מניחו שם כדי למשוך - הרי זה כחובל ומפרק בידיו¹⁰⁵.

נמ. אסור למצוץ בפיו דם מהמכה, משום חובל, ולכן אסור למצוץ דם שבין השנים. ואף שהוא מפרק כלאחר יד - מכל מקום אסור מדברי סופרים¹⁰⁶.

ס. מכה שמוציאה דם כשמקנחה - לא יקנחה בשבת, דפסיק רישיה הוא¹⁰⁷.

סא. מכה שיש בה נקב - מותר להחליף הבגד שעליה, שאם לא יחליף יסריח וגדול כבוד הבריות, וגם יש לו צער מזה. אבל במכה שאין בה נקב - אסור להחליף הבגד שעליה, לפי שמושך ליחה מהמכה בנטילתו אותם מעליה, ואסור משום מפרק¹⁰⁸.

סב. נקב שבמכה שכבר נפתח ובא להרחיבו בשבת אפילו כל שהוא - אסור. אבל אם חזר ונסתם - יש להסתפק אם מותר לחזור ולפתחו בשבת כבתחלה כמו שמותר לפתוח נקב שנסתם בכלי¹⁰⁹.

סג. מי שנגפה ידו או רגלו¹¹⁰ שלא מחמת ברזל¹¹¹ - צומתה ביין כדי להעמיד הדם. אבל לא בחמוץ, מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה¹¹².

סד. אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנה דם, מפני שהדם יצבע אותו¹¹³, אלא ירחוץ במים או ביין תחלה להעביר הדם שבמכה ואחר כך יכרוך עליה הסרטוט¹¹⁴.

של חלל (שוע"ר שם, וכדלעיל סעיף ..).

104. שוע"ר סל"ג.

112. שוע"ר סל"ה.

105. שוע"ר סנ"ד.

113. ואף שהוא מקלקל מכל מקום אסור

106. שוע"ר סנ"ד.

מדברי סופרים, כדלעיל סימן שכ סעיף ...

107. שוע"ר סל"ד.

אבל מותר להניח עליו כל דבר שהוא

108. שוע"ר סל"ד.

מיוחד לשם כך, כמו צמר גפן או תחבושת

109. כדלעיל סי' שיד סעיף ..

או מפית נייר, שכיוון שהוא מיוחד לכך אין

110. שלא על גב היד או הרגל, כי על גב

בו משום צובע, כמבואר לעיל שם הערה ..

היד או הרגל - הרי זה מכה של חלל

114. שוע"ר סנ"ג.

(שוע"ר שם, וכדלעיל סעיף ..).

111. כי מכה שמחמת ברזל - הרי כמכה

לסייע לנכרי

סח. כל שאסור לעשות על ידי ישראל - אסור אפילו על ידי החולה בעצמו¹¹⁵.

סו. אבל כשעושה לו הנכרי - מותר לחולה לסייעו קצת, כגון נכרי הכוחל לעין ישראל מותר לו לפתוח ולסגור העין שיכנס בה הכחול יפה, שמסייע אין בו ממש, כל שנכרי יכל לעשותו לבדו בלא סיוע הישראל. ואפילו כשהנכרי עושה לו מלאכה גמורה במקום שמותר - מותר לחולה לסייעו בענין זה. ואף שהנכרי יכול לעשותו לבדו, מכל מקום לא הצריכו חכמים להטיל זה על הנכרי ושלא יעשהו מי שהדבר שייך לו לעשותו, דהיינו החולה בעצמו¹¹⁶.

סז. אבל ישראל אחר אין לסייע לנכרי בעשייתו, אפילו אם הנכרי עושה דבר האסור מדברי סופרים, כיון שאין צורך כלל בסיועו, שהרי הנכרי יכול לעשותו בלבדו. אבל אם יש איזה צורך בסיועו, שעל ידי כך נעשית הרפואה יותר בטוב ממה שהיה עושה הנכרי בלבדו - מותר אף לישראל אחר לסייעו קצת¹¹⁷.

סח. ואם אי אפשר לעשות כלל בלתי סיוע הישראל - אסור אף לחולה עצמו לסייעו¹¹⁸.

אמירה לנכרי

סט. לא התירו אמירה לנכרי בשביל חולה אלא כשצריך לה בשבת, אבל לא לצורך מוצאי שבת¹¹⁹.

סימן שבט

דיני הצלה

א. כל פקוח נפש דוחה את השבת, והזרז - הרי זה משובח¹²⁰.

119. שו"ע"ר סכ"ג.

115. שו"ע"ר סכ"א.

120. שו"ע"ר ס"א. הרוצה לאבד עצמו לדעת - מחללין עליו שבת ומונעין ממנו ומציליין אותו (בדה"ש סי' קלט סקי"ב).

116. שו"ע"ר סכ"א. וראה גם ס"ד. וראה לעיל בהקדמה.

117. שו"ע"ר סכ"א.

118. שו"ע"ר סכ"א.

הצלה ממפולת

ב. תשעה נכרים וישראל אחד עומדים בחצר ונפלה מפולת על אחד מהם באותה חצר ואין ידוע אם ישראל הוא אם נכרי¹²¹ - מפקחין עליו את הגל¹²², שהרי הישראל והנכרי היו קבועים באותה חצר, וכל הקבוע הוא כמחצה על מחצה, וספק נפשות להקל¹²³.

ג. מי שנפלה עליו מפולת, ספק עודנו חי ספק כבר מת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק ישראל ספק נכרי - מפקחין עליו, אף-על-פי שיש בו כמה ספיקות, שהרי אמרה תורה¹²⁴ "וחי בהם" - שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל על ידי שמירת המצות¹²⁵.

ד. אפילו מצאווה מרוצין, שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה - מפקחים ובודקים עד חוטמו¹²⁶, אם יש בו חיות - מפקחים ומוציאים אותו בשביל חי שעה, ואם לא הרגישו בחוטמו חיות - אז ודאי כבר מת אפילו אינו מרוצין¹²⁷.

ה. מצא עליונים מתים - לא יאמר כבר מתו התחתונים, אלא מפקח עליהם שמא הם חיים; מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים¹²⁸.

הצלה מידי אויב

ו. נכרים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממונ - אין מחללין עליהם את השבת; ואם באו על עסקי נפשות - יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללים עליהם את השבת.

ואפילו באו סתם ויש לחוש שמא באו על עסקי נפשות, ואפילו עדיין לא באו אלא ממשמשים לבא - יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת.

בודקין עד חוטמו, כי עיקר היכר חיות הוא בחוטם, שנאמר (בראשית ז, כב): "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (שוע"ר ס"ג).
 127. שוע"ר שם. ובזמננו שיש אמצעי החיאה משוכללים, שניתן להציל גם כאשר אינו נושם - עושים כל מאמץ להחיותו גם כאשר הסיכויים קלושים ביותר (פסקי תשובות אות ג. וש"נ).
 128. שוע"ר ס"ד.

121. שעבור הצלתו אסור לחלל שבת, כמבואר לקמן סי' של סעיף ..
 122. אף שהיא מלאכה גמורה של תורה (ראה שוע"ר סי' שצד ס"ב).
 123. שוע"ר ס"ב.
 124. ויקרא יח, ה.
 125. שוע"ר ס"ג. וראה שוע"ר סי' שכח ס"ב.
 126. אף אם ראו שאין חיות בלבו -

ובעיר הסמוכה לספר, אפילו אינן רוצים לבא אלא על עסקי תבן וקש - מחללין עליהם את השבת, שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם¹²⁹.

הצלה משאר סכנות

ז. הרוואה ספינה שיש בה ישראל המטורפת בים, וכן נהר שוטף, וכן יחיד הנרדף מפני נכרי - מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם. ואפילו הוא ספק אם יציל¹³⁰.

ח. ומכל מקום אם יש סכנה - אין לו לסכן עצמו כדי להציל את חבירו, מאחר שהוא חוץ מן הסכנה. ואף שרוואה במיתת חבירו, וגם הוא ספק וחבירו ודאי - הרי נאמר¹³¹ "והי בהם", ולא שיבא לידי ספק מיתה, על ידי שיקיים מה שנאמר¹³² "לא תעמוד על דם רעך"¹³³.

חזרה מההצלה

מ. כל היוצאים להציל - חוזרים בכלי זינם למקומם אם מפחדים מפני הנכרים לשבות במקום שהצילו¹³⁴.

הצלת ממונן

י. יחיד שבאו עליו ליקח ממונו - יניח להם ליטול כל אשר לו, ולא יחלל שבת אפילו באיסור דברי סופרים¹³⁵.

129. שוע"ר ס"ו.
 130. שוע"ר ס"ח. וכמו בחולה שמחללין עליו שבת בכל מיני רפואות, אף אם אינו ידוע אם תועיל לו הרפואה, ובלבד שידוע שמרפאה בשאר פעמים (קו"א סי' שו סק"א).
 131. ויקרא יח, ה.
 132. שם יט, טז.
 133. שוע"ר ס"ח. אבל ראה שוע"ר חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ז שתחילה כתב: ואפילו ליכנס בספק סכנה יש אומרים שצריך כדי להציל את חברו ממיתה ודאית, ואח"כ כתב בחצע"ג (וידוע הכלל שכל ספק שהיה לרבנו העמידו בסוגריים):
- "יש חולקין בזה, וספק נפשות להקל", ומשמע שאם רוצה להחמיר ולסכן עצמו הרשות בידו. אבל מלשון אדה"ז כאן בפנים משמע שאסור לו לסכן עצמו, אף אם רוצה להחמיר. וצ"ע.
 134. שוע"ר ס"ט. וראה גם שוע"ר סי' תז ס"ג. אבל במקום שאין חשש נפשות אם ישבתו שם אסור להם לחזור למקומם, ולכן רופא שנסע להציל חולה אסור לו לחזור לביתו עד מוצ"ש. וראה מנחת שלמה סי' פ.
 ח. אגרות משה ח"ד סי' פ.
 135. שוע"ר סוס"ז. וראה לעיל סי' שא סעיף ..

הצלה משמד

יא. מי שנודע לו בשבת שהוציאו את בתו מכיתו להוציאה מכלל ישראל - משים לדרך פעמיו להשתדל להשיבה, ואפילו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה, ואפילו אם הוא ספק אם ישיבנה, מפני שענין זה הוא כדבר שמחללין השבת אפילו בספק הצלה, שאין לך דבר שמחללין עליו השבת יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל, ותחלל שבתות כל ימיה, ומוטב לחלל עליה שבת אחת משתחלל היא שבתות הרבה.¹³⁶

יב. ואף אם הבת היא קטנה שאינה מחוייבת עדיין במצות - יחלל עליה להשיבה, שלא תחלל שבתות הרבה כשתגדל.¹³⁷

יג. ואף אם הבת או הבן הוא של איש אחר שאינו קרובו, ויש יכולת בידו להשתדל במצוה זו, אף שהוא ספק אם ישיב - משתדל בכל מה שאפשר, אפילו בעשיית מלאכות גמורות אם יצטרך להן.¹³⁸

הצלה מעברה

יד. ודוקא אם רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל, אבל אם אין רוצים להוציאו מכלל ישראל, אלא שאונסים אותו לעבור עברה אחת, אפילו לעבור עבודה זרה, ואחר כך יניחוהו להחזיק דתו - אין מחללין עליו שבת באיסור של תורה בשביל השבתו, בין הוא בעצמו בין אחרים, מפני שלא ניתנה שבת לדחות בשביל הצלת עברה חמורה ממנה.

אבל לחלל שבת באיסורי דברי סופרים - מותר אפילו לאחרים, כיון שהוא לא פשע. ואפילו אם אין רוצים לאנסו לעבודה זרה, אלא לעבור על מצות לא תעשה של תורה. אבל בשביל מצות עשה - אין דוחין שבות.¹³⁹

הרבה, שהוא חשוב גם כן כפיקוח נפש".
137. שו"ע"ר שם. שמתעם זה מחללין שבת

בשביל הקטנים (שם).

138. שו"ע"ר סי' שו סכ"ט. ולא אמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבידך, אלא כשחבירו פשע בזה ועל ידי פשיעתו בא לו האונס אחר כך .. אבל זה שהנכרים רוצים לאנסו לצאת מכלל ישראל לא פשע מאומה (שו"ע"ר שם).

139. שו"ע"ר שם. בשו"ע"ר סי' שו סכ"ט

136. שו"ע"ר סי' שו סכ"ט. שמתעם זה גם כן מחללין שבת בפיקוח נפש (שו"ע"ר שם). וראה שם קו"א סק"א ד"הכא צ"ע אם מחללין מספיקא, דהא אמרינן בגמרא פרק ב דיומא, דדוקא מ'וחי בהם' מוכח דמחללין מספיקא, אבל משום שאמרה תורה חלל עליו כו' - לא ידעינן בספיקא", אבל מסיים שם "ואפשר דלבתר דגלי לן קרא דמחללין מספק גבי פיקוח נפש, אם כן הוא הדין בשביל שישמור שבתות

סימן של

דיני יולדת בשבת

יולדת

א. יולדת היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה את השבת לכל מה שהיא צריכה, ובלילה מדליקין לה הנר¹. וקורין למיילדת ממקום למקום² ומיילדין אותה³.

ב. ומכל מקום, הואיל וכאבי היולדת דברים טבעיים הם, ואין אף אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו חכמים לשנות בכל מה שאפשר לשנות בו⁴.

יולדת גויה

ג. גויה עובדת עבודה זרה - אין מילדין אותה בשבת, אפילו בדבר שאין בו חילול שבת, מפני שמילדת בן לעבודה זרה⁵. ואם אי אפשר להמלט בלי איבה - מותר בדבר שאין בו חילול שבת⁶.

אותה מבעוד יום לבית הרפואה, ולא ימתין עד שיתגברו חבלי הלידה, כדי שלא יצטרך לנסוע בשבת (בדה"ש סי' קמ סק"ג).
 3. היינו שמושכין הולד מן הרחם (ראה שו"ע"ר סי' תקכ"ג ס"ג), אף שהולד לא נעקר לצאת, ובהוצאתו עוקר דבר מגידולו (ע"פ שו"ע"ר ס"ב).
 4. שו"ע"ר ס"א. ראה שם פרטי הדברים.
 5. ע"פ שו"ע"ר ס"ב.
 6. שו"ע"ר ס"ב. וכתבו פוסקי זמנינו (ראה שו"ת אג"מ ח"ד סי' מט. ועוד) שכיום מצד פירסום הידיעות בכלי התקשורת שיועצים הכל מה נעשה בכל מקום, הרי שיש חשש להסתה גדולה נגד היהודים בכל מקום שהם עד כדי חשש סכנת נפשות - מותר לילד ולרפאות גם ע"י חילול שבת.

בסופו כתוב: "וכל זה ביחיד אבל להציל רבים מעברה", וההמשך חסר, ונראה שיש אופנים שמותר לחלל שבת (גם באיסורי תורה) בשביל להציל רבים מעברה, אבל פרטי הדברים לא הגיע ליריבו.
 1. שו"ע"ר ס"א. כדי להפיג את פחדה ותתישב לבה ולא תסתכן מפחד לבה (ע"פ שו"ע"ר שם).
 2. ובימינו שהדרך ליילד בבית הרפואה - מותר לה לנסוע לבית הרפואה ברכב, ואם מפחדת לנסוע לבד ודורשת שגם בעלה או אמה יסעו איתה - מותר לבעלה או אמה לנסוע עמה כדי להפיג פחד, שהפחד מסכן את היולדת. ועדיף לנסוע ברכב הצלה (מד"א) מאשר רכב פרטי, אם לא יהיה עיכוב על ידי זה. והחכם עיניו בראשו, אם רואה התחלת חבלי לידה מערב שבת, יסיע

ד. ואפילו ישמעאלית שאינה עובדת עבודה זרה, ואין איסור לילד אותן בחול, מכל מקום בשבת אסור, אם אפשר להשמט בלי איבה?⁷

מאימתי נקראת יולדת

ה. מאימתי נקראת יולדת לחלל עליה את השבת? משתשב על המשבר⁸, או משעה שהדם שותת ויורד, או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלך, כיון שנראה אחד מכל אלו - מחללים עליה השבת לכל צרכיה שאפשר לעשותן כאן בלי עיכוב.

אבל לקרות מיולדת ממקום למקום⁹, שהוא דבר הצריך שהות ועיכוב - מותר מקודם לכן, משעה שמרגשת קצת אפילו בספק.

ומוב ליוזרה שכשתגיע האשה לחדש התשיעי - יזמן הכל מערב שבת, כדי שלא יצטרכו לחלל שבת¹⁰.

לאחר הלידה

ו. כל שלשה ימים הראשונים היא חשובה כמסוכנת ודאי, מפני שאיבריה מתפרקים ומרוסקת היא, לפיכך מחללים עליה את השבת.

ואפילו אומרת איני צריכה לחילול, אלא שחברותיה אומרות שצריכה - עושין לה כל צרכיה, שהדברים שעושים ליולדת בחול ידועים הם לכל.

אבל אם מיילדת או רופא אומרים שאינה צריכה לחילול - שומעים להם¹¹.

ז. משלשה ועד סוף שבועה, אמרה איני צריכה - אין מחללין, אפילו חברותיה אומרות שצריכה, לפי שאינה בחזקת מסוכנת לאותן דברים שרגילות חברותיה לעשות לה בחול, ואפשר שיכולה להמתין עד לערב.

אבל אם חכמה או רופא אומרים שצריכה - מחללין.

ואם היא אינה אומרת כלום, וחברותיה אינן יודעות - מחללין; אבל אם חברותיה אומרות שאינה צריכה - אין מחללין.

7. שוע"ר ס"ב.

אוטומטי. ג) רכב אוטומטי כשהגוי מכבה

8. היינו בשעת הופעת צירים סדירים, או כשיש ירידת מים.

את את הרכב. ד) אמבולנס. נהג יהודי שומר תורה ומצות קודם לנהג מחלל שבת.

9. ובימינו הסעת היולדת לבית הרפואה.

ראה בכל זה בספר תורת היולדת פרק יג.

סדר העדיפות בנסיעה לבית הרפואה כאשר

10. שוע"ר ס"ג.

הזמן אינו בהול: א) נהג גוי. ב) רכב לא

11. שוע"ר ס"ד.

ואם היא אומרת: צריכה אני, אפילו מאה רופאים אומרים שאינה צריכה - מחללין, כי "לכ" 12 יודע מרת נפשו"13.

ח. מסוף שבעה ואילך, אפילו אמרה צריכה אני - אין מחללין עליה, אלא הרי היא עד שלשים יום כחולה שאין בו סכנה¹⁴, שכל צרכיו נעשים על ידי גוי; חוץ מלענין מדורה, שאם היא צריכה לכך - עושים לה על ידי ישראל, מפני שהצינה סכנה היא לה כל שלשים יום, ואפילו בתקופת תמוז¹⁵.

ט. ימים אלו - אין מונין אותם מעת לעת, אלא אם ילדה ברביעי בשבת סמוך לערב, הרי כשמוגיע תחלת ליל שבת - הוא כבר יום רביעי ללידתה, אף-על-פי שלא כלו שלשה ימים מעת לעת עד סמוך לערב בשבת. וכן לענין שבעה ושלשים¹⁶.

יולדת שמתה

י. היושבת על המשבר ומתה - מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעין את בטנה ומוציאין הולד, שמא ימצא חי¹⁷. ואף-על-פי שרוב הפעמים הוא מת קודם לאמו, מכל מקום בפקוח נפש אין הולכין אחר הרוב, ולפעמים יוכל לחיות אחר מיתת אמו.

ועכשיו אין נוהגין כן אפילו בחול, מפני שאין אנו בקיאים במיתת האם בקרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, כי שמא נתעלפה ואם יקרעו בטנה ימיתוה, וצריכים להמתין, ובתוך כך ודאי מת הולד¹⁸.

סי' שו קו"א סוסק"א שמשמע שקיי"ל

כהר"ן בזה.

18. שוע"ר ס"ז. אבל בימינו שיש מכשירים שמאפשרים לקבוע בודאות ובדיוק את זמן מיתת האם, וגם אפשר לברר ולקבוע אם יש לעובר חיות - הרי זה ודאי פיקוח נפש ומחללים שבת להצלת העובר. ובלבד שהדבר יקבע ע"י רופא נאמן ומומחה בעצה אחת עם הרב הבקי בהלכה (פוסקי זמנינו הובאו דבריהם בפסקי תשובות סי' של אות ה).

12. משלי יד, י.

13. שוע"ר ס"ה.

14. לפי שבודאי אין שום סכנה מחמת הלידה לאחר שבעת ימים ללידתה (שוע"ר סי' תריז ס"ד).

15. שוע"ר ס"ה.

16. שוע"ר ס"ו. וראה גם שוע"ר סי' תריז ס"ה.

17. כלומר, שגם בשביל העובר מחללין מספק. ויתרה מזו כתב הר"ן (יומא ג, ב ד"ה וכתוב) בשם הבה"ג שגם בשביל עובר פחות מארבעים יום מחללין, וראה שוע"ר

הולד

יא. הולד שנולד בשבת - עושין לו כל צרכו: רוחצין אותו, ומולחין אותו שיתקשה הבשר, וטומנין את השליא כדי שיחם הולד, וחותכים את הטבור, שכל דברים אלו יש לו צער מהם אם לא יעשו אותם לו, וכיון שאין בהם מלאכה של תורה - התירו חכמים, אף שאין סכנה בדבר אם לא יעשו לו¹⁹.

יג. ביום הלידה - מיישרים אברי הולד של קיימא שנתפרק מחמת צער הלידה; אבל אחר כך - אסור, מפני שנראה כבונה.

אבל לכרכו בבגדיו כדי ליישר אבריו - מותר לעולם, מפני שדרכו בכך גם בחול ואינו נראה כבונה בשבת.

תינוק שאין כורכין אותו בחול ונתעקמו אבריו - אסור לכרכו בשבת כדי ליישרם²⁰.

סימן שלא

דיני מילה בשבת

מילה בזמנה

א. מילה בזמנה - דוחה את השבת, שנאמר¹: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" - "ביום", ואפילו בשבת. והפריעה היא מכלל המילה. והמציצה גם כן דוחה את השבת, מפני הסכנה².

ג. כל צרכי רפואות מילה - דינו כחולה שיש בו סכנה. אלא שלכתחלה צריך להכין מערב שבת, ואם לא הכין מערב שבת - מותר לעשות בשבת על ידי שינוי³.

מילה שלא בזמנה

ה. מילה שלא בזמנה, אפילו לא היה אפשר למולו קודם לכן, כגון שהיה חולה - אינה דוחה את השבת, שאפשר למולו אחר השבת, ולא יהיה שום חיסור מצוה בזה, שהרי בלא זה אינה בזמנה⁴.

ו. מי שנולד בערב שבת בין השמשות⁵ - אין מלין אותו בשבת, שהוא ספק שמיני ספק תשיעי, ואין דוחין שבת מספק.

ואפילו לא הוציא בבין השמשות אלא רוב ראשו, ובשבת יצא כולו - הרי זה כנולד בבין השמשות⁶.

קו"א סק"ג.

1. ויקרא ..

5. היינו בין שקיעה אמיתית עד לצאת ג' כוכבים בינוניים, כמבואר לעיל סימן רסא.

2. שוע"ר ס"א. וראה גם שוע"ר סי' שכח סנד"ד.

6. שוע"ר ס"ה. כי הולכים לפי רוב הראש. ולפי זה בזמננו שעושים רישום מדוייק של זמן הלידה - אין לסמוך על הרישום הרגיל, אלא יש לדעת במדוייק את זמן יציאת רוב הראש.

3. שוע"ר ס"א. הפרטים בזה - ראה שוע"ר שם.

זמן בין השמשות לשיטת רבנו - ראה לעיל סימן רסא סעיף א ובהערות.

4. שוע"ר ס"ד. ואף שאסור להניחו ערל אפילו יום אחד (שוע"ר סי' ס"ו) - אין בזה כדי לדחות את השבת, כי רק מצות המילה בזמנה דוחה שבת, ובזה "לא יהיה שום חיסור מצוה", כלשון רבנו כאן. וראה גם שוע"ר סי' רמז קו"א סוסק"א. סי' תמו

נולד מהול

ז. נולד כשהוא מהול, שצריך להטיף ממנו דם ברית - אינו דוחה שבת, מפני שאין זה חיוב ברור מן התורה.⁷

יוצא דופן

ח. יוצא דופן⁸ הואיל ואין אמו טמאה לידה - יש להסתפק אם נימול בשמיני או מיד שנוולד, שהרי התורה סמכה מילה בשמיני לטומאת היולדת, לפיכך נימול הוא בשמיני מספק, אבל אינו דוחה את השבת מספק. וכן הדין בנכרית שילדה ואחר־כך נתגיירה.⁹

מכשירי מילה

מ. אין דוחה את השבת אלא מילה עצמה, שאי אפשר לעשותה מערב שבת, אבל כל מכשירי מילה, כגון: תיקון האיזמל, והבאתו אצל התינוק, ושחיקת סממנים, כיון שאפשר לעשותם מערב שבת - אינן דוחים את השבת, אפילו אם נאנס ולא עשאים, או שעשאים ונאבדו.¹⁰

אבל אם היה לו כמון שחוק או סמנים שחוקים מבעוד יום, ומלו את הקטן, ואחר־כך נתפזרו - שוחקן בשבת מפני הסכנה.¹¹

י. ואפילו איסור דברי סופרים - לא התירו לצורך מצות מילה, אפילו אם תדחה המילה לגמרי בשביל כך, כגון: להביא איזמל מחצר שאינה מעורבת, או לישא התינוק דרך שם, שהעמידו חכמים את דבריהם אפילו במקום כרת.¹²

יא. אבל מותר לומר לנכרי לעשותו, שלא גזרו על שבות דשבות במקום מצוה. ואפילו אם הוא דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה, כגון: לתקן האיזמל, או להביאו דרך רשות הרבים גמורה - יש לסמוך על דברי המתירים אמירה לנכרי במקום מצוה, כיון שמילה שהיא עצמה דוחה שבת - יש לסמוך על דבריהם אף לענין מכשיריה, אם אי אפשר למול היום בענין אחר.¹³

7. שוע"ר ס"ו.

9. שוע"ר שם.

8. כלומר נולד בניתוח קיסרי. אבל הנולד

10. שוע"ר ס"ז.

ע"י מלקחיים או וואקום - מילתו דוחה

11. שוע"ר ס"א.

שבת (ראה אנציקלופדיה רפואית ח"ב ע')

12. שוע"ר ס"ז.

13. שוע"ר שם.

(153).

הבאת התינוק לבית הכנסת

יב. יש אוסרין להוציא התינוק מביתו לבית הכנסת דרך כרמלית או חצר שאינה מעורבת אפילו על ידי נכרי, שאין בהוצאה זו צורך מצוה, שהרי אפשר למולו בביתו.

ויש מתירין בזה, משום "ברב עם הדרת מלך"¹⁴. ויש לנהוג כן במקומות שנוהגים להביא התינוק לבית הכנסת, על ידי שאחד נותנו לחברו וחברו לחברו בפחות מארבע אמות; ויוציאוהו מרשות היחיד על ידי נכרי ויכניסוהו לבית הכנסת על ידי נכרי¹⁵.

סכין של מילה

יג. איימול של מילה - הוא מוקצה מחמת חסרון כים, ואסור למלטלו אלא לצורך המילה, ולא כדי להצניעו, ואפילו לצורך גופו ומקומו, וכל שכן שלא לצורך כלל¹⁶. ומכל מקום בעודו בידו כשמל בו - רשאי למלטלו לכל מקום שירצה להצניעו שמה¹⁷.

אבל אסור לרחצו אפילו בעודו בידו, שאין מדיחין כלים בשבת אלא לצורך היום¹⁸.

14. משלי יד, כח.

15. שוע"ר ס"ח. או ע"י שיעמדו שתי נשים בפנים ואחת מהן תושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה טפחים שהן מקום פטור, והשניה תטול התינוק מבפנים ותושיטנו לחוץ ותניחנו על ידי האשה הפשוטות לחוץ למעלה מעשרה, ואח"כ תניח את התינוק על ידי אשה אחרת העומדת בחוץ שידיה למעלה מעשרה, ואח"כ תחזור העומדת בחוץ ותניחנו על ידי חבירתה וחבירתה על ידי חבירתה בפחות פחות מארבעת אמות והכל למעלה מעשרה, וכשיגיעו לפני חצר בית הכנסת שהיא רשות היחיד - תחזור אשה אחת ותעמוד בפנים ותושיט ידיה לחוץ למעלה מעשרה

והעומדת בחוץ תניחנו על ידיה שהן מקום

פטור (שוע"ר ס"י שמז ס"ז).

16. ראה גם לעיל סימן שח סעיף ..

17. אבל אסור להניחו בתוך תיק שיש בו גם דברים המותרים בטלטול, על סמך שיטלטל אח"כ את התיק ביחד עם הסכין, כדין בסיס להיתר ולאיסור, שהרי בבסיס להיתר ואיסור לכתחילה יש לנצר האיסור ורק אח"כ לטלטל את הדבר המותר, כמבואר בשוע"ר ס"י שח ס"ה, וכל שכן שאין לו להניחו שם. וראה שו"ת רעק"א ס"י כד.

18. שוע"ר ס"י. ראה גם לעיל סימן שכג סעיף .. יש לעיין בפוסקים איך מנקים הדם שעל הסכין?

רחיצת התינוק

יך. דין רחיצת התינוק בשבת כדין רחיצת כל אדם, שאסור אפילו בחמין שהוחמו מבעוד יום, אלא פניו ידיו ורגליו¹⁹.

המוהל

מזן. אדם שלא מל מעולם - לא ימול בשבת, שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת²⁰. אבל אם מל כבר פעם אחת - מותר לו למול בשבת²¹.

מזן. מי שמל ולא פרע מעולם - אסור לפרוע בשבת²².

שעליו מוטל למול בנו, ונוח לו מה שבנו
ניתקן בשבת על ידי מילה זו (שם).
22. שוע"ר שם.

---

19. כדלעיל סימן שכו סעיף ..
20. ע"י שחובל ומוציא דם, כדלעיל סימן
שטז סעיף ..
21. שוע"ר סי"ג. ואפילו הוא אבי הבן

סימן שלב

שלא לילד בהמה בשבת

ליילד בהמה

א. אין מילדין את הבהמה¹ בשבת. ולא אפילו מסעדין, דהיינו לאחוז בולד שלא יפול לארץ. וכן שאר צרכי הולד - אסור לטרוח בהם בשבת².

הטיפול בה

ב. אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה, ולא סכין מכתה בשמן, שאסור לטרוח בשביל בהמה; ואם לא נתרפאה המכה שיש לה צער ממנה - מותר לטרוח בשבילה³.

ג. אין מגרדין הבהמה במגרדת בשבת ויום טוב, מפני שמשרת שער וחייב משום גוזז; ואף שהוא אינו מתכוין להשיר שער, מכל מקום כיון שהוא דבר מוכרח, שכשמגרד במגרדת הוא משיר שער - הרי זה אסור⁴.

לרפאותה

ד. אף על פי שגזרו על כל רפואה משום שחיקת סמנים, ברפואת בהמה לא גזרו, מפני שאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו שיבא לשחוק סמנים, [לפיכך] אם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת - יכול להריצה בחצר כדי שתתיגע ותתרפא⁵.

יתר פרטי דיני בהמה נתבארו לעיל סימן שה.

-
1. דהיינו למשוך הולד מן הרחם (שוע"ר	טורה שבת.
סי' תקכ"ג). וראה שוע"ר סי' של ס"ב	3. שוע"ר ס"ב.
שאם לא נעקר הולד לצאת יש בזה משום	4. שוע"ר סי' תקכ"ג. וראה גם שם סי'
עוקר דבר מגידולו.	תצח סכ"ג.
2. שוע"ר ס"א. סי' תקכ"ג שם. ועל ידי גוי	5. שוע"ר ס"ג.
נראה שמותר כל דבר שאיסורו הוא משום	

סימן שלד

דיני דליקה בשבת

הצלה

א. נפלה דליקה בשבת - גזרו חכמים שלא יצילו כלום מפניה, אפילו למקום המותר במלטול, וחפצים המותרים במלטול, שאם יהיה מותר להציל כל חפציו - יש לחוש שמחמת טרדת ההצלה, שהוא בהול ונחפו להציל, ישכח שהיום שבת ויבא לכבות הדליקה¹.

צרכי שבת

ב. ואפילו אוכלים ומשקים - לא יציל אלא מה שצריך לו לאותו שבת בלבד, כגון: אם נפלה בליל שבת קודם הסעודה - מציל מזון שלש סעודות, ובשחרית - מזון שתי סעודות; וכמנחה - מזון סעודה אחת².
ואם מוציא הכל בפעם אחת, דהיינו בכלי אחד - מותר להציל יותר משלש סעודות³.

ג. מותר להציל כלי תשמישו הצריכים לו היום, כגון כוסות וקיתונות וכווצא בהם משאר כלי סעודה⁴.

ד. ואפילו על ידי גוי אסור להציל יותר משלש סעודות וכלי תשמישו הצריכים לו היום⁵.

ה. כל הצלה שאמרנו אינה אלא לחצר אחרת המעורבת עם חצר זו, אבל לא לשאינה מעורבת, ואין צריך לומר לכרמלית, שלא התירו איסור דברי סופרים בשביל שלש סעודות של שבת, אלא ההצלה בלבדה⁶.

בגדים

ו. וכל זה במזונות וכלי תשמישו הנישלים ביד, אבל בגדים שיכול ללבשם - מותר לו ללבוש ולעטוף כל מה שיכול לעטוף, ומוציא ופושט וחוזר ולובש

1. שוע"ר ס"א.

2. שוע"ר שם.

3. ע"פ שוע"ר ס"ו.

4. שוע"ר ס"ח.

5. שוע"ר סכ"ה, ע"ש הטעם.

6. שוע"ר ס"ט.

ומוציא אפילו כל היום כולו, שכיון שלא התירו להציל אלא בדרך לבישה - זכור הוא ולא יבא לכבות. ואפילו לרשות הרבים מותר לו להוציא בדרך לבישה⁷. ויכול לומר לאחרים: בואו הצילו לי, והם לובשים כל מה שיכולים ללבוש, ועוטפים כל מה שיכולים לעטוף, ומוציאים ופושטים וחוזרים ולובשים ומוציאים⁸.

כתבי הקדש

ז. כל כתבי הקדש⁹ מצילין אותם מפני הדליקה, מפני האזכרות שבהם¹⁰. וכן מצילין הספרים של תורה שבעל פה וכל הברכות והתפלות¹¹.

תורה שבכתב קודמת להציל לתורה שבעל פה¹².

מ. מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין¹³.

ואם יש בתוכם מעות - לא הצריכוהו לנער המעות מהם, כי שמא בתוך כך תתחזק הדליקה ולא יוכל להצילם כלל¹⁴.

י. יש מתירין לומר לגוי להציל ספרי קדש ותפילין ומוזוות אפילו דרך רשות הרבים, שלא גזרו על שבות אמירה לגוי במקום בזיון כתבי הקדש¹⁵.

מעות ושאר מוקצה

יא. מעות או שאר דברים המוקצים - אסור לטלטלם ולהצילם מפני הדליקה¹⁶. ויש מתירין להניח עליהם בשעת הדליקה ככר או שאר דבר שמותר להצילו, ונוטלם ומצילם על ידי כך מבית שהדליקה בו לחצר המעורבת, שמפני הפסד הדלקה הקילו שיהיו המעות או שאר דברים המוקצים טפלים לדבר המותר שעליהם, והרי זה כמציל דבר המותר בלבדו. ויש לכמוך על זה במקום הפסד מרובה¹⁷.

-
7. שוע"ר ס"י.
 8. שוע"ר שם.
 9. היינו כ"ד ספרים שבתנ"ך.
 10. חוץ ממגילת אסתר שאין בה אזכרות, ואין בה קדושה אלא אם כן נכתבה כהלכתה (שוע"ר ס"ב).
 11. שוע"ר ס"ב.
 12. שוע"ר ס"ד.
 13. אף שהתפילין הם מוקצה ככלי שמלאכתו לאיסור, הרי במקום שיכולים לבא לידי בזיון התירו לטלטל התפילין אף לצורך עצמן (כדלעיל סי' שח סעיף ..).
 14. שוע"ר ס"ח.
 15. שוע"ר ס"ט. ואף שלא התירו להצילין לכרמלית אע"פ שאין איסורם אלא שבות מד"ס, אינה דומה שבות הנעשה ע"י ישראל לשבות אמירה לגוי (שם).
 16. ע"פ שוע"ר ס"ב.
 17. ע"פ שוע"ר ס"ח.

בתים הקרובים לדליקה

יב. כמה דברים אמורים? בבית שהדליקה בו, אבל בתים הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה - יכולים להציל כל מה שירצו, לפי שהם אינן בהולין כל כך שישכחו השבת מחמת טרדת ההצלה¹⁸.

יג. בבתים הקרובים לדליקה, יש להקל להציל מעות או שאר דברים המוקצים החשובים¹⁹ מפני הדליקה, לפי שאדם בהול על ממונו ובודאי יצילם מהפסד, ואם לא נתיר לו להציל על ידי טלטול מוקצה - יבא לידי איסור חמור, שיכבה הדליקה. אבל להוציא דרך כרמלית אין להקל כלל²⁰.

גרם כיבוי

יד. אף על פי שאסור לגרום כיבוי, במקום הפסד התירו לגרום כיבוי²¹ באחד מושני הדברים:

או שיהיו המים בתוך הכלים, כגון כלי חרס חדשים מלאים מים, שאינם יכולים לקבל האש²², וכשמגיע האש אליהם הם מתבקעים ומכבים את הדליקה, שנמצא האש הוא שמכבהו והאדם אינו אלא גורם בעלמא, שהרי כשנתן המים בכלים אלו היה הפסק מחיצה בין המים לאש, דהיינו דופני הכלים.

או אפילו אין המים בתוך כלי, אלא שהוא בענין שאין המים מכבים מה שהודלק כבר, אלא שהם מונעים האש מלשרוף יותר, כגון טלית שאחזו בה האש - מותר ליתן משקה²³ על הטלית רחוק קצת מן האש, שכשיגיע שם האש לא יוכל לשרוף יותר, ומאליו יכבה²⁴.

18. שוע"ר ס"ב.

19. כל שיש בו הפסד מרובה אם לא יצילם (שוע"ר סוס"ב וסוסי"ח).

20. לפי שהרבה חולקין על היתר זה, אבל בטלטול מוקצה יש להקל, לפי שיש אומרים שלא גזרו כלל טלטול מוקצה במקום הפסד מרובה (שוע"ר ס"ב).

21. שוע"ר סי' רסה ס"ו ובקו"א סק"ג. סי'

שלד סכ"ב. סי' תקיד ס"ט. וכן לצורך גדול (שוע"ר סי' רסה קו"א שם. סי' תקיד קו"א

סק"ג). או לצורך מצוה (שוע"ר סי' תקיד

שם).

22. וכן כל כלי שאינו עמיד בפני האש, כגון כלים מפלסטיק או מניילון.

23. שאינו מלבן, אבל מים או שאר משקה המלבן - אסור ליתן על הטלית, משום גזירת סחיטה או משום ששריית הבגד זהו כיבוסו (שוע"ר סכ"ג).

24. שוע"ר סי' רסה ס"ח. ועד"ז בשוע"ר כאן סעי' כב"ג.

מזן. טלית מקופלת שאחזו בה האש - פושטה ומתכסה בה, כדי שלא יתפשט האש יותר²⁵; ולא ירוץ ויקפוץ וינענע אותה אנה ואנה כדי שיכבה, אלא מתכסה בה כדרכה.

וכן ספר תורה שאחזו בו האש - פושטו וקורא בו כדי שלא יתפשט בו האש יותר, ובלבד שלא ינענע אותו אנה ואנה²⁶.

מזן. תיבה שאחזו בה האש מצדה האחד - מותר ליטול עור של גדי המותר בטלטול²⁷ ולפרוס אותו עליה סמוך לאש, כדי שלא יתפשט האש יותר, שהעור הוא מתחרך ואינו נשרף ומגין על התיבה²⁸.

יז. גר שיש בו שמן שנפל על השלחן וחושש שלא ישרף השלחן - אסור לנער השלחן להפיל הנר מעליו, לפי שאי אפשר שלא יתקרב השמן קצת אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר, או יתרחק קצת ממנו ויש בו משום מכבה, וכל שכן אם ישפוך ממנו קצת²⁹.

יח. אבל אם הנר של שעוה וכיוצא בו, או שכלה השמן מהנר ונשאר רק פתילה דולקת - מותר לנער השלחן להפיל הנר ממנו, אם השלחן לא נעשה בסיס להנר המונח עליו³⁰. אבל אם השלחן נעשה בסיס להנר המונח עליו³¹ - אסור לנער.

ואם נפל הנר על המפה שעל השלחן - יכול לנערה שיפול הנר מעליה, שהמפה לא נעשית בסיס לו³².

כיבוי דלקה על ידי גוי

ימ. אסור לומר לגוי לכבות הדליקה משום הפסד ממונו³³, לפי שהדבר בהול

שיכבה על ידי נכרי או טלטול מן הצד, שבמקום הפסד ניתן לסמוך על המקילים לומר שבאופן זה אין השלחן נעשה בסיס לנר (שוע"ר סי' רעז ס"ו).

31. שהניח הנר על השלחן על דעת שישאר שם כל השבת, ולא היה מונח שם לחם או שאר דבר חשוב בבין השמשות (שוע"ר שם).

32. ע"פ שוע"ר סי' רעז ס"ו.

33. אפילו להאומרים שמלאכה שאינה

25. ואף אם על ידי זה נכבה מה שנדלק כבר - אין בכך כלום, כיון שאינו מתכוין לכך ולאו פסיק רישיה הוא (שוע"ר סכ"ד).

26. שוע"ר שם.

27. כדלעיל סי' שח סעיף ..

28. שוע"ר סכ"ב.

29. ע"פ שוע"ר סי' רעז ס"ה.

30. כגון שהיה מונח על השלחן גם לחם כל בין השמשות. וכן אם בשעה שהניח הנר על השלחן חשב לסלק הנר אחר

ונחפו הוא מאד להציל ממונו ואין לבו עליו, ואם נתיר לו כלום, אף הוא לא יתן דבריו לשיעורים ויבא לכבות בעצמו.

אבל מותר לומר לו לכבות מפני ספרים, אם אי אפשר בענין אחר³⁴.

ב. גוי שבא לכבות מעצמו - אין צריך למחות בידו, לפי שהגוי יש לו שקול הדעת, ששוקל בדעתו שכך ראוי לו לעשות, מפני שישתכר בו עכשיו או לאחרי זה ולהנאת עצמו הוא מתכוין³⁵.

בא. והתירו לומר בפני הגוי: כל המכבה אינו מפסיד. ואם אינו כאן - יכול לקרותו לכאן ולומר כן בפניו³⁶.

על ידי קטן

בב. קטן שבא לכבות - צריך למחות בידו, אפילו לא הגיע לחינוך, ואפילו אין אביו שם, לפי שהקטן אין לו שקול הדעת שיתכוין להנאת עצמו, אלא כיון שיודע שדליקה זו היא הפסד לאביו, או לישראל אחר - הרי הוא מכבה מן הסתם בשבילו, כדי לעשות לו נחת רוח³⁷.

בחשש פיקוח נפש

בג. במקום שיש חשש ספק סכנת נפשות - מותר לכבות הדליקה בשבת. וכן נוהגין³⁸.

ואם רוצים להחמיר על עצמן ולעשות תשובה על זה³⁹ - אין מניחין אותם, כדי שלא ימונע מלכבות⁴⁰.

וראה גם שמירת שבת כהלכתה פ"ל הערה (לה).

35. שוע"ר סכ"ו.

36. שוע"ר סכ"ז.

37. שוע"ר סכ"ו.

38. שוע"ר סכ"ח. סי' תקיד ס"א. ובמקרה זה מותר גם להזעיק בטלפון את כוחות ההצלה.

39. על ידי תעניות.

40. שוע"ר סכ"ח.

צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, והכיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה (שוע"ר סכ"ה).

34. שוע"ר שם. ומשמע שהוצאה לרשות הרבים ע"י גוי עדיף מכיבוי ע"י גוי (בדה"ש סי' קמא סק"ה). וראה תהל"ד סקל"א). וכן בבית שיש בו מזוזות קבועות שיש בהסרתן איסור משום סותר - נוהגין לומר לנכרי לכבות הדלקה מפני המזוזות (לחם הפנים על קיצור שו"ע סי' פה סק"ב).

כד. נפלה דליקה בחצר אחרת⁴¹ וירא שמא תעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה, כגון שיש בה חולה או קמנים⁴² ואין שהות להבריחם מרם שתגיע לה הדליקה - מכבין כדי שלא תעבור⁴³.

ואפילו אפשר להבריחם דרך רשות הרבים גמורה - מוטב לכבות, מפני שהכיבוי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, והוצאת חולה או קמנים שאינם יכולים לילך הוא מלאכה גמורה⁴⁴.

במקום היזק הגוף של רבים

כה. גחלת של מתכת - לא שייך בה כיבוי מן התורה, הואיל ואינה בוערת⁴⁵, אבל אסור לכבותה מדברי סופרים. ואם היא מונחת במקום שרבים נזוקים בה - מותר לכבותה, שבמקום היזק הגוף של רבים - לא גזרו.

כו. גחלת של עץ - שייך בה כיבוי; ואם היא מונחת במקום שרבים נזוקים בה, להמחייבים מלאכה שאינה צריכה לגופה - אסור לכבותה, שאיסור של תורה לא הותר לעולם אלא במקום פיקוח נפש בלבד.

אבל להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי סופרים - מותר לכבותה, שבמקום היזק הגוף לא גזרו. וכן עיקר. ואף-על-פי-כן כל בעל נפש יש לו להחמיר לעצמו⁴⁶.

41. אפילו של גוי (שוע"ר סכ"ח).

42. שאינם יכולים לילך ברגלם כלל, כדלעיל סי' שא סעיף ..

43. ובזמנינו בבנינים רבי קומות, שכל דליקה בבית אחד משפיע על הבתים האחרים, ויש חשש שתעבור השריפה לבתים האחרים או שהעשן יתפשט לבתים האחרים ויכול לגרום לחנק ח"ו - מותר לקרוא בטלפון למכבי-אש שיבואו לכבות הדליקה.

44. שוע"ר סי' שכט ס"א. ומשמע שאם יכולים לילך בכח עצמם שאז האיסור אישא אותם הוא מדברי סופרים (כדלעיל סי' שא שם ..), אזי עדיף להבריחם אפילו על ידי שישאו אותם ברשות הרבים מאשר לכבות הדליקה.

45. וראה גם שוע"ר סי' תקי ס"ח: שאין שייך כיבוי במתכת שאף אם לא יכבנו לא ישרף ולא יעשה פחם. וראה שוע"ר סי' שיח ס"ז: המחמם את המתכת עד שנעשה גחלת אינו חייב משום מבעיר אלא משום מבשל.

וראה שוע"ר סי' תצה סוס"ב ובקו"א סק"ב שגדר הבערה אינו כליון העצים אלא הוצאת האש וריבוי, ולפי סברא זו יש איסור הבערה מהתורה בחוט מתכת לוחט שבנורה חשמלית או בגוף חימום, הואיל והמתכת בוערת אף שאינה מתכלה. וראה בענין זה באריכות באנצ"ת כרך יח בערך חשמל אות ג.

46. שוע"ר סכ"ט.

סימן שלז

דיני כיבוד הבית

כיבוד

א. אסור לכבד הבית אם הוא קרקע שאינו מרוצף, שמא יש גומות בבית, ופסיק רישא הוא, שאי אפשר שלא ישווה הגומות.¹

ב. ויש מחמירין אפילו במרוצף, גזרה משום שאינו מרוצף. וכן נוהגין במדינות אלו, ואין לשנות. אבל נוהגים להקל לכבד על ידי [מכבדות] קלים שאינן משוין גומות.²

ג. [ולדברי הכל] אסור לכבד הבית או הבגדים במכבדות העשויים מקסמים³, שלא ישברו קסמיהם בפסיק רישיה, והרי זה סותר כלי⁴. ואף שמקלקל פטור, מכל מקום אסור מדברי סופרים. ולא התירו אלא במכבדות שאינן נשברות.⁵

ד. ומותר לכבד אפילו עפרורית וקליפי אגוזים וכיוצא בהם מהדברים האסורים בטלטול, מפני שהם לו כגרף של רעי שהתירו לו להוציא לאשפה מפני כבודו.⁶

ה. מותר לרביץ הבית⁷, כיון שאינו מתכוין להשוות הגומות אלא שלא יעלה האבק, ואינו פסיק רישיה.⁸

שטיפה

ו. אין סכין את הקרקע, ואין מדיחים אותו, ואין נופחים הקרקע, שמא יבא להשוות גומות. ואפילו במרוצף אסור, אף לדברי המתירין בכיבוד, לפי

-
1. ע"פ שוע"ר ס"ב וקו"א סי' רעז סק"א. (שוע"ר ס"ב).
  2. שוע"ר ס"ב. וצ"ע בימינו במטאטא מברשת העשוי משער סינטטי.
  3. כמו מטאטא מקש.
  4. וראה גם שוע"ר סי' שח סנ"ה.
  5. שוע"ר ס"ג.
  6. שוע"ר ס"ב.
  7. היינו שמולף מים בקרקעית הבית.
  8. שוע"ר ס"ב.

שדברים אלו אין בהם צורך כל כך כמו בכיבוד, לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסרו הכל⁹.

בכיבוד ואף יותר מזה. וראה גם שש"כ פי"ב ס"מ. אבל לפי המבואר לעיל שנוהגים להחמיר בכיבוד אף במרוצף, צ"ע האם אפשר להקל בזה יותר מבכיבוד.

---

9. שוע"ר ס"ד. ואם נשפכו מים על הרצפה או שנשטף הבית במי גשמים – מותר להוציא המים ע"י מגב, כיון שאין כוונתו להדיח הבית, וגם יש בזה צורך כמו

סימן שלח

דברים האסורים בשבת משום השמעת קול

קול של שיר

- א.** אסור להשמיע קול של שיר [על ידי מעשה¹], גזרה שמא יתקן כלי שיר².
- ב.** איזהו קול של שיר? כל שמתכוין להשמיע בנעימות קצת כדרך שיר, כגון לתת מים בכלי מלא נקבים ומטיף על כלי מתכת כפוי טיף אחר טיף אחר טיף, כדי שישמע קול נעים בשביל שישן - אסור לעשות כן, מפני שהוא כעין קול של שיר³.
- ג.** אבל אם אינו כעין קול של כלי שיר, שאינו בנעימה ובנחת⁴ - מותר. וכן להקיש על הדלת כדי שיפתחו לו, וכן כל כיוצא בזה מקול שאינו דרך שיר⁵ - מותר להשמיעו⁶.
- ד.** ומותר לשחק בעצמות אף על פי שמשמיע קול, הואיל ואינן מתכוונים לשיר⁷.

3. שוע"ר ס"א.
 4. כגון שמטיף בחוזק כדי שיקץ הישן (ס"א).
 5. כגון לדפוק על הבימה כדי להשתיק הציבור - מותר.
 6. ס"א.
 7. שוע"ר ס"ו. וראה על דרך זה בסעיף ז: "אע"פ שהגלגל משמיע קול אינו קול של שיר".
 מדברי רבנו כאן לא ברור לאיזה משחק כוונתו, אבל מדברי המג"א סק"ח משמע שמדובר במשחק השחמט, והשמעת הקול שבמשחק הכוונה כנראה להכאה שמכים על הלוח בשעה שעושים מהלך. וכן כל משחק שיש בו השמעת קול כגון חמש אבנים סביבון וכיו"ב - מותר לשחק בהם, כיון שאינן מתכוונים להשמיע קול של שיר.

1. שוע"ר ס"ב. החל מכלי שיר עצמם שאסור לנגן בהם (שוע"ר סי' שח ס"כ), ואפילו שלא בכלי שיר, כל שעושה איזה מעשה בשביל להשמיע קול של שיר - אסור, ואין היתר להשמיע קול של שיר אלא בפה בלבד (שוע"ר ס"א), ולענין מחיאת כפים - ראה לקמן סעיף .. והערה ..
 2. שוע"ר ריש ס"א. אבל תקיעה בשופר אסורה בשבת משום עובדין דחול ולא משום שבות (ראה שוע"ר סי' תקפח ס"ד. סי' תקפט ס"ב. סי' תקצו ס"ב. סי' תרכג ס"א). והטעם כתב הט"ז סי' תקפח סק"ה "דקול השופר לא ניתן לשיר, אלא לתקועי של מצוה, על כן לא גזרו כן". וראה שלחן המלך הערות וביאורים לסי' תקפח ס"ד הע' 1).

בבלי המיוחד לכך

ה. יש אומרים שבבלי המיוחד לכך אסור להשמיע קול [אף אם אינו מכוין לקול של שיר], גזרה שמא יתקנו⁸, כגון להקיש על הדלת במטבעת הקבועה בה אף שאינו מכוין לקול של שיר. ולכן אסור לשמש להכות על הדלת לקרוא לבית הכנסת על ידי כלי המיוחד לכך, אלא מכה בידו על הדלת. וכן נוהגין⁹.

ו. אין איסור להשמיע קול בבלי המיוחד לכך, אלא כשצריך לקול זה, והוא מתכוין להשמיעו, ואפילו אינו קול של שיר, אבל אם אינו מתכוין להשמיע קול כלל באותו כלי, מפני שאין צריך לו כלל, אלא שהקול נשמע מאליו כשנוטל הכלי, כגון זוג שיש בו עינבל, ומטבעת שיש בה עופרת משמיע קול - מותר ליטול ולהניח¹⁰ אף שמשמיעים קול על ידי זה¹¹.

ז. ואפילו לילך לבוש בבגד שקבוע בו זוג המשמיע קול של שיר - מותר, כיון שאינו מתכוין לכך¹².

ח. וכן מותר לתלות בשבת על הפרוכת רצועה שבה תלויים פעמונים כדי להשמיע קול לאנשי בית הכנסת בשעה שמוציאים הספר תורה כדי שישמעו ויקומו, שהפותח הארון אינו מתכוין כלל כדי להשמיע קול¹³.

לצורך מצוה

ט. ואף אם מתכוין לכך - אין לאסור, כיון שהוא צורך מצוה שישמעו העם ויקומו, והרי אפילו לצורך חולה שיישן התירו להשמיע אפילו קול שיר¹⁴, וכל לשכן לצורך מצוה ואינו קול שיר, אלא שהוא בבלי המיוחד לכך בלבד¹⁵.

וראה גם לעיל שם סעיף ..).

11. ס"א.

12. שוע"ר ס"א. וראה לקמן סעיף ..

13. אף שהתולה פעמונים מתכוין

שישמיעו קול בפתיחת הארון (שוע"ר ס"א).

14. לקמן סעיף ..

15. שוע"ר ס"א. ולענין להשמיע קול של

שיר לצורך מצוה (שלא בבלי המיוחד

לכך), ראה לקמן סעיף .. והערה ..

אבל משחקים העומדים להשמיע קול כגון צפצפה רעשן וכל כיוצא בזה - אסורים לשחק בהם, כדין כלים העומדים להשמיע הקול כדלקמן סעיף ..

8. שוע"ר ס"א. וראה גם שוע"ר סי' רנב סט"ז.

9. שוע"ר ס"א. ויש מקומות נוהגין שמכה בשבת בבלי אחר שאינו מיוחד לכך (שם).

10. היינו לצורך גופו או מקומו, ככל כלי שמלאכתו לאיסור (שוע"ר סי' שח ס"ב.

שעון

י. שעון המשמיע קול - אסור לערכו בשבת, משום שמשמיע קול של שיר, ועוד שהוא בכלי המיוחד לכך¹⁶.
אבל מבעוד יום - מותר לערכו ולהכינו כדי שילך ויקשקש כל השבת¹⁷.

לצורך תינוק

יא. אסור לקשקש באגוז או לשחק בזוג לתינוק כדי שישתוק, גורה שמא יתקן כלי שיר¹⁸.
יב. זגין הארוגים או תפורים בכסותם של קטנים, אם יש בהם עינבל העשוי להשמיע קול - אסורים ללבשם בשבת¹⁹.

לצורך חולה

יג. התירו להשמיע קול של שיר לצורך חולה שיישן, כגון לתת מים בכלי מלא נקבים ומטיף על כלי מתכת כפוי טיף אחר טיף טיף, כדי שישמע קול נעים וישן²⁰.

מחיאת כפיים וריקוד

יד. אין מספקין כף על ירך, ואין מטפחין כף אל כף, בין לשמחה אפילו בנשואין,

ליתן לו את הזוג בידיו, שהרי זה כמאכילו איסור בידים (ע"פ שו"ע"ר סי' שא שם. סי' שלד סכ"ו. סי' שמג סעי' א"ב, י. וראה עוד לקמן סי' שמג סעיף ..).
19. שו"ע"ר סי' שא סכ"א. ואף שכאן עושה זאת הקטן ואין אנו מצווים להפריש הקטן מחלול שבת, מכל מקום אסור ליתן לו מלבוש זה שהזוג ארוג בו, שהרי זה כמאכילו איסור בידים (שו"ע"ר שם). ודוקא אם כוונתו להשמיע הקול, אבל אם אינו מתכוין להשמיע הקול - מותר אף לגדול, כדלעיל סעיף ..
20. ע"פ שו"ע"ר ס"א.

16. ואפילו אם אינו משמיע קול של שיר (ראה שו"ע"ר סי' רנ"ב ט"ז).
17. שו"ע"ר ס"ד. וראה גם לעיל סי' רנב סעיף ו. ולענין להפסיק שעון המצלצל בשבת, ראה שו"ת אז נדברו ח"ג סי' לו שאם עובד על חשמל או בטריה - אסור להפסיקו, ואם הוא שעון מיכני - מותר להפסיקו^{ע"י} סגירת הנצרה.
18. שו"ע"ר סי' שלט ס"ב. וראה גם שו"ע"ר סי' שא סכ"א. ותינוק העושה זאת להנאתו, אם הוא תינוק שהגיע לחינוך - אביו חייב להפרישו, אבל אחרים אין צריכים להפרישו. ואם התינוק אינו בר הבנה עדיין - אין אביו מצווה להפרישו, אלא שאסור

בין לאבל, גזרה שמא יתקן כלי שיר לשורר או לקונן²¹. ואם מספק ומטפח כלאחר יד - מותר²².

מז. ואפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, כגון אלו שמכין באמה על הגודל ועושין בזה תנועות עריבות - אסור, גזרה שמא יתקן כלי שיר²³.

מז. וכן אסור לרקד בשבת מטעם זה, ואפילו בנישואין. אבל בשמחת תורה - מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים לתורה, משום כבוד התורה²⁴.

יז. ועכשיו שנהגו ההמון לספק ולטפח ולרקד בכל מיני שמחה - אין מוחין בידם, לפי שבודאי לא ישמעו, ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזוידים.

ויש שלמדו עליהם זכות לומר שעכשיו אין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר, ולא שייך לגזור שמא יתקן כלי שיר שדבר שאינו מצוי הוא כלל²⁵.

בפה

יח. וכל זה במשמיע קול על ידי מעשה, אבל בפיו - מותר להשמיע קול של שיר. ואפילו אינו כדרך שירה בפה, אלא כקול כלי זמר, או כקול צפור, כגון אלו שקורין לחביריהם ומצפצפין כצפור אף שבאותו הצפצוף רגילין להנעים בשיר

המנהג להקל בזה בשמחה של מצוה בשבת, ומנהג ישראל תורה היא. וראה בענין זה אשל אברהם (מבוטשאטש) סי' שלט סק"א. שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' כט קונטרס שירי מנחה נדפס בסוף מנחת אלעזר ח"ב. נמוקי או"ח להנ"ל סי' שלט. ועוד. ספר המנהגים חב"ד ע' 67. ובענינו ראינו מעשה רב שכ"ק אדמו"ר נהג למחוא כפים בהתוועדויות שערך בשבת. וראה גם לקר"ש ח"א ע' 230. תורת מנחם התוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 187.

ויש לעיין האם ההיתר כולל גם לתופף בידי על השלחן או ע"י כלי. ולהעיר משוע"ר סי' שלט ס"ב "אפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח", שמשמע שהוא קל יותר ממחיאית כפים.

21. אבל לספוק כפים וכדומה שלא לצורך שמחה או אבל, אלא כדי להברית חיה ועוף וכל כיוצא בזה - מותר (ראה שוע"ר ס"ה). וכן מותר למחוא כפים כדי להעיר הישנים או כדי להשתיק המסובים, וכן כל מחיאית כפים של עידוד או הודיה כפי שנהוג לעשות בסוף הרצאה - מותרת. ובלבד שלא יעשה זאת במחיאיות כפים קצובות, כי אז יש בזה איסור שמשמיע קול של שיר, כדלעיל סעיף ..

22. שוע"ר סי' שלט ס"ב.

23. שוע"ר סי' שלט ס"ב.

24. שוע"ר שם. ונראה שגם מחיאית כפים מותרת משום כבוד התורה, כי אין חילוק בזה בין ריקוד למחיאית כפים.

25. שוע"ר שם.

וראה אגרות קדש ח"י ע' שמב שעכשיו

- מותר לעשותו בשבת, לפי שאין לגזור שמא יתקן כלי שיר אלא במשמיע קול על ידי איזה מעשה, אבל לא על ידי פיו²⁶.

על ידי נכרי

ימ. יש מתירין לומר לנכרי לנגן בכלי שיר בחופות משום כבוד חתן וכלה, לפי שהוא צורך מצוה שזהו עיקר שמחת חתן וכלה, ובמקום מצוה לא גזרו על אמירה לנכרי בדבר שאינו אסור לישראל אלא מדברי סופרים. אבל שלא במקום שמחת חתן וכלה – אסור לומר לו לנגן בכלי שיר²⁷.

26. שוע"ר ס"ב. ולענין לשרוק בפה בעזרת אצבעות ידיו – ראה ערוך השלחן ס"ז שמתיר. ומעשה רב - ראה ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 186 שכ"ק
27. שוע"ר ס"ג.

אדמו"ר הורה לשרוק באמצע התוועדות בשבת, אבל שם המדובר בשמחה של מצוה, ואין להוכיח משם לשריקה סתם.

סימן שמא

היתר נדרים בשבת

א. מתירין נדרים בשבת אם הם לצורך השבת, כגון שנדר שלא לאכול בשר או שלא לשתות יין, או שנדר ממלבוש הצריך לו היום, ואפילו היה לו פנאי להתירם קודם השבת - מותר.

אבל נדרים שאינם לצורך השבת - אין מתירים בשבת¹, אפילו לא היה אפשר להתירם קודם השבת. אבל הבעל יכול להפר נדרי אשתו, אפילו שאינם לצורך השבת; וכן האב לבתו, לפי שאם לא יפר לה ביום שמעו - לא יוכל עוד להפירם².

ב. מי שנשבע לעשות מלאכה פלוני עד זמן פלונית, ולא נודמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן, ואותו יום בא בשבת ואי אפשר לעשותה בשבת, ויש לו פתחים להתיר נדרו משבועתו - מתירין לו אפילו בשבת, מפני שאם לא יתירו לו היום אי אפשר להתיר לו למחר³.

1. וראה שו"ע"ר סי' תריט ס"ד לגבי אמירת
 2. שו"ע"ר ס"א.
 3. שו"ע"ר ס"ב.
 כל נדרי בליל יוה"כ.

סימן שמב

דיני בין השמשות במוצאי שבת

כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים - לא גזרו עליהם אלא בעצמו של יום, אבל בין השמשות מותרים¹, והוא שיהא שם דבר מצוה, או אפילו הוא צורך דבר הרשות אלא שהוא צורך גדול או הפסד מרובה, או שהוא צורך גמור לשבת אף שאינו צורך גדול.

סק"ח (באמצעו) לענין תוספת שבת במוצאי שבת: "והוא הדין במוצאי שבת, אינו חפץ מסתמא שתומשך עליו חומרא זו", והכוונה לחומרות הנוהגות מצד קדושת עצם היום, ע"ש.

---

1. כמו בבין השמשות של ערב שבת, כמבואר לעיל סי' רסא ס"ב. ואין אומרים בבין השמשות של מוצאי שבת "שמא מספק לא פקעה קדושת עצם היום" (ע"פ שוע"ר כאן). וראה גם שוע"ר סי' רסג קו"א

סימן שמג

חינוך הקטן, הפרשתו מאיסור ושלא לספות לו איסור

חובת האב בחינוך

א. האב מצווה מדברי סופרים¹ לחנך את בנו או בתו² משהגיעו לחינוך³, בין במצות עשה⁴ של תורה בין של דברי סופרים⁵. ומחוייב מדברי סופרים [להנכם⁶ ו]לגער בהם ולהפרישם⁷ מלעבור על לא תעשה, ואפילו על איסור של דברי סופרים⁸.

הוא מדין חינוך דרבנן, כי מן התורה אין האב מצווה על שביתת בנו כמו שמצווה על שביתת בהמתו (ראה שוע"ר סי' רסו סי"י).

7. בעל כרחם (משמעות שוע"ר סי"ג). וראה שוע"ר סי' שלח סוס"ו ש"אין למחות בקטנים השוחקים באגוזים על גבי קרקע, לפי שבדאי לא ישמעו, ומוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים". ובפשוט מדובר באב ולא באחרים, שהרי אחרים אינן מצוים כלל למחות בקטנים. אך יתכן לומר שאמנם מדובר באחרים, שאף שאין עליהם חובת הוכחה, אם הם רוצים - יכולים להוכיח, וכאן אין להם להוכיח. ועצ"ע. וראה שוע"ר סי' תריא סי"י.

8. ע"פ שוע"ר סי"ב. וראה גם שוע"ר סי' שלד סוסכ"ו. סי' שסב סי"ז. סי' תרטז סי"ד. סי' תרמ סי"ד.

ואם האב איננו מפרישם מאיסור של תורה - צריכים הבית דין למחות בידו; אבל אם אינו מפרישם מאיסור דברי סופרים - אין צריך למחות בידו (שוע"ר שם).

ואם יודע שבדאי לא ישמע לו (כגון קטן המשחק באגוז על גבי קרקע) - אין למחות

1. אבל מן התורה אינו חייב לחנכו במצות אלא ללמדו תורה בלבד (ראה הל' ת"ת פ"א ה"א. וראה לקו"ש חל"ה ע' 61 ואילך).

2. וכן לבני ביתו הגדלים בביתו אף שאינן בניו (משמעות שוע"ר סי' קסז סוסכ"ג. וראה גם הל' ת"ת עם הערות וציונים להגרמ"ש אשכנזי פ"א ה"א ע' 36).

3. עיקר טעם החינוך היא כדי שיוכל לעשותה כשיגדל - שוע"ר סי"ח. וראה גם סי' קפו סי"ג. שו"ת אדה"ז סי' מא.

וראה שוע"ר מהדו"ת סי' ד בסופו ש"תחילת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך".

4. לשון רבנו בשלחנו הוא "אפילו במצות עשה" (וכל שכן בלא תעשה). וראה גם תניא בתחילת ההקדמה לח"ב: "ומצות החינוך היא גם כן במצות עשה".

5. אף שהקטן פטור מכל המצות (הל' ת"ת שם). וראה לקו"ש חי"ז ע' 233-7 בירור בדעת אדה"ז בענין חקירת הראשונים אם חיוב החינוך הוא רק על האב או גם על הבן עצמו.

6. שוע"ר סי' שסב סי"ז. ואפילו בשבת

ב. שיעור החינוך במצות עשה הוא, בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו, בכל דבר לפי עניונו, כגון: היודע מענין שבת - חייב לשמוע קידוש והבדלה; היודע להתעטף כהלכה - חייב בציצית⁹; וכן כל כיוצא בזה, בין במצות עשה של תורה בין בשל דברי סופרים¹⁰.

ושיעור החינוך בלא תעשה, בין של תורה בין של דבריהם הוא, בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול¹¹.

ג. אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל - אין אביו מצווה למנעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות¹² או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה, כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו¹³.

האם במצות חינוך

ד. אמו אין מצווה עליו כלל, בין במצות עשה בין בלא תעשה¹⁴.

סי' תרטז ס"ה ואילך. לענין ישיבה בסוכה - ראה שוע"ר סי' תרמ ס"ג. לענין ת"ת - ראה הל' ת"ת פ"א ה"א.

11. שוע"ר ס"ג.

12. אף שאין אביו צריך למנעו בעל כרחו, מ"מ אם יכול להפרישו מרצון - ישתדל להפרישו, מפני שמאלכות אסורות מזיקות לתינוק כשיגדל, שמתמטם את לבו וגורם לו טבע רע (בדה"ש סי' קמז סק"ד, עיין שם באריכות).

13. שוע"ר ס"ג. וכן כהן קטן שאינו בר הבנה - אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו, ואם הוא בר הבנה - אזי אביו חייב להוציאו (שם).

14. שוע"ר ס"ד. וראה גם שוע"ר סי' תרטז ס"ד. סי' תרמ ס"ד, ושם "והרי היא אצלו כשאר כל אדם". אבל ראה הל' ת"ת פ"א קו"א סק"א גבי עירוב תחומין שהקטן "יוצא עם אמו לדבר מצוה שהיא מחנכתו", משמע שיש ענין של חינוך גם אצל האם. ויש לומר, שאמנם אין היא חייבת לחנך את בנה, אבל יש לה מצוה כשמחנכת אותו

בו, שמוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים (שוע"ר סי' שלח סוס"ו)

9. ראה גם שוע"ר סי' יז ס"ד. וראה שם סי' טז ס"א שהוא "בן תשע שנים". ובסידור ריש הל' ציצית "דהיינו מבן שש שנים". ומנהג חב"ד להרגיל את התינוק בלבישת טלית קטן מגיל שלש שנים (סי' המנהגים חב"ד ע' 87), ולענין טלית גדול מנהג חב"ד - רק לאחר הנישואין (סי' המנהגים חב"ד ע' 3. וש"ג).

10. לענין כיסוי ראש - ראה שוע"ר מהד"ת סי' ב ס"ו. מהד"ק סי' ב ס"ז. לענין תפילין - ראה שוע"ר סי' לז ס"ג. לענין ק"ש - ראה שוע"ר סי' ע ס"ב. לענין תפלה - ראה שוע"ר סי' קו ס"ג. לענין עניית אמן - ראה שוע"ר סי' קכד ס"י. לענין נשיאת כפים - ראה שוע"ר סי' קכח סמ"ט. לענין ברהמ"ז - ראה שוע"ר סי' קפו ס"ג. סי' קפז ס"ד. לענין זימון - ראה שוע"ר סי' קצט ס"ט. לענין שתיית ד' כוסות וסיפור יציאת מצרים - ראה שוע"ר סי' תעב סכ"ה. לענין תענית יוה"כ - ראה שוע"ר

אחרים

- ה. קמן העובר על דברי תורה להנאתו כגון שמחלל שבת לצרכו - אין בית דין מצווין להפרישו¹⁵.
- ו. אבל אם עושה בשביל גדול - צריך [כל אדם¹⁶] למחות בידו מדברי סופרים¹⁷, אפילו לא הגיע לחינוך¹⁸.

לספות לו איסור

- ז. וכל זה לענין להפרישו מאיסור, אבל לספות לו איסור בידים - אסור לכל אדם מהתורה¹⁹, אפילו [אם התינוק] אינו בר הבנה כלל, שנאמר²⁰: "לא תאכלום", ופירשו חכמים²¹: לא תאכילום לקטנים²².
- ח. ואפילו דברים האסורים מדברי סופרים - אסור להאכילו²³. וכן אסור ליתן לפניו לאכול, שהרי זה כאילו מאכילו בידים²⁴.

להיות בשבת, שהקול נשמע לרבים ויבאו לטעות ולומר שתוקעין גם כשחל בשבת (שוע"ר ס"א. וראה גם סי' תקפח ס"ו).

16. שוע"ר סי' שסב ס"ז. וכן משמע מסתימת לשון רבנו כאן ס"א וסי' שלד סכ"ו.

17. שוע"ר ס"א. וראה גם סי' שסב שם.

18. שוע"ר סי' שלד סכ"ו.

19. כולל אמו - ראה גם שוע"ר סי' תרטז סוס"ד. וראה סי' תרמ סוס"ד.

20. ויקרא יב, מב.

21. יבמות קיד, א.

22. שוע"ר ס"ה. וראה גם שו"ת אדה"ז סי' מא בסופו "אבל למיספי איסור בידים לקטן דאסור לכולי עלמא, לאו משום חינוך אתינן עלה, אלא מדכתיב לא תאכלום כו, דחינוך אינו מוטל אלא על האב בלבד".

וראה שוע"ר סי' רסו ס"י שאיסור זה הוא גם בחרש ושוטה ולא רק בקטן.

23. שוע"ר ס"ה. סי' תרטז סוס"א.

24. שוע"ר סי' תרטז סוס"ד. וראה שוע"ר סי' תרמ ס"ד.

לדבר מצוה. וראה גם בדה"ש סי' קמז סוסק"ג. וראה גם לקמן הערה ..

15. שוע"ר ס"א. וראה גם שוע"ר סי' שא סכ"א. סי' שלד סכ"ו. סי' שסב ס"ז.

והטעם, כיון שמצות חינוך הקטן מוטלת על האב בלבד ולא על אחרים ואפילו לא הבית דין. אבל ראה שוע"ר סי' קסז סוסכ"ג "אבל לקטנים רשאי לברך כל ברכת הנהנין כדי לחנכן במצות ואפילו אין חינוכם מוטל עליו כגון שאינן מבני ביתו", משמע שיש ענין של חינוך למצות גם אם אין חינוכו מוטל עליו. ולכן גם בנדו"ד אמנם אין הבית דין ולא אחרים מצווין להפרישו, אבל אם רוצים רשאי להפרישו כדי לחנכו במצות. וראה שוע"ר סי' תקצו סוס"ב "שמצוה על הגדולים ללמד את הקטנים ולחנכם במצות", היינו שיש בזה גם ענין של מצוה. ואם הוא דבר המתפרסם לרבים ויש לחוש שיטעו השומעים לומר שדבר זה מותר הוא - צריך למחות בו, אף-על-פי שעושה לדעת עצמו, כגון שתוקע בראש השנה שחל

ז. וכן אסור להרגיל הקטן בחילול שבת ומועד, אפילו בדברים האסורים משום שבת²⁵.

י. לא ירחץ התינוק בחמין כל גופו אפילו הוחמו מבעוד יום, שהרחיצה בחמין אסורה משום גזרת מרחצאות, ואסור לעשותה לקטן בידיים כמו שאסור להאכילו בידיים כל האיסורין של דבריהם²⁶.

יא. אפילו לומר לאינו יהודי שיאכילנו – אסור לכל אדם, שהאמירה לאינו יהודי אסורה בכל האיסורים שבתורה. וכל שכן שאסור לומר כן לתינוק. אבל גוי המאכיל איסור לתינוק שאינו בר הבנה – אין אביו צריך למחות בו²⁷.

יב. אפילו אם התינוק חולה והוא צריך לכך – אסור להאכילו אפילו דברים האסורים מדברי סופרים, כל שאין בו סכנה, כמו שאסור בגדול. אבל מותר לומר לנכרי להאכילו, שצרכי קטן דינם כחולה שאין בו סכנה, שהתירו בו אמירה לאינו יהודי אפילו באיסורי תורה²⁸.

[ולא אסרו להאכילו איסור בידיים אלא כשהמאכל אסור מצד עצמו, כגון טרפה וכיוצא בה, אבל כשהמאכל מותר מחמת עצמו אלא שהוא זמן האסור באכילה²⁹ – מותר להאכיל לקטן, שהרי מאכילים הקטנים ביום הכפורים³⁰ אפילו קטן שאין בו חשש סכנה אם יתענה³¹. ולכן מותר להאכיל את הקטן קודם קידוש בין של לילה בין של יום³², ואסור לענותו³³. ולכן רשאי ליתן לו לאכול קודם תפלת שחרית, ואסור לענותו³⁴].

חכ"ב ע' 105-6 ובהערה 21).
 30. ראה שוע"ר סי' תרטז ס"א, אך שם מיירי בקטנים שלא הגיעו לגיל חינוך מצות עינוי. וראה הערה הבאה.
 31. שוע"ר סי' רסט ס"ג. ועד"ז בס"י תעא ס"י.
 32. אם הוא צריך לכך (שוע"ר סי' תעא ס"י).
 33. שוע"ר סי' רסט ס"ג. ועד"ז בס"י תעא ס"י.
 34. שוע"ר סי' קו ס"ג. ולכן מותר ליתן לקטן לאכול מצה בערב פסח אם אין בו עדיין דעת להבין את סיפור יציאת מצרים (שוע"ר סי' תעא ס"י).

25. שוע"ר ס"ה. כגון לומר לו שיעשה איזה איסור דרבנן, כמו להביא מפתח של הבית ממקום כרמלית, שהרי זה כמאכילו איסור בידיים. וראה גם שוע"ר סי' רסו ס"י וסי' שא ס"כ הובא לקמן הערה .. וראה לקמן סעיף .. במקום מצוה.
 26. שוע"ר סי' תרטז ס"א. וראה גם לעיל סימן שכו סעיף ..
 27. שוע"ר ס"ה.
 28. שוע"ר ס"ה. ולכן מותר לומר לנכרי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול (שוע"ר סי' שכח סכ"ב).
 29. נראה שאין זה כולל חמץ בפסח, כי החמץ בפסח הוא "כחתיכת נבילה" (שוע"ר סי' תמו סמ"ה. וראה גם לקו"ש

ויש אומרים שכל שהוא לצרכו של תינוק כגון אכילה ושתייה - לא גזרו בו חכמים כלל, ומותר להאכילו בידיים כל דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים אם צריך לכך³⁵, אף שהגיע לחינוך. אבל אם אין צריך לכך - אסור להאכילו, אפילו באיסור דברי סופרים³⁶, אפילו אינו בר הבנה³⁷, שהרי אסור להניקו חלב אמו אחר עשרים וארבעה חדש, אף-על-פי שאין איסור חלב אשה אלא מדברי סופרים, הואיל ואין צריך לו אחר עשרים וארבעה חדש.

ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים³⁸, אם הוא צריך לכך ואין שם נכרי להאכילו על ידו³⁹. ולכן מותר להאכיל את הקטן קודם קידוש אם הוא רוצה לאכול וכן לשתות, ואסור לענותו⁴⁰. וכן כל כיוצא בזה בשאר כל איסורי דברי סופרים⁴¹.

ליתן איסור בידי התינוק

יג. אסור ליתן לתינוק דבר האסור באכילה⁴² לשחוק בו, שיש לחוש שמא יאכלנו, ונמצא מאכילו איסור בידיים⁴³.

קטן מתירין לו צרכיו, ולא יטעה מזה לעשות כן כשיגדל (שוע"ר ס"ח).
 40. צ"ע דלעיל משמע שאם רוצה להחמיר על עצמו יכול, וכאן כתב שאסור לענותו (צ"צ שם), וי"ל כי כאן מדובר באיסור שהזמן גורם שגם לדעה הראשונה מותר לקטן לאכול, ולכן אין שום ענין להחמיר בזה (בדה"ש ס"י קמז סק"ז). אך לפי זה מה שכתב בהמשך 'וכן .. בשאר כל איסורי דברי סופרים', כוונתו רק לאיסורי דרבנן שהזמן גורם וזה דוחק, או שאין כוונתו שבהם "אסור לענותו", אלא רק שמותר לו להאכיל, וגם זה דוחק.
 41. שוע"ר ס"ז.
 42. אפילו הוא איסור שהזמן גורם (שוע"ר ס"י).
 43. שוע"ר ס"ט.

35. אבל אסור להאכילו איסורי תורה אף אם הוא איסור שהזמן גורם, ולכן אסור להאכיל ביום הכפורים לקטן שהגיע לחינוך מצות עינוי - ראה שוע"ר ס"י תרטז ס"ד. ואם התינוק חולה אף שאין בו סכנה - מותר להאכילו בידיים גם איסורי תורה, כמו חמץ בפסח אם אין שם נכרי להאכילו על ידו (ראה שוע"ר ס"י תג סכ"ד-כ"ה). וראה תהלה לדוד (סק"ד).
 36. אפילו הוא איסור שהזמן גורם.
 37. ואם הוא בר הבנה - אביו צריך למחות בידו (שוע"ר ס"ו וכדלעיל סעיף ..).
 38. משמע שאם רוצה להחמיר על עצמו - מותר לו (הובא בשו"ת צ"צ או"ח בסופו (ספק למי) מהדורת תשנ"ד). וראה הערה ..
 39. שוע"ר ס"ו. וראה גם שוע"ר ס"י שכח סכ"ב. ולא חששו שמא יסרך בכך ויעשה כן לכשיגדל, לפי שידוע לו שבשביל שהוא

יך. אבל מותר ליתן לתינוק בשבת חפצים שיכול לעשות בהם מלאכה לעצמו, אפילו אם ידוע שיעשה בהם מלאכה⁴⁴, כגון ליתן לתינוק עוגה שכתובים עליה אותיות שאסור לאכלה בשבת, אף־על־פי שהתינוק יאכלנה בודאי⁴⁵, רק שלא יתן גדול לתוך פיו של תינוק⁴⁶.

לצורך חינוך מצוה

מז. כל דבר שהוא משום חינוך מצוה - מותר לספות לו איסור בידים, כגון להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אף־על־פי שלא נמנה עליו ואין הפסח נאכל אלא למנווי, אף־על־פייכן כיון שמתכוין לחנכו במצות - מותר.

מז. אבל מצוה שלא שייך בה חינוך דהיינו שלא יוכל לעשותה כשיגדל, כגון להטעימו מכוס של מילה ביום הכפורים - אסור, שמא יסרך בכך ויטעם ממנו גם כשיגדל⁴⁷.

בשביל גדול

יז. אם הגדול צריך לכך שיעשה לו תינוק איזה דבר האסור מדברי סופרים -

46. שוע"ר ס"י.

47. שוע"ר ס"ח. ועד"ז בסי' תרכא ס"ד. ואף שבתשעה באב מטעימים לקטן ואין חוששין לכך מפני שהוא דבר שאינו מצוי, מכל מקום ביום הכפורים שהוא מן התורה וענוש כרת החמירו יותר וחששו אף לדבר שאינו מצוי (שוע"ר ס"י תרכא ס"ד). אבל לקטן הנמול מותר להטעים, שבקטן כזה אין לגזור שמא ישתה אף לכשיגדל (שוע"ר שם ס"ה).

ולעצם הדין איך אפשר להטעים לתינוק שלא הגיע לחינוך ברכות - ראה שוע"ר ס"י קצ ס"ד. ס"י תרכא ס"ה.

ולגבי טעימת קטן בקידוש ליל שבת או הבדלה שבבית הכנסת - ראה שוע"ר ס"י קצ שם. ס"י רסט ס"ג. ס"י רצה ס"ד. ס"י שמג ס"ו.

44. אבל ראה שוע"ר ס"י שא סכ"א שאסור ליתן לקטן מלבוש שיש עליו עינבל העשוי להשמיע קול, שהרי זה כמאכילו איסור בידים. וראה תהלה לדוד סוסק"ב שנשאר בצ"ע. ואולי י"ל ששם מדובר שנותן לבוש זה לתינוק על דעת שישמיע קול, כדי לדעת היכן התינוק נמצא, וזה אסור, משא"כ בהמדובר בפנים. ועד"ז מצינו בשוע"ר ס"י רסו ס"י שאין ליתן לתינוק חפץ בערב שבת על דעת שיוליכו בשבת, והרי זה כמאכילו איסור בידים. וראה גם בדה"ש ס"י קמז סקי"א.

45. ועד"ז בשוע"ר ס"י שמ ס"ד. ואין צריך להפרישו כיון שמתכוין להנאת עצמו (שוע"ר ס"י. ס"י שמ שם), והיינו באחרים אפילו הוא בר הבנה, או אפילו באביו אם אינו בר הבנה, אבל אם הוא בר הבנה - אביו חייב להפרישו, כדלעיל סעיף ..

אסור שיעשהו לו אם נותנו לו [לעשות כן] בקביעות תדיר, שיש לחוש שמא יתרגל התינוק ויסרך בעשיית דבר זה ויבא לעשותו אף כשיגדל⁴⁸.

יח. אבל אם נותנו לו שיעשהו לו באקראי בעלמא - אין לחוש לכך, רק שיהא בענין שאין בו איסור מה שעושה בשבילו⁴⁹, כגון לצורך מצוה⁵⁰.

יט. כל שבות שמותר לעשותו על ידי אינו יהודי לצורך מצוה - אסור לעשותו על ידי קטן, משום שמא יסרך בכך. אם לא באקראי בעלמא⁵¹.

הכאת קטן על מנת לחנכו

כ. מותר להכות בניו הקטנים אפילו שלא בשביל חינוך תורה ומצות אלא כדי להדריכם בדרך ארץ, הואיל ומתכוין לטובתם, וטובתם מוטלת עליו שהם ברשותו.

כא. ואם אין בניו שומעים בקולו - מותר להכותם אפילו לטובת עצמו ולא לטובתם, כי יכול הוא לכופם שישמעו בקולו כמצווה עליהם. אבל אם שומעים בקולו - אסור להכותם שלא לטובתם⁵².

תשובה לקטן

כב. קטן שהכה אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו - אף-על-פי שאינו צריך תשובה כשיגדל, מכל מקום טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אף-על-פי שעבר קודם שנעשה בר עונשין⁵³.

תוכחות כ"כ, ורק מגיל שש עשרה ועד גיל עשרים וארבע זהו הזמן לכך. וראה שם הי"ג אם מותר למלמד תינוקות להכות הקטנים.

53. שוע"ר סי"א. אין הכוונה בתשובה זו בשביל שלא לקבל עונש על מה שעשה, שהרי הקטן אינו בר עונשין, אלא ענינו לסלק את הפגם שבנפש שנגרם ע"י החטא, ומדוייקים דברי אדה"ז "טוב לו", היינו טוב לנפשו (לקו"ש חי"ד ע' 144). וראה גם שלחן המלך ח"א ע' רנא-ב). ולענין דבר שבמומן - יתבאר בחושן משפט סי' שמת ס"ג.

48. ומטעם זה לא מברכים שהחיינו בליל יום הכפורים על הכוס, כי אי אפשר ליתן לקטן לשתות (ראה שוע"ר סי' תריט ס"ז).

49. שאז חייבים למחות בו, כדלעיל סעיף ..
50. שוע"ר סי"ו. לפיכך מותר להטעים לתינוק שהגיע לחינוך מכוס של קידוש שמקדשין בבית הכנסת, אם אין מטעמים לתינוקות בקביעות (שם).
51. שוע"ר ס"ח.

52. שוע"ר חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א סוף ה"ו שעד גיל שש עשרה אין לאב להכביד תוכחות ויסורים על בנו, כי אין לו דעת לקבל